

Dostoyevsky Fyodor

Rikos ja rangaistus

Федор Достоевский

Rikos ja rangaistus

«Public Domain»

Достоевский Ф. М.

Rikos ja rangaistus / Ф. М. Достоевский — «Public Domain»,

© Достоевский Ф. М.

© Public Domain

Содержание

ENSI OSA	5
I	5
II	10
III	20
IV	29
V	36
VI	42
VII	49
TOINEN OSA	56
I	56
II	66
III	72
Конец ознакомительного фрагмента.	75

Dostoyevsky Fyodor

Rikos ja rangaistus / Kuusiosainen

romaani ynnä epilogi

ENSI OSA

I

Heinäkuun alussa oli tavattoman kuumaa.

Illan suussa astui eräs nuori mies ulos siitä huoneesta, jonka hän oli vuokrannut S-kadun varrelta, ja läksi vitkaisin, epävarmoin askelin K-sillalle päin.

Hän oli onnellisesti päässyt kohtaamasta emäntäänsä portaissa. Hänen huoneensa oli välittömästi katon rajassa eräässä viisikerroksisessa rakennuksessa ja näytti enemmän kaapilta kuin ihmisasumukselta. Hänen emäntänsä, joka oli hänelle vuokrannut tämän huoneen, ja joka myös huolehti hänen ruo'astaan ja palvelemisestaan, asui porrasta alempana, ja aina kun hänen piti mennä ulos, täytyi hänen kulkea emännän kyökin oven ohi ja se oli melkein aina avoinna. Ja aina kun hän meni ohi, sai hän kokea kiusallista, tuskallista tunnetta, jota hän häpesi ja joka pakotti kummallisen virnistyksen hänen kasvoilleen.

Hän oli velassa emännälle, eikä tahtonut sen vuoksi tavata häntä.

Ei sen vuoksi, että hän olisi ollut arka tai pelkuri, vaan päinvastoin; mutta viime aikoina oli hän samallaisessa kiihkeässä ja liikutetussa tilassa kuin luulotautinen. Hän oli niin itseensä sulkeutunut kaiken suhteen, että hän pelkäsi jokaista kohtausta, eikä yksistään emäntänsä kanssa. Köyhyys painoi häntä; mutta viime aikoina oli myös hänen sorron alainen tilansa lakannut olemasta taakkana hänelle. Hän ei tehnyt mitään työtä, vaan tahtoi olla vallan toimeton. Hänen päähänsä ei koskaan pälkähtänytkään pelätä sellaista henkilöä kuin emäntää, mitä pahaa tämä hautoneekin häntä vastaan. Mutta seistä portailla, kuunnella kaikkia tyhmyyksiä, kaikkea lörpötystä, joka ei häntä huvittanut, saada lakkaamattomia huomautuksia maksusta, uhkauksia, valituksia ja kaiken lisäksi hänen omat pakonsa, anteeksipyynnöt, valeet – ei, mielummin hiipiä ohi kuin kissa, jotta ei kukaan kohtaisi häntä.

Kun hän oli astunut kadulle, tuntui hänestä itsestäänkin pelko emännän kohtaamisesta naurettavalta.

"Sellaista tuumaa hautoessa pelätä moisia pikkuasioita!" ajatteli hän, vetäen suunsa hymyyn. "Hm ... niin ... ihminen kykenee kaikkeen ja kuitenkin hän suvaitsee sellaista, että kaikki viedään suoraan hänen nenänsä alta, paljaan pelkuruuden vuoksi ... niin, siten on ... mitä ihmiset enin pelännevät? Uutta askelta, uutta, itsenäistä sanaa he enin pelkäävät... Mutta minä puhun liian paljon; senpä vuoksi en teekkään mitään, koska puhun. Ehkä myöskin puhun sen vuoksi, kun en tee mitään. Vasta tänä viime kuukautena olen oppinut puhumaan – kun loijoin kaiket päivät nurkassa ja ajattelin – satuja. Minkä tähden oikeastaan kävelen tässä? Kykenenkö sitten tekemään jotakin *sellaista*? Onko se minun vakaa aikomukseni? Ei, ei hiukkaakaan, kaikki on vain mielikuvituksen leikkiä, tyhmyyksiä, niin, paljastaan tyhmyyksiä!"

Ulkona oli pelottavan kuumaa, sitäpaitsi ilma sellainen, että voi tukehtua, ahdinko, kaikkialla kalkkia, telineitä, tiilikiviä, pöllyä ja tuo omituinen kesähaju, jonka jokainen pietarilainen, joka ei ole tilaisuudessa vuokraamaan itselleen asuntoa maaseudulta, hyvin tuntee. Kaikki tämä saattoi nuorukaisen jo ennestään kiihtyneet hermot mitä tuntehikkaimmiksi.

Sietämätön oluttupien löyhkä, joita oli etenkin tässä kaupunginosassa liikennemään asti, ja juopuneet miehet, jotka keskellä arkipäivää sukeltausivat näkyviin sieltä ja täältä, täydensivät tässä

taulussa olevaa inhokkuutta ja surullista. Syvimmän vastenmielisyyden tunne väänsi hetken ajaksi nuoren miehen hienot piirteet. Hän oli tavattoman kaunis: säihkyvän mustat silmät, ruskeahko, yli keskimittainen, notkea ja hyväkasvuinen. Mutta pian hän vaipui syviin mietteisiin, vaipui vallan itseensä ja tässä tilassa hän kulki edelleen kiinnittämättä huomiota ympäristöön, tahtomatta kiinnittää huomiota siihen. Silloin tällöin mutisi hän jotakin itsekseen, sellainen oli hänen tapansa, kuten hän jo itsekin mainitsi. Tällä hetkellä hänelle selveni, että hänen ajatuksensa olivat sekavat ja että hän tunsii itsensä sangen väsyneeksi; kahtena viime päivänä oli hän syönyt tuskin mitään.

Hän oli niin huonosti puettu, että jopa sellainenkin ihminen, joka olisi moiseen tottunut, olisi hävennyt näyttäytyä sellaisissa rääsyissä kadulla keskellä kirkasta päivää. Se oli sitäpaitsi sellainen kaupunginosa, että huonosti puettu henkilö vaivoin voi siellä herättää kenessäkään kummastusta. Heinätorin läheisyys, jonkunlaisten majatalojen ja etenkin työläis- ja käsityöläisväestön runsaus, joka, sullottuna näille keskellä Pietaria sijaitseville kaduille ja kujille, sai aikaan sen, etteivät sellaiset henkilöt olleet ollenkaan harvinaisia; yksi sellainen ei herättänyt mitään huomiota. Nuoren miehen sydän oli jo ennestään niin täynnä sappea, niin täynnä vihaa, ettei hän, huolimatta toisinaan vielä sangen nuorekkaasta tunteellisuudesta, enää kauvemmin hävennyt rääsyjään. Asia oli vallan varmastikin toinen hänen kohdatessaan tuttuja tai entisiä tovereita, joita hän ei ylipäänsä mielellään tavannut. Mutta kun eräs juopunut, joka sattumalta hoiperteli katua eteenpäin, äkkiä huusi hänelle: "Kuules, senkin saksalainen hattuhampuusi!" ja täyttä kurkkua huutaen osotti häntä, silloin pysähtyi nuori miekkosemme äkkiä ja tarttui kuin halvauksen tapaamana hattuunsa. Se oli korkea, pyöreä silinterihattu, jo sangen kulunut, punaseen vivahtava, pahoin runneltunut sekä täynnä reikiä ja pilkkuja ja ilman reunusta. Mutta häpeää se ei ollut, vaan vallan toista tunnetta – jonkinlainen kauhu valtasi hänet.

"Enkö sitä ajatellut!" mutisi hän – "se on pahinta kaikista! Tuollainen tyhmyys, noin kurjan pieni pikkuaasia voi tehdä tyhjäksi koko suunnitelmani! Niin, liian omituinen hattu ... naurettava ja sen vuoksi silmään pistävä ... minun rääsyihini sopii kieltämättä lakki, tavallinen tasainen lakki, vaan ei tällainen vanha linnunpelätti. Ei löydy ketään, jolla on samanlainen, se näkyy virstan päähän ja painuu muistiin ... ja todisteet, puhdistautuminen turhaa ... pikkuseikat, pikkuseikat ovat usein pääseikkoja!.. Juuri nuo pikkuseikat saattavat kaikki turmioon..."

Hänen matkansa ei ollut pitkä, tiesipä hän sen, miten monta askeltakin se oli; hänen oveltaan laskettuna tasan seitsemänsataa kolmekymmentä. Hän oli kerran laskenut ne, kun kulki sinne ajatuksiin vaipuneena. Silloin ei hän itse uskonut mielikuviaan, niiden tavaton, viettelevä julkeus häntä vain kiihotti. Mutta nyt, kuukautta myöhemmin, alkoi hän katsella asiaa toisin silmin ja tottui, huolimatta kaikista itsekiduttavista yksinpuheluista voimain ja päättäväisyyden puutteen johdosta, pian pitämään noita "tavattomia" mielikuvia mahdollisuuksina, vaikkakaan hän ei vielä täysin luottanut itseensä. Mutta tällä kerralla oli hän aikeissa tehdä jonkinlaisen ennakkokokeen yritykseensä ja jokaisella ottamallaan askeleella lisääntyi hänen kiihtymyksensä.

Sykkivin sydämin ja värisevin hermostin tuli hän tavattoman suureen taloon, jonka toinen sivusta vietti kanavalle, toinen kadulle päin. Talo oli jaettu pelkkiin pieniin huoneustoihin, joissa asui kaikenlaisia vähäpätöisiä käsityöläisiä ja työkansaa. Molemmissa porttikäytävissä ja pihoilla hiipivät tulijat ja menijät lakkaamatta toistensa ohi. Kolme tai neljä piharengiä puhdisti tallia; nuori tulija iloitsi siitä, ettei ollut tavannut ketään heistä ja hiipi, kuljettuaan porttikäytävän läpi, oikealla olevia portaita ylös. Ne olivat pimeät ja kapeat, hän tiesi sen jo ennestään, hän oli tutkinut huoneustoa ja sen tekemä vaikutus miellytti häntä. Sellaisessa ei utelias katsekaan ollut niin vaarallinen. "Jos nyt pelkään tällä lailla, niin mitäpä en silloin tekisi, kun todella aijon ryhtyä tekoon?"... ajatteli hän ehdottomasti, noustessaan neljänteen kerrokseen. Täällä kohtasi hän virattomia sotilaita ja kantajia, jotka kantoivat eräästä huoneustosta huonekaluja. Hän tiesi jo vanhastaan, että siinä asui eräs saksalainen virkamiesperhe. "Saksalainen muuttaa siis nyt, silloin on asuttu vain sen vanhuksen huoneusto neljännessä kerroksessa näitten portaitten varrella. Se on hyvä ... joka tapauksessa..." ajatteli hän ja nykäsi vanhuksen asunnon kellonauhasta. Kello soi heikosti kuin olisi se ollut

läkkipelistä. Hän oli jo unohtanut kellon äänen ja nyt tuntui siltä, kuin muistuttaisi se häntä jostakin... Hän peräytyi hiukan, sillä hänen hermonsä olivat tulleet sangen tunteikkaiksi. Pian sen jälkeen avattiin ovi, mutta vain hiukan raolleen. Oven avaaja, nainen, katseli tulokasta raosta ilmeisesti epäluuloisena; hänen salamoivat silmänsä vain näkyivät pimeässä. Mutta kun hän näki alempana useita ihmisiä, rauhottui hän ja avasi oven täydelleen. Tulokas astui pieneen huoneeseen, joka oli lautaseinällä jaettu kahtia, joista toinen osa oli pienoinen keittiö. Vanhus seisoj vaijeden hänen edessään ja katseli häntä kysyvästi. Tämä vanhus oli pieni, kuivahko vanha nainen, noin kuudenkymmenen vuotias; hänellä oli terävät, ilkeät silmät, pieni, terävä nenä ja paljas pää. Vaaleaan, vähän harmahtavaan tukkaan oli runsaasti siroteltu pomadaa. Ohuelle pitkälle kaulalleen oli hän kietonut flanellipalasen ja yllään oli hänellä kuumuudesta huolimatta risanen ja tuiki haalistunut turkkiröijy. Nuori tulokas lienee tarkastellut häntä tavattoman huolellisesti, sillä hänen kasvoillaan näyttäytyi taas vanha epäluulo.

– Minä olen Raskolnikov, ylioppilas, olin luonanne kuukausi sitten, sanoi nuori tulokas kevyesti kumartaen.

– Aivan niin, isäseni, muistan vielä vallan hyvin, että olitte täällä, sanoi vanhus kuitenkin siirtämättä kysyviä katseitaan tulijan kasvoilta.

– Sepä hyvä ... nyt tulen taas samallaiselle asialle... jatkoi

Raskolnikov, vähän hämillään ja kummissaan vanhuksen epäileväisyydestä.

"Ehkä hänen tapansa on sellainen," ajatteli hän, "enkä minä ole sitä ennen huomannut," mutta se koski häneen kuitenkin sangen epämieluisesti.

Vanhus näytti miettivän jotain, astui sitten vähän syrjään ja sanoi, osottaen arkihuoneensa ovea;

– Astukaa sisään, isäseni.

Siinä pienessä huoneessa, johon nuori mies nyt astui, oli keltaset seinäpaperit, kurjenpolvet ja valkoset ikkunaverhot koristivat ikkunoita, joista laskevan auringon valo tulvehti huoneeseen.

"*Silloin* tulee auringon paistaa myös yhtäläiseen," juolahti hänen mieleensä, ja hän heitti pikaisen silmäyksen kamariin ja pani tarkoin merkille sen kaluston. Siinä ei ollut mitään omituista. Huonekalut, kellertävästä puusta tehdyt, olivat sangen vanhat, leposohva suurine taivutettuine selkänöjineen, soikea pöytä sohvan edessä, toalettipöytä peiliseen ikkunojen lomikossa, tuoleja seinustoilla ja pari keltapuitteista tusinataulua – siinä oli koko kalusto. Nurkassa paloi pienen pyhimyskuvan edessä pieni lamppu. Kaikki oli sangen siroa, huonekalut ja lattia olivat kuin kiillotetut, kaikki välkkyi. "Se on Lisavjetan ansio," ajatteli Raskolnikov. Koko asunnossa ei voinut tavata tomuhiukkastakaan. "Ilkeillä, vanhoilla leskillä tapaa aina olla näin siroa," ajatteli Raskolnikov edelleen ja vilkasi karttunikankaista esirippua, sen oven edessä, joka johti toiseen, pienempään kamariin, jossa vanhuksen vuode ja pesukaappi olivat; sinne ei hän ollut vielä saanut koskaan silmätä. Koko asumuksessa oli ainoastaan nämä kaksi pientä huonetta.

– Mitä tahdotte? kysäsi vanhus kuivasti, astuen huoneeseen, asettuen aivan Raskolnikovin eteen ja katsoen häntä suoraan silmiin.

– Minulla olisi vain pantti, kas tässä! – Hän veti taskustaan vanhan, litteän hopeakellon. Sen takapuolelle oli kaiverrettu karttapallo; perät olivat terästä.

– Edellinenkin pantti on jo langennut maksettavaksi; jo toissa päivänä loppui odotusaika!

– Maksan teille koron ensi kuukaudesta; olkaa vain hieman kärsivällinen.

– Se riippuu vallan minun hyvästä tahdostani, tahdonko koetella kärsivällisyyttäni vai myynkö pantin nyt jo.

– Miten paljon annatte minulle tätä kelloa vastaan, Aljona Ivanovna?

– Sinä puhut aina tyhmyyksiä, isäseni; minun mielipiteeni mukaan ei se ole minkään arvoinen. Sormuksesta annoin teille edellisellä viikolla kaksi seteliä (ruplan), kultasepältä saa ostaa uusia puolellatoista ruplalla.

– Antakaa minulle tätä vastaan neljä ruplaa, niin lunastan sen, sillä se on ollut isäni. Saan kohta rahaa.

– Puolitoista ruplaa ja korko etukäteen, jos niin tahdotte.

– Puolitoista ruplaa! huudahti Raskolnikov kummissaan.

– Kuten tahdotte! – Ja vanhus ojensi hänelle kellon takasin. Raskolnikov otti sen ja oli niin pahoillaan, että mieli kohta lähteä tiehensä, mutta hän tuli ajatelleeksi, etteihän hänellä ollut mitään muuta keinoa ja etteihän tämä ollut ainoana syynä hänen tuloonsa.

– Ottakaa se sitten! sanoi hän raa'asti.

Vanhus otti avaimen taskustaan ja meni toiseen esiripun takana olevaan huoneeseen. Raskolnikov, joka oli yksinään keskellä kamaria, kuunteli uteliaana ja veti johtopäätöksiään: "Luultavasti ylemmässä laatikossa, – avain hänellä siis on oikeassa taskussa ... siellä ne ovat kaikki kiinnitettyinä teräsrenkaaseen ... yksi niistä on muita suurempi, hammaslehtinen, se ei luonnollisestikaan sovi pesukaappiin ... tietysti siellä vielä on jokin arkku, jokin matka-arkku ... se on pantava mieleen. Matka-arkuissa on aina tuollaiset avaimet...! Mutta miten katalaa tämä kaikki sentään onkaan!" pälkähti hänen päähänsä äkkiä.

Vanhus palasi.

– Kas tässä, isäseni; kymmenen prosenttia kuukaudessa puolestatoista ruplasta – on viisitoista kopekkaa etukäteen yhdeltä kuukaudelta. Ja niistä toisesta kahdesta ruplasta on teidän luonnollisestikin maksettava kaksikymmentä kopekkaa etukäteen – summa viisineljättä. Tulette siis saamaan yhteensä ruplan ja viisitoista kopekkaa kellosta; kas tässä saatte sen.

– Mitä, ainoastaan ruplan ja viisitoista kopekkaa?

– Aivan niin.

Raskolnikov ei kiistellyt kauvempaa, vaan otti vastaan rahat. Hän katsahti vanhukseen ja viivytteli poistua, kuin olisi hänellä vielä jotakin sanottavaa tai tehtävää, itse asiassa tietämättä mitä.

– Tulen vielä kerran tuomaan panttia teille näinä päivinä, Aljona Ivanovna; hieno hopeinen paperossikotelo ... eräs toverini antaa sen minulle takaisin. Hän änkytti ja vaikeni.

– No, siitä kai saamme puhua sitten, isäseni.

– Hyvästi!.. Istutteko aina näin yksinänne kotona, missä sisarenne on? kysäsi hän ulosmennessään niin välinpitämättömästi kuin mahdollista.

– Mitä se teihin koskee, isäseni?

– Ei koskekaan; kysyinhän vaan suotta aikojaan. Te olette siis myös ... hyvästi, Aljona Ivanovna.

Raskolnikov läksi sieltä äärimmilleen kiihtyneenä. Tämä kiihtymys lisääntyi yhä. Jopa hän portaita alas astuessaan pysähtyi useita kertoja vallan sekaannuksissa; päästyään vihdoinkin kadulle huudahti hän:

"Oi Jumala, miten inhottavaa tämä kaikki onkaan! Voiko se olla mahdollista, että minä ... minä ... ei, hulluuksia, mielettömyyttä!" lisäsi hän päättävästi. "Miten voi mieleeni johtuakaan niin kunnottomasti? Minkä katalan teon tekisinkään! Niin likaista, inhottavaa, ilkeätä! ... ja kokonainen kuukausi on minulla"...

Hän ei voinut kahlehtia mielenliikutustaan. Se tavaton inhon tunne, joka täytti hänen sydämensä jo hänen ollessaan matkalla vanhuksen luo, tuli nyt niin valtavaksi ja eläväksi, että synkkämielisyys täydelleen valtasi hänet. Juopuneen lailla kulki hän edelleenkin ollenkaan kiinnittämättä huomiota heihin, jotka tulivat häntä vastaan, niin että hän lakkaamatta törmäsi heitä vastaan; vasta tultuaan seuraavalle kadulle, palasi hänen itsehallitsemiskykynsä. Kohotettuaan päänsä huomasi hän seisovansa erään oluttuvan sisäänkäytävän edustalla. Kaksi juopunutta miestä astui juuri nyt ovesta ulos ja hoiperteli portaita ylös, tukien toisiaan ja lasketellen toisilleen solvauksia. Hetken mietittyään läksi Raskolnikov portaita alas. Hän ei ollut koskaan ennen ollut missään oluttuvassa, mutta nyt kohtasi häntä huimaus, ja polttava jano vaivasi häntä. Hän tahtoi mielellään juoda kulauksen olutta, sitä halukkaammin, koska hän uskoi, että ruumiillinen heikkous johtui hänen tyhjästä vatsastaan. Hän istahti erääseen pimeään ja likaseen nurkkaan siivottoman pöydän ääreen, pyysi olutta ja joi ahneesti ensimmäisen lasin. Hän tunsu itsensä kohta paremmaksi ja hänen ajatuksensa selviytyivät. "Pötyä kaikki", sanoi hän tuntiessaan olevansa rohkeampi, "ei kerrassaan mitään kiihtymisen syytä,

ainoastaan fyysillistä heikkoutta! Lasi olutta, palanen leipää – ja kohta selkenevät ajatukset ja järki, ja tahto terästyy! Voi, miten kurjaa kaikki on!.." Mutta huolimatta näistä ylenkatseellisista purkauksista oli hänen katsantonsa jo ilostunut ja hän alkoi erikoisella mielenkiinnolla tarkastella sisällä olevia henkilöitä, vallan kuin olisi hän vapautunut jostakin pelottavasta taakasta. Mutta kaikesta tästä huolimatta tunsikin hän hyvin, että tämä hänen alltiutensa paremmalle oli vain sairaaloista.

Kellarissa oli nyt jällellä ainoastaan muutamia. Lukuunottamatta niitä kahta, jotka hän kohtasi portaissa, oli kokonainen joukko poistunut, viisi, kuusi miestä ja naista, vetohanurineen. Jällellä oli: puoleksi juopunut pikkuporvari, hänen toverinsa, suuri, harmaapartanen paksu mies, joka oli täysi humalassa nukahtanut penkille. Silloin tällöin levitteli hän käsiään kuin unen pöpperössä oleva, näpäytteli sormiaan ja kohotti yläruumistaan, silti kuitenkin nousematta penkiltä; ja kaiken aikaa hän yritteli laulaa jotakin runomittaista sotkua siitä, että rakasteli vaimoaan kokonaisen vuoden.

Mutta kukaan ei kiinnittänyt huomiota häneen, vieläpä hänen vaitelias toverinsakin katseli häntä vihaisesti ja epäilevästi. Sitä paitsi oli siellä vielä eräs henkilö, joka näytti virastaan erotetulta virkamieheltä; hän oli istahtanut syrjään, kallisteli silloin tällöin lasiaan ja katseli ympärilleen. Hänkin oli jotenkin pöhnässä.

II

Raskolnikov ei ollut tottunut näkemään paljon ihmisiä ympärilleen ja karttoi kuten jo sanottiin kaikkea seuraa, etenkin viime aikoina. Nyt heräsi hänessä uusi tunne eloon, hän tunsu äkkiä vetoa ihmisiin, niin, hän oikein himoitsi päästä heidän seuraansa. Hän oli niin väsynyt siitä syvästä synkkämielisyydestä ja mustasta mielenlaadustaan, jotka nyt olivat ahdistaneet kuukauden ajan, että hänessä oli syntynyt tarve saada hengittää toista maailmaa, vaikkakin vain hetken ajan, ja likasesta ympäristöstä huolimatta jäi hän mielihyvän tuntein oluttupaan.

Isäntä oli toisessa huoneessa, mutta tuli usein anniskeluhuoneeseen, joka oli muutamia portaita alempana. Hänen sirot leveä- ja punareunuksiset rasvanahkasaappaansa pistivät ennen kaikkea silmiin. Hänellä oli yllään hihaton takki ja rasvaantunut atlassiliivi; hänellä ei ollut kaulaliinaa, ja koko hänen kasvonsa kiilsivät kuin öljytyt. Myymäpöydän takana seisoj neljätoistavuotias poika ja eräs vielä nuorempi tarjoili. Siinä oli leikattuja kurkkuja, paahdettua leipää ja kalaa, leikattuna pieniksi paloiksi, ja kaikkesta tästä levisi huoneeseen iljettävä löyhy. Huoneessa oli sietämättömän ummehtunutta. Kaikki oli niin viinanhöyryjen vallassa, että siitä voi saada päänsä pyöräykseen muutamassa minuutissa.

Toisinaan tapaa henkilöitä, vieläpä vallan tuntemattomiakin, jotka miellyttävät meitä ensi näkemällä, vallan omituisesti ja äkkiä, ennenkuin vielä on vaihdettu sanaakaan. Sellaisen vaikutuksen teki Raskolnikoviin se vieras, joka istui syrjässä ja näytti virastaan erotetulta virkamieheltä. Hän muisti myöhemmin tuon vaikutuksen ja arveli sen johtuneen aavistuksesta. Hän katsahti lakkaamatta virkamieheen, ehkä myös sen tähden, että tämäkin lakkaamatta tuijotti häneen; hyvin voi havaita, että hän mielellään olisi antautunut juttusiin. Muita krouvihuoneessa olevia, isäntäkin mukaanluettuna, hän tuskin huomasi, ikäänkuin olisivat he hänelle vastuksena. Hän katseli heitä melkein ylenkatseellisuuteen vivahtavasti, kuten halpa-arvoisia ja vähän kehittyneitä ihmisiä, joiden kanssa ei maksanut vaivaa puhua. Vieras voi hyvinkin olla jo yli viidenkymmenen vuoden, keskikokoinen, tanakka; hän oli hyvin kaljupäinen ja kasvonsa olivat ahkerasta juomisesta pullottuneet ja tulleet kellanvihreiksi; hänellä oli turvottuneet silmäluomet, joiden lomasta väikkyi pari pientä, mutta eloisaa ja punajuovaista silmää. Hänessä oli jotakin omituista; hänen katseensa oli erinomaisen eloisa, järkevä ja viisas, mutta samalla oli myös havaittavissa mielenvikaisuuden oireita. Hänellä oli yllään vanha, vallan räjäsynen takki, josta puuttui nappeja; yksi niistä riippui langoissa ja sen hän oli pannut kiinni peittääkseen niin sanoaksemme paistetta. Nankinliivin alta näkyi vallan rypistynyt, likanen ja tahranen paidan rinnus. Parta oli kyllä ajettu, mutta jotenkin kauvan sitten, niin että harmaa sänti tunki jo esiin melkein kaikkialta. Hänen käytöksessään oli jotakin aito virkamiesmäistä, mutta hän oli aina tavattoman rauhaton, pyyhkäsi toisinaan hiukset otsalta ja tuki tuon tuostakin päätän synkkämielisesti molemmin käsin, välillä lepuuttaen rikkiäisiä kyynäspäitään tahraseen ja pilkulliseen pöytään. Vihdoin katsahti hän Raskolnikovia suoraan kasvoihin ja sanoi lujalla ja varmalla äänellä:

– Suonette kai, herraseni, minun kääntyä puoleenne muutamalla sanalla? Sillä vaikkakaan ei teidän ulkonäköne ilmase mitään erikoista, sanoo minulle kuitenkin kokemukseni, että te olette sivistynyt mies, eikä juoppouteen vajonnut. Aina olen kunnioittanut sivistystä ja tunnetta yhdessä; olen sitä paitsi arvoltani nimineuvos. Perhenimeni on Marmeladov, nimineuvos. Suokaa minun kysyä oletteko tekin ollut virkamies?

– En, minä opiskelen... vastasi puhuteltu kummastellen tätä omituista, kiemuroivaa puhetapaa ja miehen odottamatonta puheluun yhtymistä. Vaikkakin hän äsken oli ikävöinyt ihmisseuraa, tunsu hän kuitenkin kohta hänelle ensi sanoja lausuttaessa vanhan vastenmielisyytensä kaikkiin vieraisiin kasvoihin, jotka tahtoivat lähestyä häntä, palaavan.

– Ylioppilas siis ... tai ennen tätä ylioppilas, huudahti virkamies, sitäpä kohta ajattelinkin. Kokemus, herrani, suuri kokemukseni! – ja hän osotti itsetyytyvästi otsaansa. – Te olette siis ollut

ylioppilas, palvellut tieteitä... Suvainnette kai?.. Hän kohottausi horjuen, otti pullonsa ja lasinsa ja istuutui vastapäätä Raskolnikovia. Päihtymyksestään huolimatta hän vielä puhui sujuvasti ja vapaasti ja takertui sanoihinsa ainoastaan harvoin. Tavattoman kiihkeästi lyöttäytyi hän Raskolnikovin viereen, ikäänkuin ei hänkään olisi kuukauden aikaan puhunut kenenkään kanssa.

– Herrani, alkoi hän pannen painoa sanoille, – köyhyys ei ole mikään pahe, se on totuus. Tiedän myöskin, ettei ryypiskeleminen ole mikään hyve, ja se on vielä suurempi totuus. Mutta kerjääminen, herrani, se on pahe. Köyhä voi vielä säilyttää synnynnäisen ihmisarvon tuntoonsa, kerjäläinen ei koskaan. Kerjäämistä ei ajeta ainoastaan kepillä pois ihmisten yhdyskunnista, vaan se lakastaa pois luudilla, mikä on vielä alentavampaa. Ja se on oikeudenmukaista, sillä kerjäämällähän alentaa itseään enimmin; – siitä sitten johtuu ryypiskeleminen! Herrani, kuukausi sitten löi herra Lebesjatnikov vaimoani ... ettekä te voi verrata vaimoani minuun, ymmärrättekö... Suokaa minun vielä kysyä ... pelkästä uteliaisuudesta: oletteko koskaan nukkunut yötä jossakin heinäproomussa Nevalla?

– En, sitä en ole vielä tehnyt, vastasi Raskolnikov, – miksi sitä kysytte?

– Juuri siksi, kun minä sen olen tehnyt ja vielä useampana yönä...

Hän täytti lasinsa, joi sen pohjaan asti ja vaipui mietteisiin. Hänen vaatteillaan ja tukassaan näkyi todellakin heinän jälkiä. Se oli kylläkin mahdollista, ettei hän viitenä viime päivänä ollut riisunut vaatteita yltään, eikä pessyt itseään. Ennen kaikkea olivat kädet likaset, ihraset, punaset ja pitkäkyntiset.

Hänen keskustelunsa näytti herättävän yleistä, joskaan ei suurta huomiota. Myymäpöydän takana olevat pojat alkoivat tyrskiä. Isäntä tuli sivuhuoneesta kuullakseen "leikinlaskijaa". Hän istuutui erääseen kulmaukseen ja haukotteli. Marmeladov oli nähtävästi vanhimpia kundeja täällä. Hän oli luultavasti tottunut tuohon kummalliseen, kiemuraiseen puhetapaansa krouvikeskusteluissa tuntemattomien henkilöitten kanssa. Tämän omituisuuden tapaa useilla retkuilla, etenkin sellaisilla, joita kohdellaan ankarasti kotonaan ja jotka saavat kärsiä paljon. He koettavat sentähden ikäänkuin pitää itseään vahingottomina kaltaistensa seurassa ja toivovatpa vielä voivansa saavuttaa heidän arvonantonsa.

– Leikinlaskija! sanoi isäntä kuuluvasti, – mutta miksi ei sitten puuhaa mitään? Miksi ette hoida virkaanne, koska kuitenkin olette virkamies?

– Miksi en hoida virkaani, herraseni, vastasi Marmeladov, kääntyen suoraan Raskolnikovin puoleen ikäänkuin hän olisi tehnyt tuon kysymyksen. – Miksi en hoida virkaani? Eikö se ole minulle kiusallista tämä paikasta toiseen kuljeskeleminen, toimittamatta pienintäkään työtä. Kun herra Lebesjatnikov kuukausi sitten omakätisesti löi vaimoani ja minä makasin vieressä juovuksissa, ettekö silloin usko, että minä kärsin? Suokaa anteeksi, nuori mies, oletteko koskaan kokenut, hm ... niin ... esimerkiksi pyytännyt rahaa joltakin toivomatta saavanne?

– Ehkäpä ... se on ... mitä tarkoittatte ... toivomatta saavansa?

– Tarkoitan vallan toivottomasti, niin että edeltä päin on varma siitä, ettei saa mitään. Te tiedätte esimerkiksi, jo varmasti edeltä päin, että se ja se suopea ja hyödyllinen kansalainen ei muutamissa tapauksissa ole halukas lainaamaan teille rahojaan; sillä, kysyn minä, miksi hän sen tekisi? Hänhän kyllä tietää ettei hän saa niitä takaisin. Ehkä sääliväisyydestä? Mutta herra Lebesjatnikov, joka nuuskii tietoonsa kaikki uudet teoriat, selitti äskettäin minulle, että meidän päivinämme pitävät tieteet sääliväisyyttä jonakin vallan ei-siedettävänä, kuten esimerkiksi Englannissa, jossa harjotetaan valtiotaloutta. – Miksi, kysyn siis teiltä, tulisi teille lainata rahaa? Ja kuitenkin, vaikka jo edeltäpäin tiedätte jotenkin varmasti, ettei siitä ole mitään hyötyä, kuitenkin menette hänen luokseen ja...

– Mutta miksi? kysyi Raskolnikov.

– Kun teillä ei ole mitään muutakaan keinoa, eikä muuta paikkaa, jonne voisitte mennä? Joka ihmisellähän täytyy lopuksi olla mahdollisuus voida paikkaan tai toiseen. Sillä voihan tulla aikoja, jolloin ehdottomasti on mentävä johonkin paikkaan! Kun ainoa tyttäreni ensi kerran läksi kadulle keltainen lippu mukanaan, menin myös minä ... sillä ainoalla tyttärelläni on keltainen lippu [poliisin valvonnan alla olevilla yleisillä naisilla on Pietarissa keltainen lippu merkinä siitä, että ovat

kirjoihin merkityt], lisäsi hän selitykseksi, samalla katsahtaen vierustoveriinsa vähän rauhattomana. "Ei tee mitään, herrani, ei tee kerrassaan mitään!" kiiruhti hän rauhallisen näköisenä selittämään, kun pojat myymäpöydän takana alkoivat virnistellä ja itse isäntäkin veti suunsa nauruun, "ei tee mitään! Tämä virnistely ei ollenkaan suututa minua, sillä se on yleisesti tunnettu asia ja kaikki salainen on paljastettava. Sitä paitsi en minä puhu siitä ylenkatseella, vaan nöyryydellä. Mutta niitten olla!.. Kas sellainen ihminen!.. Luvallanne, nuori mies, voitteko ... mutta ei, ilmaistakseni ajatukseni paremmin: ei *voitteko*, vaan *rohkenetteko* katsoa minua silmiin ja väittää jyrkästi, etten minä ole sika?"

Raskolnikov ei vastannut sanaakaan.

– Hyvä, jatkoi puhuja ensin odotettuaan, kunnes kovaääninen naurun hihitys oli loppunut, – olkoonpa niinkin, että *minä* olen sika, mutta vaimoni on nainen! Joskin minä olen eläin, niin onhan vaimoni, Katerina Ivanovna, sivistynyt nainen ja esikuntaupseerin tytär. Olkoonpa niinkin, että minä olen roisto, mutta hän on valistunut sielu ja sangen hienotunteinen, joka johtuu siitä kasvatuksesta minkä hän on saanut. Ja kaikesta tästä huolimatta ... voi jospa hän vain tahtoisi olla sääliväinen minua kohtaan! Herrani, herrani, joka ihmisellä täytyy toki olla ainakin *yksi* sellainen paikka, jossa häntä kohtaan tunnetaan sääliä! Tosin on Katerina Ivanovna ylevä nainen, mutta sentään harjottaa hän vääryyttä minua kohtaan... Ja vaikkakin minä kyllä ymmärrän, että hän minua tukasta vetäessä tekee sen sääliväisyydestä (sillä toistan sen punastumatta, hän vetää minua tukasta, nuori mies, toisti hän vielä entistään arvokkaammin, kun hän uudelleen kuuli naurun hihitystä), mutta, Jumala paratkoon, jos hän kerran ... mutta, ei, ei! Kaikki tämä on vallan mitätöntä ja sen arvoista, ettei siihen kannata tuhlata sanoja. Se on jo jonkun aikaa tapahtunut sangen usein ja monta kertaa olen hänelle tuottanut ikävyyksiä, mutta ... kohtaloni on nyt kerran sellainen, sillä minä olenkin parantumaton halju!

– Luonnollisesti! huomautti isäntä haukotellen.

Marmeladov iski nyrkkinsä tanakasti pöytään.

– Kohtaloni on nyt sellainen! Ajatelkaa, herrani, ajatelkaa, olenpa juonut hänen sukkansakin! Hänen vuohenkarvasen kaulahuivinsa olen myös juonut; hän oli sen saanut ennen, se oli hänen omansa ... minä en edes ollut itse sitä hänelle lahjottanut, ja me asumme eräässä kylmässä hökkelissä, ja hän on kylmettänyt itsensä talvella, ja hän on alkanut yskiä, yskiä verta. Meillä on kolme pientä lasta, ja Katerina Ivanovna tekee työtä aikasesta aamusta myöhäiseen yöhön; hän pesee ja puhdistaa ja pitää lapset puhtaina, sillä, hän on nuoruudestaan saakka tottunut puhtauteen, mutta on heikkorintainen ... taipuisa kitumaan, ja se kaikki tuottaa minulle niin pahaa. Uskotteko, etten tunne sitä? Ja mitä enemmän juon, sitä pahempi on ollakseni. Miksi sitten juon?.. Siksi, että päihtymyksestä etsin sääliväisyyttä ja myötätuntoa ... juon siksi, *kuntahdon* kärsiä kaksinverroin!

Hän painoi päänsä kuin epätoivoissaan pöytää vasten.

– Nuori mies, jatkoi hän, samalla taasen kohottautuen entiseen asentoonsa, – kuvittelen voivani lukea kasvoistanne suruisan piirteen. Näin sen jo kohta silloin, kun tulitte tänne ja siksi käännyin myös heti teidän puoleenne. Nähkääs, jos kerron teille historian omasta elämästäni, niin en tee sitä siksi, että vetäsin puoleeni näitten laiskurien huomion, jotka sitä paitsi tuntevatkin sen kokonaisuudessaan, vaan siksi, kun haluan saada puhua sivistyneen ja säälivän ihmisen kanssa. Sen vuoksi tietäkää, että vaimoni on kasvatettu hienossa kuvernementtiaateliston instituutissa, tanssi huivitanssia kuvernöörin ja muun korkean herrasväen kanssa, josta hän sai mitalin ja kiittävän palkintotodistuksen. Mitalin ... no, niin ... mitalin olemme myyneet ... jo kauvan sitten ... todistus on vielä hänen matka-arkussaan – sen näytti hän jo sangen kauvan sitten emännällemme. Ja vaikkakin hän on riidoissa emännän kanssa, tahtoo hän kuitenkin loistaa sillä kenen edessä tahansa ja muistella iloisia, kauvan sitten kuluneita päiviä. Sitä en minä kiellä häneltä, enkä moiti häntä siitä, sillä se on hänen ainoa jällellä oleva muistonsa ... kaikki muu on poissa. Niin, kyllä hän on hieno nainen kaikin puolin ylpeine ja vakavine luonteineen. Hän pesee itse lattiansa ja syö vain ruisleipää, mutta hän ei puhu vähintäkään muista. Hän ei tahtonut kuunnella herra Lebesjatnikovin törkeyksiä, ja kun herra Lebesjatnikov löi häntä siitä, joutui hän vuoteen omaksi, ei niin paljon pahoinpitelyn kuin sen vuoksi, että katsoi

kunniaansa loukatun. Silloin kun minä hänet sain, oli hän leski ja kolmen lapsen äiti, joista toinen oli toistaan pienempi. Hän oli juossut vanhempainsa luota kotoa ensimmäisen miehensä, erään jalkaväen upseerin kanssa, ja oli mennyt naimisiin hänen kanssaan pelkästä rakkaudesta. Hän rakasti miestänsä rajattomasti, mutta tämä alkoi pelata, joutui oikeuteen ja kuoli. Jopa mies viime aikoina tapasi lyödä vaimoaan, ja vaikkakaan ei tämä sitä ottanutkaan suostuvaisena vastaan, jonka minä voin varmasti, vakuuttaa, niin muistelee hän miestänsä kuitenkin kyynelsilmin ja asettaa hänet minun esikuvakseni, ja minä olen iloinen, olen todellakin iloinen siitä, että hän ainakin mielikuvituksissaan uskoo kerran olleensa onnellinen... Olipa hän sitten leskenä kolmen lapsensa kera, sangen kaukana autiossa seudussa, jossa minäkin oleskelin siihen aikaan niin toivottomassa köyhyydessä, ettei sitä voi kuvata, vaikkakin olen nähnyt paljon senlaatuista. Kaikki hänen sukulaisensa olivat hyljänneet hänet ... mutta hän oli myös ylpeä, liian ylpeä. Silloin, herrani ... silloin tarjosin minä hänelle käteni ... olin leskimies ja omasin neljäntoistavuotiaan tyttären ensimmäisestä vaimostani... En voinut nähdä sellaista kurjuutta ja te voitte arvata, miten suuri hänen onnettomuutensa lie ollut jos ajattelette, että hän, sivistynyt, hyvän kasvatuksen saanut ja hyvästä perheestä lähtenyt voi mukautua ottamaan minut miehekseen. Ja hän otti minut, itkien, nyyhkyttäen, käsiään väännellen hän otti minut ... eihän hänellä ollut muuta keinoa. Ymmärrättekö mitä keinotonna oleminen tahtoo sanoa? Ei, sitä on teidän mahdoton käsittää... Ja kokonaisen vuoden täyten minä velvollisuuteni uskollisesti ja kunnollisesti ja tuohon (hän osotti viinapulloa) en koskenut, sillä kyllä minullakin on kunniatuntoa. Mutta sitä ei riittänyt; menetin paikkani ... samaten olematta itse siihen syyllinen ... muutamat hallintomuutokset olivat syynä siihen ... ja niin aloin minä uudestaan. Siitä on jo puoli vuotta, kun me pitkän, pitkän paikasta toiseen kuleskelemisen jälkeen ja sanomattomia vaivoja kestätyämme muutamme tähän komeaan, lukemattomilla muistomerkeillä koristettuun pääkaupunkiin. Täällä sain taas paikan – ja menetin sen uudelleen. Ymmärrättekö, tällä kertaa se oli oma syyni, sillä nyt oli kohtaloni noussut vastaani... Nyt asumme erään Amalia Feodorovna Lippewechsel nimisen naisen hökkelissä, mutta millä me elämme ja mitä me hänelle maksamme ... sitä en tiedä. Paitsi meitä asuu siellä useita muitakin ... oikea Sodoma, kammottava ... hm ... niin... Kuitenkin on ensimmäisestä avioliitostani syntynyt tyttäreni nyt täysikasvuinen; ja siitä en kerro mitään, mitä hänen täytyy kokea äitipuolensa vuoksi. Sillä vaikka Katerina Ivanovnulla on sangen jalot tunteet ja ajatustapa, niin on hän kuitenkin tulinen äkkiä suuttuva nainen, joka ei voi hillitä itseään. Niin ... mutta sehän on niin samantekevää. Sonja ei luonnollisestikaan ole oppinut mitään erikoista, kuten voitte arvatakin. Minä koetin kolme neljä vuotta sitten käydä maantieteen ja maailmanhistorian hänen kanssaan päästä päähän, mutta, koskei minulla itselläni ole sopivia oppikirjoja, syystä että ne kirjat, mitkä minulla oli ... niin, niitä ei minulla ole enää ... ja sillä lailla tuli opetuksessa tenä eteen. Me lopetimme Kyrokseen, Persian kuninkaaseen. Ehdittyään sitten kypsyneempään ikään, luki hän muutamia romaaneja ja nyt viimeksi herra Lebesjatnikovin välityksellä Levisin fysiologiaa ... tunnetteko sen teoksen?.. Hän luki sen suurella mielenkiinnolla; paikka paikoin luki hän ääneensä meille kaikille; se on hänen koko sivistyksensä. Nyt käännyin erikoisesti teidän puoleenne, herrani, kysymyksellä: miten paljon voi teidän mielipiteenne mukaan köyhä, mutta kunniallinen tyttö ansaita rehellisellä työllä? Töin tuskin viittätoista kopekkaa päivässä, herrani, jos hän on kunniallinen, eikä omaa taipumuksia erääseen määrättyyn, ja sen hän voi, ellei vaan koskaan pane käsiään ristiin! Ja sitten ei herra valtioneuvos Ivan Ivanovitsh Klopstock ole kaupan päällisiksi ... oletteko kuullut puhuttavan hänestä? ... maksanut hänelle ompelupalkkaa puolesta tusinasta paitoja, olipa hän ajanut tyttäreni uloskin soimaten häntä, polkien jalkaansa ja sanoen hänelle rivouksia päin naamaa sillä tekosyyllä, ettei tyttö ollut ottanut oikeata mittaa paidankauluksesta. Ja kotona nälkääntyneet lapset... Katerina Ivanovna kulkee edes ja takaisin huoneessa ja väänтелеe käsiään, punaset pilkut hänen kasvoillaan tulevat näkyvämmiksi ... se johtuu hänen sairaudestaan: "Sinä juoppolalli, mitä hyötyä sinusta tosiaan tässä talossa, syöt, juot ja lämmittelet sillä aikaa kun lapset eivät ole kolmeen päivään nähneet leipäpalastakaan!" Minä makasin sillä kertaa ... no, miksempä siitä puhuisi? ... makasin juovuksissa ja kuulin mitä Sonjani vastasi (hän on niin kärsivällinen ja hänellä on niin viehättävä ääni ... pieni, vaalea tyttölapsi, kalpea

ja laihakasvoinen): "Mutta Katerina Ivanovna", sanoi hän, "tulisiko minun sitten ruveta *sellaiseksi*?" Darja Franzovna, pahamaineinen nainen, joka jo useamman kerran oli ollut tekemisissä poliisin kanssa, oli jo usein antanut emännällemme puheen aihetta... "Niin, ja olisiko se sitten niin suuri onnettomuus," vastasi Katerina Ivanovna pilkallisesti ... "maksakohon vaivaa säilyttää sitä ... sitä kallisarvoista aarretta?" Ei, älkää tuomitko häntä, herrani, älkää laskeko sitä hänelle pahaksi! Hän ei sanonut sitä täysin tietoisena, hän oli kiihtyneessä, sairaloisessa tilassa, nälistyneet lapsi raukat itkivät hänen ympärillään, hän sanoikin sen myös enemmän loukatakseen kuin katkerana totena... Sillä Katerina Ivanovnalla on nyt kerran niin tulinen luonne, ja kun lapset alkavat itkeä, vaikkakin vain nälästä, silloin hän heti iskee kätensä heihin ... ja sitten minä näen, että Sonetshka nousee makuulta kello kuuden tienoissa, ottaa ylleen kaulaliinansa ja viittansa ja lähtee... Kello yhdeksän hän palasi. Sisään tultuaan menee hän kohta Katerina Ivanovnan luo ja laskee vajajen kolmekymmentä ruplaa pöydälle. Sanakaan ei hän sanonut, ei myöskään kohottanut päätään, hän otti vain suuren, vihreän *drap de dame* saalimme (meillä on nimittäin *drap de dame* shaali), peitti sillä päänsä ja laskeutui vuoteelle pää seinään päin käännettynä; silloin tällöin kulki pikku ruumiissa väristys harteista jalkoihin... Mutta minä makasin samanlaisena kuin ennenkin... Ja silloin minä näin, nuori mies, näin, miten Katarina Ivanovna, samaten sanaakaan sanomatta, meni Sonetshkan pikku vuoteen ääreen ja polvistui siihen, suuteli hänen jalkojaan, eikä tahtonut kohottautua, ennenkuin molemmat vaipuivat ueneen toistensa syliin ... kumpikin heistä ... kumpikin heistä ... niin ... ja minä ... makasin juopuneena!

Marmeladov vaikenä, aivan kuin olisi ääni lopahtanut. Sitten hän täytti nopeasti lasin, joi siitä ja rykäsi.

– Siitä ajasta saakka, herrani, jatkoi hän hetken vaitiolon jälkeen, – siitä ajasta saakka ja erään epämiellyttävän tapauksen perusteella, ilkeitten ihmisten kantelujen johdosta ... erittäinkin oli Darja Franzovna syypää siihen, siksi ettei hänelle puheensa mukaan oltu osotettu riittävää kunnioitusta ... siitä ajasta saakka oli siis tyttärenti Sofia Semenovna pakotettu hankkimaan keltaisen lipun, eikä voinut sen vuoksi asua luonamme. Emäntämme, Amalia Feodorovnakaan ei voinut suostua siihen, vaikkakaan hänellä ei ennen ollut mitään Darja Franzovnaa vastaan eikä herra Lebesjatnikovkaan ... hm... Ja juuri Sonjan johdosta joutuivat Katerina Ivanovna ja herra Lebesjatnikov vastakkain. Ennen tähtäili hän itse Sonetshkaa ja nyt oli hänen kunniantuntoaan äkkiä loukattu. "Mitä," sanoi hän, "tuleeko minun, niin valistuneen miehen, asua samassa talossa kuin *sellainen*?" Mutta sitä ei Katerina Ivanovna voinut sietää tyneenä, vaan alkoi puolustaa Sonetshkaa ... niin, ja sitten se tapahtui... Nyt tulee Sonetshka luoksemme korkeintaan hämärän aikana ja auttaa Katerina Ivanovnaa ja jakaa kanssamme niin hyvin kuin voi... Hän on vuokrannut huoneen räätäli Kapernaumovilta; Kapernaumov on halvattu ja änkyttää, koko hänen lukuisa perheensä sammaltaa samaten, samoin hänen vaimonsa ... he asuvat kaikki samassa huoneessa, mutta Sonjalla on oma kamarinsa ... hm, niin! ... he ovat hyvin köyhää väkeä ja sammaltavat, niin... Minä siis nousin seuraavana aamuna ja läksin hänen ylhäisyytensä, Ivan Afanasjevitshin luo. Tunneteko hänen ylhäisyyttään Ivan Afanasjevitshia?.. Ette?.. No, silloinpa ette tunne Jumalan armoa nauttivaa ihmistä! Hän on ... puhdasta vahaa ... vahaa Jumalan silmissä; hän sulaa kuin vaha! Kyyneleet pulpahtivat hänen silmiinsä, kun hän oli saanut kuulla kaiken. "Hyvä," sanoi hän, "Marmeladov, tosin olet sinä kerran ajanut odotukseni karille ... mutta tahdon ottaa sinut vielä kerran palvelukseen omalla vastuullani" ... hän käytti juuri näitä samoja sanoja ... "muista se ja mene!" Suutelin tomua hänen jalkansa alla ... luonnollisesti ajatuksissani, sillä todellisuudessa ei hän, kunniajäsen, valistuneen ajatustavan valtiomies, koskaan olisi sitä sallinut; palasin kotiin ja kun kerroin saavani takaisin virkani, saavani palkan, Jumalani, mikä ilo siitä syntyi.

Marmeladov vaikenä uudelleen sängen liikuttettuna.

Nyt tuli kadulta sisään koko joukko juopuneita miehiä. Heillä oli posetivi mukanaan, jota eräs heistä soitti, ja seitsemänvuotinen, käheä lapsenääni lauloi Hutorokia. Kapakassa alettiin hoilata. Isäntä ja tarjoilijat saivat työtä palvellessaan vastatulleita. Marmeladov jatkoi kertomustaan

välittämättä tulijoista. Hän näytti jo sangen uupuneelta, mutta mitä päihtyneemmäksi hän tuli, sitä puheliaammaksi hän myöskin tuli. Äskeinen onnensa sai hänet elpymään ja kohottipa vielä ikäänkuin ilonloisteen hänen kasvoilleen. Raskolnikov kuunteli tarkkaavasti hänen kertomustaan.

– Siten se tapahtui, herrani, ja siitä on nyt noin viisi viikkoa ... niin... Tuskin olivat he, sekä Katerina Ivanovna että Sonetshka, saaneet tietää sitä, ennenkuin, Herra paratkoon, tuntui siltä kuin olisin joutunut taivaan valtakuntaan. Muulloin, kun eläimenä lojuin lattialla, kuulin vain haukkumasanoja. Mutta nyt he kulkivat varpaillaan; lasten tuli olla hiljaa kuin rotat: "Semjon Saharitsh on väsynyt konttorityöstään ja lepää ... tsth ... tsth!" Ja sitä en minä käsittä vielä tänäänkään, mistä he saivat rahaa uuteen, siistiin virkapukuun ... yksitoista ruplaa viisikymmentä kopeekkaa... Saappaat, kaulus ... komea takki ... kaikki yhdellätoista ja puolella ruplalla ... ja kaikki vallan erinomaista! Kun ensipäivän aamulla palasin konttorista kotiin, oli Katerina Ivanovna valmistanut kaksi ruokalajia, keittoa ja suolaa, lihaa ynnä piparjuurta ... sellaista emme olleet koskaan ennen kokeneet. Hänellä ei ollut kerrassaan mitään vaatteita, ei kerrassaan mitään ja nyt oli hän pukeutunut vallan sellaiseksi kuin olisi hän ollut lähdössä kesteihin ... eikä ainoastaan ulkonaisesti muuttunut! Hän ymmärtää tehdä vallan tyhjästäkin jotakin! Tukka kauniisti koottu, puhdas kaulus ja puhtaat kalvosimet ... ja hän oli vallan toinen ihminen, nuorempi, kauniimpi. Sonetshka, kyyhkyläiseni, oli lainannut meille rahaa. "Nyt ei minun enää kauvemmin sovi tulla luoksenne, toisinaan vain kerran hämärässä, kun ei kukaan näe minua! Ja kuulkaapa! Kun minä eräänä iltapäivänä tulin kotiin ja laskeuduin vähän vuoteelle, mitä luulette silloin tapahtuneen? Vaikka Katerina Ivanovna tuskin viikkoa sitten oli tulisesti riidellyt emäntämme Amalia Feodorovnan kanssa ... ei hän voinut kieltäytyä ilosta saada tarjota hänelle kahvia. Kokonaista kaksi tuntia istuivat he yhdessä ja pakisivat yhtä mittaa: 'Nähkääs, kun Semjon Saharitsh on saanut paikkansa takaisin ja saa palkkaa, niin piti hänen henkilökohtaisesti käydä tervehdyksellä hänen ylhäisyytensä luona ja hänen ylhäisyytensä tuli itse ulos, antoi kaikkien muitten odottaa ja vei Semjon Saharitshin kädestä pitäen toisten nähden kabinettiinsa. Entä sitten, entä sitten! Minä olen kyllä, sanoi hän, Semjon Saharitsh, ottaen huomioon taipumuksenne ... mutta koska nyt olette luvannut minulle ... ja koska meillä teidän eronne jälkeen on tapahtunut vähän tyhmyyksiä ... kuuletteko ... niin luotan kuten sanottu kunniasanaan.' Se tahtoo sanoa, että kaiken tuon, se tietäkää, Katerina Ivanovna itse keksi, mutta ei yhtään kevytmielisyydestä tai kerskumishalusta! Ei, hän uskoo sen kaiken itsekin, itse hän lohdutteleikse mielikuvillaan, Jumala paratkoon! Enkä minä soimaa häntä, en, sitä en voi... Kun minä kuusi päivää sitten annoin hänelle ensimmäisen palkkaeräni, kaksikymmentä kolme ruplaa neljäkymmentä kopeekkaa kokonaisuunaan, kutsui hän minua 'pikku kalakseen'. 'Sinä oma pieni kalani,' sanoi hän. Ja meidän kesken sanottuna, voitteko käsittää sitä? ... Olenko minä ehkä kaunis vai vain säännöllinen aviomies? Mutta silti nipisti hän minua poskesta ja kutsui minua omaksi pikku kalakseen".

Marmeladov vaikenä, hänen teki mieleensä nauraa. Mutta äkkiä alkoi alaleuka vavista ... hän koetti kuitenkin vastustaa sitä. Kapakoitsija, hänen illettävä ulkomuotonsa, viisi heinäproomussa vietettyä yötä ... viinapullo ja lopuksi tuo sairaloinen rakkaus vaimoonsa ja perheeseensä saattoivat hänen kuulijansa vallan ymmälle. Raskolnikov kuunteli jännitetyn tarkkaavana, mutta hän kärsi samalla. Hän oli vihanen itselleen, syystä että oli moisessa paikassa.

– Herra, hyvä herra! huudahti Marmeladov tynnyttyään, – oi, herrani! Te ehkä ajattelette kuten nuo muut tuolla, että kaikki tämä on sangen naurettavaa ja minä vain vaivaan teitä näillä kurjilla perhe-elämäni koskevilla pikkuseikoilla; mutta minun mielestäni se ei ole nauramisen arvoista, tunnen sen kokonaisuudessaan... Ja koko tämän elämän onnellisimman päivän ja sitä seuraavan illan toimi mielikuvitukseni vilkkaasti tehdessään suunnitelmia siitä, miten kaikki järjestettäisiin tulevaisuutta varten, miten minun olisi lapset puettava, miten voisin hankkia vaimolleni hyvät, tyynet päivät, miten pelastaisin tyttäreni kunniattomasta elämästä ja uudelleen ottaisin hänet perheen hoteisiin ... ja paljon, paljon muuta ... kaikkea tätä uskalsin toivoa, herrani!.. Mutta sitten, arvoisa herra, (Marmeladov vavahti äkkiä, kohotti päänsä ja katsoi kuuntelijaansa suoraan silmiin) sitten, näitten kaikkien mielikuvien jälkeisenä päivänä, siis tasan viisi päivää sitten, otin minä illalla kavalalla

tavalla, kuin varas sydänyöllä, matka-arkun avaimen Katerina Ivanovnalta, varastin jällellä olevan palkkani (miten paljon sitä oli, en enää tiedä) ja nyt, katsokaa nyt minuun ... nyt on kaikki mennyttä, jok'ikinen huikkonen! Viiteen päivään on ole ollut kotona, siellä minua haeskellaan; paikkani olen menettänyt, takki on siirtynyt Egyptin sillan luona olevalle krouvarille ... sijaan sain tämän rääsyn ... ja ... nyt on kaikki menetettyä!

Marmeladov iski nyrkillä otsaansa, puri hampaitaan, sulki silmänsä ja tuki suruisena kyynäspäitään. Mutta minuutin kuluttua siitä muuttuivat hänen kasvonsa äkkiä ja teeskennellyn viekkauksen ja teennäisen julkeuden ilme kasvoillaan katsoi hän Raskolnikoviin, alkoi nauraa ja sanoi:

– Tänään olin Sonjan luona ja kerjäsin häneltä rahaa saadakseni kohmelon pois päästä, heh, heh, hee!

– Ja antoiko hän sinulle mitään? huudahti eräs vastatulleista, alkaen nauraa täysin kurkuin.

– Katsohan, tämä pullo on ostettu hänen rahoillaan, vastasi Marmeladov kääntyen taas Raskolnikovin puoleen. – Kolmekymmentä kopekkaa työnsi hän minulle omakätisesti, ainoansa, siinä oli kaikki, mitä hänellä oli, näin sen itse ... mitään ei hän sanonut, katsoi vaan vaijeten minuun... Siten ei surra ja itketä täällä maan päällä ihmisten vuoksi, vaan ainoastaan tuolla ylhäällä; ei yhtäkään soimausta, ei yhtä ainoatakaan soimausta, ja se tuottaa enemmän kipua, paljon enemmän! Niin, kolmekymmentä kopekkaa, ja hän tarvitsee ne kuitenkin itse niin erittäin kipeästi, eikö totta? Ettekö tekin usko samaa, herra hyvä? Hänenhän on pidettävä itsensä niin puhtaana ja siistinä kuin mahdollista; ja tämä puhtaus, juuri tämä puhtaus, te ymmärrätte kai minua, maksaa rahaa! Käsitätekö? Niin, ja sitten tarvitsee hän pomadaa, vallan totta, ehdottomasti, ja tärkeät liinavaatteet ... hienot, erittäin sirot jalkineet voidakseen näyttää pienen jalkansa, kun on astuttava vesilätäkön yli! Ymmärrätekö, herrani, ymmärrätekö, mitä sellainen puhtaus tahtoo sanoa? Hyvä, ja minä, hänen oma isänsä, olen nyt ottanut häneltä nämä kolmekymmentä kopekkaa, käyttäkseni ne juomiseen! ja minä juon ... ja olen ne jo juonut!.. Kuka tahtoo nyt tuntea sääliväisyyttä minunlaistani kohtaan? Voitteko pahoin minun tähteni, herrani, vai ettekö? Sanokaa, herra, onko teillä sääliväisyyttä minua kohtaan vai eikö? Heh, heh, heh, hee!

Hän tahtoi täyttää lasinsa, mutta pullossa ei ollut mitään, se oli tyhjä.

– Sinäpä juuri olisit omiasi ansaitsemaan toisten säälin, vastasi isäntä, joka uudelleen oli lähestynyt.

Kuului naurua ja haukkumasanvoja. Ne, jotka olivat kuunnelleet kertomusta, nauroivat ja tekivät pilkkaa, toiset samaten, mutta ainoastaan erotetun virkamiehen lausunnon johdosta.

– Tuntee sääliä? Miksi tuntee minua kohtaan sääliä? huudahti Marmeladov äkkiä, nousten samalla seisaalleen ja ojentaen kätensä, aivan kuin olisi hän vain odottanut tätä sanaa. – Miksi tuntee sääliä, sanot sinä? Niin, eipä totta tosiaan olekaan mitään syytä tuntee sääliä minua kohtaan! Ristiin tulee minut naulita, ristiin naulita, vaan ei tuntee sääliä! Niin, tuomari, ristiinnaulitse hänet, ristiin naulitse ... mutta silloin kun ristiinnaulitset hänet, niin sääli häntä! Ja silloin tulen itse luoksesi ristiinnaulittavaksi, sillä en janoa iloa, vaan kärsimyksiä ja kyyneleitä! Luuletko sinä sitten, krouvari, että tämä pullosi on tuottanut minulle iloa? Surua ja tuskaa olen etsinyt sen pohjalta, surua ja kyyneleitä ja siten olen löytänyt ja saanut. Hänellä on kyllä sääliväisyyttä, joka on laupias meitä kaikkia kohtaan, hän, ainokainen, hän on myös kaikkien tuomari! Ja se päivä on tuleva, jolloin hän kysyy. "Missä on se tytär, joka on myynyt itsensä pahan, sairaan äitinsä ja vierasten pikkulasten hyväksi? Missä on se tytär, joka tunsu hellyyttä maallista isäänsä, hyödyttöntä juoppoa kohtaan, inhoamatta hänen eläimellistä elämäänsä?" Ja hän sanoo: "Tulkaa luokseni! Olen jo kerran ennen antanut sinulle anteeksi ... kerran antanut anteeksi ... myös nyt olkoot lukuisat syntisi annetut sinulle anteeksi, sillä sinä olet paljon rakastanut!" Hän antaa Sonjalleni anteeksi, minä tiedän sen, hän antaa hänelle anteeksi!.. Sillä kun minä olin Sonjan luona, tunsin sen sydämeni sisimmässä... Ja hän tuomitsee kaikki ja antaa anteeksi kaikille, sekä hyvälle että pahoille, sekä viisaille että tyhmille ... ja kun hän on langettanut tuomionsa heistä kaikista, silloin hän myös kutsuu meidät esille: "Astukaa lähemmäksi," sanoo hän, "myös te! Astukaa lähemmäksi, te juoppolallit, te huorintekijät!" Ja silloin

tulevat kaikki pelotta esiin ja astuvat hänen eteensä. Ja hän sanoo: "Te viisaat, te jotka käyttäyditte kuin eläimet ja olette niiden kaltaisia, tulkaa myös te tänne luokseni!" Ja viisaat ja ymmärtäväiset vastaavat: "Herra, miksi suvaitset aina myös heidän tulla luoksesi?" Ja hän vastaa heille: "Siksi annan heidän tulla luokseni, te viisaat ja ymmärtäväiset, kun ei kukaan heistä pidä itseään arvokkaana tulemaan luokseni" ... Ja hän ojentaa kätensä heitä kohti, ja me kumarrumme sen puoleen, ja me itkemme ja ymmärrämme kaiken! Niin, silloin me ymmärrämme kaiken, ja kaikki sen ymmärtävät ... ja Katerina Ivanovna ... myös hän ymmärtää sen... Herra, lähestyköön sinun valtakuntasi!

Hän vaipui takasin penkille uupuneena ja voimattomana. Välittämättä kenestäkään ja unohtaen ympäristönsä vaipui hän syviin ajatuksiin. Hänen sanansa olivat tehneet jonkin vaikutuksen; silmänräpäyksen vallitsi hiljaisuus, mutta pian sen jälkeen kajahteli huone uudelleen naurusta ja nimittelyistä.

– Ihana tuomio!..

– Tyhmää puhetta!..

– Kaunis virkamies ... j.n.e., j.n.e.

– Tulkaa, herra, sanoi Marmeladov äkkiä nostaen päänsä ja kääntyen Raskolnikovin puoleen, – seuratkaa minua kotiin ... minä asun Koselin talossa pihan puolella. Nyt on jo aika ... kotiin Katerina Ivanovnan luo.

Raskolnikov olisi mielellään lähtenyt jo aikoa sitten, mutta hän oli päättänyt auttaa miestä. Heti osottautuikin, että Marmeladovin jalat olivat paljon heikommät kuin hänen suunsa; hän nojasi toveriinsa. Matkaa oli pari kolme sataa askelta. Mitä lähemmäksi taloa he tulivat, sitä enemmän lisääntyi ryypiskelijäin rauhattomuus ja pelko.

– Nyt en pelkää Katerina Ivanovnaa, kuiskasi hän mielenliikutuksessaan, – en myöskään sitä, että hän vetää minua tukasta. Mitäpä tukasta on väliä ... lorua ... sen vakuutan teille ... vieläpä minä toivoisin, että hän pöyhisi hivuksiani ... sitä en minä pelkää ... mutta minä pelkään hänen silmiään niin, silmiään ... punasia pilkkuja poskipäillä, niitä myös pelkään ... ja sitten ... pelkään hänen vetävän henkeään. Oletteko koskaan huomannut tarkastaa, miten sitä tautia poteva vetää henkeä ... kiivaassa liikituksen tilassa?.. Pelkään myös lasten itkua... Sillä ellei Sonja ole antanut heille mitään syötävää, niin ... en tiedä ... en todellakaan tiedä! Mutta selkäsäunaa en pelkää... Tietäkää, herrani, etteivät sellaiset iskut ollenkaan koske minuun ... pikemmin he tuottavat mielihyvää minulle... Se on paljon parempi ... antakaa hänen vain lyödä minua ja oikein perinpohjin pehmittää... Tuossa on talo, Koselin talo. Hän on kaluseppä, saksalainen, rikas ... tepä, hitto vie, tuette minua hyvin!..

He kulkivat pihan poikki ja ylös neljänteen kerrokseen. Mitä korkeammalle he nousivat, sitä pimeämmäksi kävivät portaat. Kello oli tuskin yhtätoista, ja vaikkakaan ei Pietarissa tähän vuoden aikaan todellisuudessa ole yötä laisinkaan, niin oli portaissa kuitenkin sangen pimeätä.

Aivan portaitten päässä oli pieni sauhettunut ovi vallan avoinna; kynttilänpätkä valaisi sangen kurjaa, noin kymmenen askeleen pituista hökkeliä; käytävästä voi sen nähdä kokonaisuudessaan. Kaikki oli mullin mallin mitä suurimmassa epäjärjestyksessä, etenkin joukko lapsenryysyjä. Takimaisen nurkan edessä riippui risanen vuodeverho, luultavasti oli vuode sen takana piilossa. Huoneessa oli vain kaksi tuolia ja sangen rääsyinen vahakangaspeitteinen sohva, sen edessä yksinkertainen honkanen kyökkipöytä, maalaamaton ja liinaton. Pöydän reunalla oli läkkisessä jalustassa pätkä palanutta talikynttilää. Näytti kuitenkin siltä, kuin olisi Marmeladovilla ollut oma huone, eikä mikään nurkka, mutta että tämä oli käytävähuone. Toisiin huoneisiin eli hökkeleihin, joihin Amalia Lippewechsel oli kerroksen jakanut, johtava ovi oli avoinna. Sieltä kuului melua, huutoa ja naurua. Tuntui siltä kuin olisi siellä juotu teetä ja pelattu korttia. Silloin tällöin sinkoili mitä kaksimielisimpiä sanoja.

Raskolnikov tunsu kohta Katerina Ivanovnan. Hän oli tavattoman laiha nainen, jotenkin suuri ja hyväkasvunen, hänellä oli vielä kaunis tummanruskea tukka ja suuria punasia pilkkuja poskipäillä. Hän asteli edes ja takaisin pienen huoneensa lattialla; huulet olivat kuivat ja hengitys säännötöntä, katkonaista. Hänen silmänsä olivat kuumehohtoiset, mutta katse oli terävä ja liikkumaton. Nämä

riutuneet, mielenliikutuksesta kiihottuneet kasvot tekivät talikynttilän lepattavassa valossa kiusallisen vaikutuksen. Hän näytti olevan noin kolmikymmenvuotias, eikä tosiaankin sopinut Marmeladoville... Hän ei nähnyt eikä kuullut tulijoita; hän näytti aatoksineen olevan tykkänään muualla. Huoneessa oli sekä ummehtunutta että hiestävää; kuitenkin ei yksikään ikkuna ollut avoinna. Portailta tunkeutui pahahajuinen löyhkä, ja kuitenkin ei portaille vievää ovea oltu suljettu. Sisemmästä huoneesta tunkeutui pilvittain tupakansavua. Vaimo yski, mutta ei silti sulkenut ovea. – Pienin pikku tyttö, joka oli noin kuuden vuoden vanha, nukkui lattialla, puoleksi istuen, kumarassa pää sohvaa vasten; poika, joka oli vuotta vanhempi, värisi koko ruumiiltaan, ja itki eräässä nurkassa; hän oli luultavasti saanut selkäänsä juuri vähää ennen. Vanhin, noin kymmenvuotias tytär oli pitkä ja kapea kuin tulitikku; hänellä oli vain paita yllään ja sekin oli täynnä reikiä ja repaleinen kaikkialta. Paljailta olkapäillä riippui vanha drap de dame – viitta, jonka hän ehkä oli saanut kaksi vuotta sitten, sillä nyt ulottui se hänelle ainoastaan polviin. Hän seisoj nurkassa veljensä vieressä, pitkä, kapea käsi kierrettynä hänen kaulaansa. Hän näytti tahtovan rauhoittaa veljeään, kuiskasi tälle jotakin, koetti saada häntä kaikella muotoa olemaan rupeamatta uudelleen itkemään, ja samalla kertaa seurasivat hänen suuret, suuret mustat silmänsä täynnä tuskaa äidin liikkeitä. Marmeladov astui huoneeseen; hän laskeusi polvilleen oven ääreen ja työnsi Raskolnikovia edellään. Kun vaimo näki tuntemattoman, jäi hän hämillään seisomaan hänen eteensä, mietti hetken ikäänkuin olisi ajatellut, miksi vieras oli tullut. Mutta hänestä näytti luultavalta, että vieras aikoi johonkin toiseen huoneeseen, sillä hänen huoneensahan oli vain läpikäytävä. Tätä ajatellessaan ei hän enää välittänyt vieraasta, vaan astui ulko-ovelle sulkeakseen sen. Huomattuaan miehensä siinä oven kynnyksellä polvillaan, huudahti hän äkkiä.

– Vai niin, huusi hän raivoissaan, – sinä olet siis palannut! Kuritushuonesikiö! Hylky!.. Missä rahat ovat? Mitä sinulla on taskussa, näytappä! Ja sinulla on toiset vaatteet? Missä vaatteesi ovat? Missä rahat ovat ... no, etkö voi avata suutasi?

Ja hän alkoi tarkastaa Marmeladovia. Tämä ojensi heti molemmat kätensä kuuliaisesti ja alamaisesti helpottaakseen täten taskujen tutkimista. Kopekkaakaan ei ollut löydettävissä.

– Missä rahat ovat? huusi vaimo, – voi, Jumalani, olisiko hän todellakin juonut ne kaikki? Matka-arkussa oli vielä kaksitoista ruplaa! ja raivoissaan tarttui hän miestänsä tukkaan ja veti hänet huoneeseen. Marmeladov helpotti hänen ponnistuksiaan nöyrästi ryömiessään polvillaan hänen perässään.

– Ja tämä on iloa minulle! Tämä ei ole kipua, va...ain i...iloa, herrani! huusi hän, kun Katerina Ivanovna veti häntä tukasta ja toisinaan painoi hänen otsansa lattiaan. Nukkuva lapsi heräsi ja alkoi itkeä. Nurkassa oleva poika ei voinut kauvemmin pidättäytyä, hän alkoi väristä, huutaa ja riippui tavattomassa tuskassaan, joka muistutti hysteristä kohtausta, sisaressaan. Vanhin tyttö värisi kuin haavan lehti.

– Hän on juonut ne ... kaikki, kaikki on hän juonut! huusi vaimoraukka epätoivossaan. – Vaatteetkin! Nälkä, nälkä! (hän väenteli käsiään ja osotti lapsia). – Voi, kyllä tämä vallan kirottua elämää! Ja te siinä, ettekö te häpeä! huusi hän kääntyen äkkiä Raskolnikovin puoleen. – Te kai tulette myös krouvista? Olette juonut hänen kanssaan? Ryypiskellyt hänen rahansa? Ulos!

Nuori mies lähti kiireesti tiehensä sanomatta sanaakaan. Avonaiselle ovelle oli kokoontunut useita uteliaita. Julkeita, virnisteleviä kasvoja, paperossit ja piiput hampaissa, tunkeutui paikalle. Sisään tulvi olentoja yönutuissa, paitahihassillaan ja mitä kunnottomimmassa puvussa. Enimmin nauroivat he etenkin silloin, kun Katerina Ivanovna veti Marmeladovia tukasta ympäri huonetta ja tämä huusi, että se tuotti hänelle iloa. Jopa he tulivat sisään huoneeseenkin. Lopuksi kuultiin onnettomuutta ennustavaa huutoa: se oli itse Amalia Lippewechsel, joka tunkeutui joukon lomitse palauttaakseen järjestyksen omalla tavallaan ja jo sadannen kerran uhataksaan haukkuma- ja ruokottomia nimityksiä lasketellen vaimoraukkaa sillä, että saa jo seuraavana päivänä muuttaa tiehensä. Kun Raskolnikov läksi, sai hän tilaisuuden koota muutamia kuparilantteja taskustaan, jotka

hän oli saanut takaisin krouvissa vaihtamastaan ruplasta. Huomaamatta laski hän ne ikkunalle. Mutta jo portailla hän katui ja aikoi kääntyä takaisin.

"Minkä tyhmyyden olen taaskin tehnyt," ajatteli hän. "Heillähän on Sonjansa, ja minä tarvitsen itse rahani." Hän huomasi kuitenkin olevan mahdotonta ottaa niitä takaisin, jota hän ei kyllä muuten olisi tehnytään. Hän antoi siis rahojen jäädä paikoilleen ja läksi kotiin.

"Sonjahan tarvitsee myös pomadaa," ajatteli hän edelleen, mennessään kadun poikki ja nauraen pilkallisesti, "siisteys maksaa rahaa ... hm! Ehkä on Sonetshkalla tänään huono onni mukanaan; hänellehän voi tapahtua kuin metsästäjälle metsänriistan suhteen ... tai kuin kullankaivajalle ... ja silloin saattaisivat he huomenna olla pakotettuja ilman rahojani nuolemaan sormiaan ... Voi, voi, sitä Sonjaa! Mutta he ovat hyvin ymmärtäneet kaivaa itselleen kaivon siihen ... ja nyt he ammentavat vettä siitä! He käyttävät sitä nyt kuitenkin hyödykseen ja ovat tottuneet siihen. Ensin itkeneet ja valittaneet ja sitten tottuneet siihen! Ihminen, tuo lurjus, voikin tottua kaikkeen!"

Hän vaipui syviin mietteisiin.

"Mutta jos minä nyt valehtelin," huudahti hän äkkiä pakon painamana, "jospa ihminen ei todella olisikaan sellainen lurjus ... ihminen yleensä ... se on koko ihmiskunta ... niin silloin on se vallan samaa kuin että kaikki muu on ... on ennakkoluuloja, jotka ovat olemassa ainoastaan sitä varten, että saattavat pelkoa vereen ... ja niin kai asian laita todellisuudessa liekin."

III

Rauhattoman, väsyttävän unen jälkeen heräsi hän myöhään seuraavana päivänä mieli katkerana, hermostuneena, kättyksenä ja katsahti vihasena ympärilleen huoneessaan. Se muistutti pientä häkkiä, oli noin kuusi askelta pitkä ja näytti muuten sangen kehnolta tahrasine, tomusine ja kaikkialta seinästä irronneine tapetteineen. Se oli niin matala, että jonkunkin pituinen ihminen olisi pelännyt kolauttavansa päänsä kattoon. Huonekalut olivat huoneen mukaset. Siinä oli kolme vanhaa, rikkinäistä tuolia, eräässä nurkassa oli maalattu pöytä, jolla oli muutamia kirjoja ja luentoja; se paksu tomukerros, joka ne peitti, ilmaisi hyvin, ettei niihin oltu pitkään aikaan koskettu; olipa siinä vielä lopuksi mahdoton, suuri sohva, joka oli melkein seinän pituinen ja puolen huoneen levyinen. Ennen oli siinä ollut kunnollinen karttunikankainen päällyys, nyt siitä repaleet roikkuivat. Se toimitti Raskolnikoville vuoteen virkaa. Usein hän nukkui sillä sellaisena kuin kivi ja seiso: riisumattomana, peitteettä, ainoastaan vanhan, kuluneen päällystakkinsa peitossa ja pieni patja pään alla. Saadakseen päänalusen korkeammaksi, pinosi hän tavallisesti kaikki puhtaat ja likaset liinavaatteensa patjan alle. Sohvan edessä oli pieni pöytä.

Olisi vaikeata vajota syvemmälle ja tulla kurjemmaksi. Mutta nykyisessä mielentilassaan tunsu Raskolnikov itsensä jotenkin tyytyväiseksi. Hän oli vallan vetäynyt itseensä kaikesta, kuin kilpikonna kuoreensa. Jopa se tyttö, jonka oli palveltava häntä, ja joka toisinaan katsahti hänen huoneeseensa, saattoi hänen sappensa kuohumaan ja suututti häntä. Sellaisten monomanien laita, jotka ovat riippuneet päähänpistossa tai toisessa, tapaa olla samallinen. Hänen emäntänsä oli kahden viime viikon kuluessa ollut lähettämättä ruokaa hänelle ja hän ei ollut vielä tähän asti mukautunut sopimaan hänen kanssaan. Nastasja, emännän ruuanlaittaja ja ainoa palvelijatar, oli itse asiassa sangen tyytyväinen vuokralaisensa mielialaan, sillä hän oli nyt tykkänään lopettanut siivoomisen ja tomuuttamisen tämän luona. Ainoastaan poikkeustapauksena, noin kerran viikossa otti hän luudan käteensä. Hän se oli nyt juuri herättänyt Raskolnikovin.

– Nouse jo, mitä siinä loijot ja nukut! huusi hän Raskolnikovin korvaan; – kello käy kymmenettä; toin sinulle teetä; tahdotko teetä? Olet kai lopen uupunut!

Raskolnikov avasi silmänsä, kokosi aatoksensa ja tunsu Nastasjan.

– Emäntäkö se teetä lähettää? kysyi hän kohottautuen vähän vitkallisesti ja unisesti sohvallaan.

– Luuletko emännän sellaista tekevän?

Hän asetti oman, halkinaisen teekuppinsa Raskolnikovin eteen ja laski kaksi palaa keltaista sokeria pöydälle. Kerran ennen oli hän jo tehnyt teetä keitetyistä lehdistä.

– Kas tässä, Nastasja, sanoi hän kourien taskuaan (hän oli nukkunut vaatteet yllään) ja vetäen esiin muutamia kuparilantteja, – mene ostamaan minulle sämpylää. Ota myös vähän makkaraa ruokakauppiaalta, mutta sitä halvempaa.

– Lähdän heti noutamaan sinulle sämpylää, mutta etkö tahdo mieluummin kaalia makkaran asemasta? Oikein hyvää eilistä kaalia. Kätkin sitä jo eilen sinulle, mutta sinä tulit niin myöhään kotiin. Oikein hyvää kaalia.

Tuotuaan kaalia ja Raskolnikovin sitä nautittua istuutui Nastasja hänen viereensä sohvalle ja alkoi pakista. Hän oli maalta ja oikea "läppätäti."

– Praskovja Pavlovna aikoo valittaa sinusta poliisille, sanoi hän.

Raskolnikovin kasvot vääristyivät.

– Valittaa poliisille? Mitä minä sitten olen tehnyt?

– Sinä et maksa yhtään vuokraa, etkä myös muutakaan. Se sen luonnollisesti aiheuttaa.

– No, perhana, sepä nyt enää puuttui, mutisi hän hampaita kiristellen; – ei, se ei ... sovi nyt.

– Hän on aika pöllö, lisäsi hän kuuluvasti. – Lähdempä tänään hänen luokseen keskustelemaan siitä.

– Tyhmä hän on ... se voi kyllä olla totta, yhtä tyhmä kuin minä, mutta sinä, senkin nero, makaillet siinä kuin säkki, ja näkeehän sen, ettei siitä mitään synny. Sinä sanoit ennen luettaneesi lapsia, mutta nyt et tee kerrassaan mitään.

"Kyllä minä teen..." mutisi Raskolnikov tylästi ja kärttyisenä.

– Mitä sinä teet?

– Erästä työtä.

– Millaista työtä?

– Minä tuumin ... vastasi Raskolnikov vakavasti, sitten valjeten.

Nastasja oli pakahduttua nauruun. Hän oli sellainen joka ei paljoa vaatinut nauraakseen; hän nauroi melkein lakkaamatta, niin että koko hänen ruumiinsa heilui, siksi kunnes hän alkoi voida pahoin siitä.

– Oletko jo ajatellut itsellesi paljonkin rahaa? sai hän vihdoin viimeinkin sanotuksi.

– Saappaitta ei voi antaa opetusta. Sitäpaitsi syljen kaikelle.

– Varo vaan ettet sylje kaivoon. [Älä sylje kaivoon, voipa tapahtua, että saat juoda kaivosta; venäläinen sananlasku.]

– Lapsia opettamalla saa vaan paljasta vaskea. Mitä muutamalla kopeekalla tekee? jatkoi hän välinpitämättömästi ikäänkuin hän itse olisi vastannut omiin ajatuksiinsa.

– Vai niin, sinä tahtoisit mieluummin saada suuren pääoman kerrallaan.

Raskolnikov katsahti tyttöön ankara ilme kasvoillaan.

– Aivan niin, suuren pääoman kerrallaan, vastasi hän hetken vajuttuaan kuuluvalla äänellä.

– So, so, olehan vähemmällä, muuten sinua voi ruveta pelkäämään!

Menenkö nyt noutamaan sämpylää, vai enkö?

– Kernaasti minun puolestani.

– Ah, olinpa vähällä unohtaa! Eilen poissaollessani tuli sinulle kirje.

– Minulle kirje! Keneltä?

– En tiedä, keneltä se on. Maksoin puolestasi kolme kopekkaa kirjeenkantajalle; saanko ne?

– No! anna se sitten minulle, Jumalan tähden, anna se minulle! huudahti

Raskolnikov tulisesti. – Herra Jumala.

Hetken kuluttua sai hän kirjeen. Se oli hänen äidiltään R – n kuvernementistä. Hän vallan kalpeni ottaessaan vastaan sen. Siitä oli jo pitkä aika, kun hän oli saanut mitään kirjeitä; mutta nyt kouristi jokin muukin hänen sydäntään.

– Nastasja, lähde taivasten nimessä tiehesi. Siinä on kolme kopekkaa, lähde vain Jumalan tähden tiehesi!

Kirje vapisi hänen käsissään: hänen ei tehnyt mieli avata sitä Nastasjan läsnäollessa: hän tahtoi olla yksinään kirjeineen. Nastasjan lähdettyä vei hän kirjeen huulilleen, suuteli sitä ja katseli kauvan hellästi päällekirjoitusta. Se oli hänen äitinsä käsialaa, nuo hänelle niin tutut, hienot, vinot kirjaimet. Sangen kauvan sitten oli äiti itse opettanut häntä lukemaan ja kirjottamaan. Hän viivytti kirjeen avaamista; näytti melkein siltä kuin olisi hän pelännyt. Vihdoin hän sen avasi. Se oli suuri, paksu kahden luodin kirje. Kaksi suurta kirjepaperiarkkia oli vallan täynnä hienoa käsialaa.

"Rodja-kultani," kirjoitti äiti, "siitä on jo useita kuukausia, kun viimeksi kirjoitin sinulle. Olen kyllä itse sillä aikaa kärsinyt ja useana yönä en ole voinut nukkua ajatellessani sinua. Mutta sinä et varmastikaan tuomitse ankarasti vastentahtoista vaitioloani, sillä sinä tiedät, miten hellästi rakastan sinua. Meillähän, minulla ja Dunjalla, on vain sinä, sinä olet toivomme, kaikkeimme, varma tukemme. Kyllä olen minäkin kärsinyt saatuani tietää, että sinä jo muutamia kuukausia sitten olit jättänyt yliopiston, syystä ettei sinulla ollut varoja elantoosi, ja opetustuntisi ja muut tulosi olivat loppuneet. Mitenkä minä olisin voinut auttaa sinua sadankahdenkymmenen ruplan vuotuisella eläkkeelläni? Ne viisitoista ruplaa jotka lähetin sinulle neljä kuukautta sitten, olin, kuten itse tiedät, saanut etukäteen eläkettäni vastaan tšekäläiseltä kauppialtamme, Vasili Ivanovitsh Vahrushiniltä.

Hän on hyvä ihminen ja oli isäsi hyvä ystävä. Mutta kun olin hänelle siirtänyt eläkkeen nosto-oikeuteni, oli minun odotettava, kunnes velkani oli maksettu, ja se on tapahtunut vasta nyt, niin etten ole tällä aikaa voinut lähettää sinulle mitään. Mutta nyt toivon, Jumalan kiitos, taasen voivani auttaa sinua niin, voimmepa sanoa, että onni hymyilee meille ja nyt tahdon kohta kertoa sen sinulle. Ensiksi saat, rakas Rodja, tietää että sisaresi on ollut luonani puolitoista kuukautta ja ettei meidän enään vast'edes tarvitse erota. Hänen kärsimyksensä ovat, Jumalan kiitos, nyt lopussa, mutta tahdon kertoa sen kaiken sinulle järjestyksessä, niin että käsität miten kaikki se on tapahtunut, jonka me sinulta salasimme. Sinä kirjoitit minulle, kaksi kuukautta sitten kuullesi, että Dunja kärsi sangen useita lähentelyjä Svidrigailovin talossa, ja pyysit minulta tyydyttävää selitystä, – mitä osasin silloin vastata sinulle? Jos olisin kirjottanut sinulle koko totuuden, niin olisit sinä kylläkin jättänyt kaiken ja hätäkädessä lähtenyt jalkasin tänne, sillä tunnen luonteesi ja mielesi. Sinä et olisi sietänyt sellaista, että sisartasi häväistään. Olin itse epätoivonen, mutta mitä osasin tehdä? Koko totuutta en silloin itsekään vielä tuntenut. Päävaikeus oli siinä, että Dunetshka edellisenä vuonna vastaanottaessaan kotiopettajan paikan tuossa talossa, sai kokonaista sata ruplaa etukäteen sillä ehdolla, että se vähitellen kuitattaisiin hänen kuukausipalkastaan. Senpätähden hän ei voinut jättää paikkaa, ennenkuin velka oli maksettu. Tämä summa (nyt voin sanoa sinulle kaikki, Rodja-kultaseni) oli pääasiallisesti tarkotettu sinulle lähetettäväksi silloin, kun tarvitsit nuo kuusikymmentä ruplaa ja myös saitkin ne meiltä viime vuonna. Me petimme sinua sillä kertaa, kirjottaessamme, että tämä summa oli saatu Dunetshkan säästörahoista. Asian laita ei ollut niin, nyt vasta sanon sinulle täyden totuuden, koska kaikki nyt on Jumalan laupiaasta tahdosta muuttunut parempaan päin ja että sinä tietäisit, miten suuresti Dunja rakastaa sinua ja miten erinomainen sydän hänellä on. Herra Svidrigailov oli alussa sangen töykeä hänelle ja kohteli häntä epäkohteliaasti ja hävyttömästi... Mutta en tahdo kajota näihin kaikkiin ikäviin yksityisseikkoihin, etten saata sinua turhaan kuuhuksiin, koska kaikki nyt kuitenkin on ohi. Lyhyesti sanottuna, vaikkakin Marfa Petrovna, herra Svidrigailovin puoliso, ja talon muu väki kohteli Dunetshkaa hyvin, oli hänen kuitenkin sangen tukalaa; erittäinkin, kun herra Svidrigailov oli Bakkuksen [Bakkus, Roomalaisten viininjumala] vaikutuksen alainen, vanha rykmentissä saatu tottumus. Mutta ajattelehan, myöhemmin osottausi, että tällä narrilla jo kauvan oli ollut tulinen himo Dunjaan, mutta hän peitti kaikki törkeyden ja ylenkatseen naamarin taakse. Ehkä hän myös häpesi ja kauhistui sitä, että hän silloisessa ijässään ja perheenisänä voi johtua sellasiin kevytmielisiin ajatuksiin ja oli sen vuoksi vihanen Dunjalle. Ehkä tahtoi hän myös vain salata koko totuutta muilta peittämällä sen törkeyden ja pilkan kaapuun. Mutta lopuksi ei hän voinut hillitä itseään enää kauvemmin, vaan julkeni ilman ennakkovalmistelua tehdä Dunjalle häpeällisen esityksen, luvaten hänelle paljon rahaa ja ilmaisten hänelle tahtovansa jättää kaikki pulaan ja ottaa hänet mukaansa johonkin toiseen kylään tai vaikkapa ulkomaille. Voit kuvitella mielessäsi, miten Dunja kärsii! Paikkaa ei hän voinut jättää heti, ensiksi velan vuoksi ja säästääkseen Marfa Petrovnaa, jonka epäluulot olisivat heti vallanneet. Luonnollisesti olisi siitä ollut myös seurauksena epäsopua perheessä ja eihän Dunja olisi asiasta suoriutunut ilman suurta häväistystä. Sitä paitsi oli useita muita syitä, joiden vuoksi Dunja ei ajatellut voivansa lähteä pois tuosta hirveästä talosta ennenkuin kuuden viikon kuluttua. Sinähän tunnet Dunjan ja tiedät miten viisas hän on ja mikä kestävä luonne hänellä on. Dunetshka voi kestää paljon ja hänellä on äärimäisessäkin hädässä niin paljon rohkeutta,

ettei häntä helposti saada menettämään malttiaan. Eikä hän minullekaan puhunut mitään, vain säästääkseen minua, vaikkakin me usein kirjoitimme toisillemme. Mutta ratkaisu tuli odottamatta. Marfa Petrovna urkki miestänsä puutarhassa, silloin kun tämä yritti saada Dunetshkaa mukautumaan. Hän käsitti kaiken väärin ja antoi koko syyn Dunetshkalle. Puutarhassa tapahtui tavaton näytös: Marfa Petrovna löikin Dunjaa, ei tahtonut kuulla sanaakaan, huusi ja mellakoitsi kokonaisen tunnin ja määräsi lopuksi, että Dunja oli ajettava kotiin minun luokseni yksinkertaisilla talonpoikaiskärryillä. Hänen tavaransa, liinavaatteensa ja pukunsa heitettiin mullin mallin kokoomattomina kärryille. Loukattuna ja solvaistuna täytyi Dunjan matkata seitsemäntoista virstaa rankkasateella avonaisilla talonpoikaiskärryillä. Ajattele nyt itse, mitä minun olisi ollut vastattava sinulta kaksi kuukautta sitten saamaani kirjeeseen? Mitä oli minun kirjoitettava? Olin vallan suunniltani; totuutta en rohjennut kirjoittaa sinulle, koska se olisi saattanut sinut onnettomaksi, katkeroittuneeksi, kuohuksiin, ja mitä olisit sinä voinut tehdä? Olisit ehkä syössyt itsesi turmioon; sitä paitsi kielsi Dunetshka sen minulta. En myöskään voinut kirjoittaa kirjeeseen pelkkiä loruja, kun sydämelläni oli niin raskas suru kannettavanaan. Kokonaisen kuukauden kesti kaikkialla kaupungissamme puhetta tästä jutusta. Jopa se meni niinkin pitkälle, ettemme voineet mennä kirkkoon kohtaamiemme halveksivain katseitten ja sen kuiskimisen ja supattamisen vuoksi, joka silloin alkoi; puhuttiinpa siitä ääneenkin meidän läsnäollessamme. Kaikki tuttavamme kaikkosivat meitä, kaikki lakkasivat tervehtimästä meitä, ja hyvästä lähteestä sain tietää, että muutamat puotipojat ja kanslistit olivat päättäneet saattaa meille sen loukkauksen, että tervaamalla kadunpuolisen ovelme saisivat isäntävään kehottamaan meidän muuttamaan talosta. Tähän kaikkeen oli Marfa Petrovna syyppää, joka kiirehti talosta taloon puhumaan pahaa Dunjasta ja mustaamaan hänen mainettaan. Hän tunsii siihen aikaan melkein koko kaupungin ja kävi siellä melkein joka päivä. Hän on aito lörppähuuli ja tottunut kertoilemaan kaikki perhe-asiansa: ennen kaikkea syyttelee hän miestänsä kaikkialla ja jokaiselle, niin että sinä voit ajatella, että juttu oli ennen pitkää levinnyt ei yksistään koko kaupunkiin, vaan koko piiriinkin. Minä vallan sairastuin siitä, mutta Dunetshka oli minua kestävämpi. Olisitpa vain nähnyt, miten hän koetti lohduttaa ja rohkaista minua! Hän on enkeli! Mutta Jumalan laupeudesta loppui kärsimyksemme jotenkin pian: herra Svidrigailov muutti mielensä, katui ja antoi, mahdollisesti säälistä Dunjaa kohtaan, vaimonsa käsiin riittävän todisteen Dunetshkan syyttömyydestä, nimittäin erään Dunjan kirjeen, jonka hän oli ollut pakotettu, jo ennenkuin Marfa Petrovna tapasi heidät puutarhassa, kirjoittamaan herra Svidrigailoville, päästääkseen hänen kiihkeistä selityksistään ja hyljätäkseen kaikki salaiset yhtymiset. Tämä kirje oli Dunjan lähdettyä jäänyt herra Svidrigailovin haltuun. Dunja oli siinä soimannut häntä mitä katkerimmin hänen arvottomasta käytöksestään, esittänyt hänelle mitä vakavimmin, että hän oli aviopuoliso ja perheenisä ja että oli häpeällistä tehdä onneton ja suojaton tyttö raukka entistään onnettomammaksi. Sanalla sanottuna, Rodja kultaseni, kirje oli niin jalosti ja arvokkaasti kirjoitettu, että itkin sitä lukiessani, enkä voi vielä nytkään ajatella sitä ilman että kyyneleet pulpahtavat silmiini. Siihen tuli vielä lisäksi palvelijain lausunnot, ja he tiesivät paljon enemmän kuin mitä herra Svidrigailov aavistikaan. Marfa Petrovna oli vallan hämmästyksissään ja 'uuden iskun kohtaama', kuten hän itse meille tunnusti mutta nyt hän oli täydelleen vakuutettu Dunetshkan syyttömyydestä. Hän palasi heti seuraavana päivänä, sunnuntaina, ajoi suoraan tuomiokirkkoon, lankesi siellä polvilleen ja rukoili kyynelsilmin taivaan Valtijattarelta voimaa, voidakseen kantaa

tämän uuden koetuksen ja täyttää velvollisuutensa. Suoraan kirkosta tuli hän sitten, kenenkään luo välillä poikkeamatta, luoksemme, kertoi kaiken, itki katkerasti, syleili katuvaivana Dunjaa ja pyysi häneltä anteeksi. Heti samana aamuna kulki hän arvelematta talosta taloon, meni takuuseen Dunetshkan viattomuudesta ja kuvasi hänen jalomielisyyttään ja hänen erinomaista käytöstään mitä imartelevimmin sanoin. Mutta tähänkään hän ei vielä tyytynyt; hän näytti kaikille Dunetshkan Svidrigailoville kirjottaman kirjeen ja luki sen heille, antoipa heidän jäljentääkin sen (joka minun mielestäni oli vallan tarpeetonta). Tällä lailla kulki hän koko kaupungin ympäriinsä useana päivänä peräkkäin. Valittavatpa muutamat vielä, että hän oli kulkenut heidän ohitsensa, ja hänen oli sen vuoksi mentävä järjestyksessä. Joka talossa odotettiin häntä ja tiedettiin, koska hän tulee ja lukee kirjeen, ja usein luettaessa tuli paikalle jo useita sellasia, jotka sen jo olivat useampaan kertaan kuulleet joko kotonaan tai toisten luona. Minun mielipiteeni mukaan oli tässä paljon, sangen paljon liikanaista, mutta Marfa Petrovnan luonne vaatii nyt kerran suurentelua. Hän on kyllä nyt puti puhtaaksi pessyt Dunetshkan nimen ja maineen ja koko häpeä tästä onnettomasta asiasta on nyt langennut hänen miehensä osalle, joka myös onkin ainoa syyllinen ja jota minä melkein säälin. Todellisuudessa olikin tätä hupsua kohtaan harjoitettu liian ankaraa oikeutta. Dunjalle tarjottiin heti useista taloista lasten opetusta, mutta hän hylkäsi ne kaikki. Jopa alettiin häntä katsella erityisellä kunnioituksellakin. Kaikki tämä vaikutti suurimmaksi osaksi sen tapauksen tuloon, jonka johdosta niin sanoakseni koko olemassa olomme sai uuden käänteen. Tiedä siis, rakas Rodja, että Dunja on saanut naimatarjouksen ja että hän jo on myöntynyt siihen, jonka täten heti kiiruhdan ilmottamaan sinulle. Ja vaikkakin tämä asia on suoritettu sinulta neuvoa kysymättä, et kai sentään, toivon minä, suuttune minuun tai sisareesi, sillä kuten itse tulet huomaamaan asian kulusta, olisi viivyttely, kunnes olisimme saaneet sinulta vastauksen, ollut meille mahdotonta. Ethän sinäkään olisi poissaolevana osannut tyydyttävästi arvostella kaikkea. Asia siis suoritettiin ilman sinua. Mies on hovineuvos, nimeltään Pietari Petrovitsh Lushin, Marfa Petrovnan kaukainen sukulainen; Marfa Petrovna on juuri vaikuttanut paljon asian syntyyn. Se alkoi sillä, että mies viime mainitun välityksellä ilmaisi haluavansa tehdä tuttavuuttamme. Hän otettiin luonnollisesti hyvin vastaan, joi kahvia luonamme ja lähetti meille seuraavana päivänä kirjeen, jossa hän esitti asiansa sangen kohteliaasti ja pyysi nopeaa ja ratkaisevaa vastausta. Hän on sangen kokenut ja toimelias mies, ollen aikeissa matkustaa Pietariin, niin että joka minuutti on hänelle kallis. Me luonnollisesti alussa hämmästyimme suuresti tämän odottamattoman kosinnan johdosta ja neuvottelimme ja harkitsimme asiaa keskenämme kokonaisen päivän. Mies on luotettava ja huolettomassa asemassa oleva, hoitaa kahta virkaa ja omaa sitä paitsi varallisuutta. Tosin on hän jo neljäkymmenen viiden vuoden vanha, mutta hänellä on vielä jotenkin miellyttävä ulkomuoto ja voi vielä miellyttää naisia. Yleensä on hän sangen varma ja kunnollinen mies, vähän vain kärtynen ja ylpeäkö. Mutta ehkä ensi silmäyksellä vain näyttää siltä. Pyydän sentähden sinulta, Rodja-kulta, etukäteen, ettet tuomitse häntä kovin äkkipikaisesti, kuten tapasi on, vaikkakin hänessä olisi jotain, joka sinussa voisi herättää vastenmielisyyttä ensi kerran kohdatessanne. Luultavasti saat hänet nähdä jotenkin pian Pietarissa. Minä sanon tämän kaiken vain varovaisuudesta, vaikkakin olen vakuutettu siitä, että hän tekee sinuun miellyttävän vaikutuksen. Sillä jos ihmisiä on tuomittava oikein, niin on se tehtävä perinpohjaisesti ja opittava tuntemaan heidät siten vähitellen, ettei tapahtuisi erehdystä tai etteivät ennakkoluulot johtaisi harhaan, jota perästä

päin ehkä joutuisi katumaan ja oikomaan. Mutta Pietari Petrovitsh on kaikesta päättäen sangen kunnianarvonen mies. Kun hän kävi meillä ensi kerran, ilmoitti hän meille, että hänellä oli varmat periaatteet, mutta että hänellä oli, kuten hän lausui, 'nuorimman sukupolvemme mielipiteitä' ja oli kaikkien ennakkoluulojen leppymätön vihollinen. Hän sanoi paljon muutakin, sillä hän näyttää olevan vähän turhamainen ja pitää siitä, että häntä kuunnellaan. Mutta sehän ei ole juuri mikään vika. Minä ymmärrän luonnollisesti ainoastaan vähän siitä, mutta Dunja sanoi, että jos kohta hän ei olekaan tavattoman suuresti sivistynyt mies, niin on hän kuitenkin järkevä ja luultavasti hyvä. Sinähän tunnet sisaresi luonteen kaikin puolin, Rodja. Hän on lujaluonteinen, järkevä, kärsivällinen ja jaloluonteinen tyttö, vaikkakin hänellä on tulinen sydän, jota olen koettanut taltuttaa. Itsestään selvää on, ettei hänen sen enempää kuin miehenkään puolelta ole puhetta mistään todellisesta rakkaudesta. Mutta Dunja ei ole yksistään järkevä, vaan myöskin jalo tyttö, enkeli, joka pitäisi miehensä onnellistuttamista velvollisuutenaan. Mies huolehtii luonnollisesti myös tavallaan hänestä, siinä suhteessa ei meillä ole vielä mitään epäilyn syytä, vaikkakin tämä asia, se minun täytyy tunnustaa, on nopeasti kypsynyt. Sitä paitsi on mies myös sangen kaukonäköinen ja pitää luonnollisena sen, että hänen oma avioonnensa varmistuu sitä mukaa kuin Dunetshka onnellistuu. Mitä muuten tulee johonkin luonteitten eroavaisuuteen, joihinkin vanhoihin tottumuksiin tai joihinkin erimielisyyksiin (joita ei voida välttää mitä onnellisimmissakaan avioliitoissa), sanoi Dunetshka minulle voivansa luottaa itseensä, sekä ettei ollut pienintäkään rauhattomuuden syytä. Hän voisi kärsiä paljon, jos vain heidän keskinäinen suhteensa perustuisi rehellisyyteen ja oikeuteen. Tuntuipa esim. minustakin alussa, hänen olemuksensa vähän vastenmieliseltä. Mutta sehän voi sangen hyvin johtua siitä, että on suoraluonteinen. Varmastikin on asianlaita siten. Niinpä lausui hän muun muassa toisella käynnillään, saatuaan Dunjan myöntävän vastauksen, päättäneensä naida sellaisen kunniallisen tytön, jolla ei ollut myötäjäisiä ja ennen kaikkea sellasen, joka oli otellut elämän kanssa. Sillä, selitti hän, miehen ei sovi joutua vaimolleen mistään kiitollisuuden velkaan; paljon parempi on, jos vaimo pitää miestään hyväntekijänään. Tahdon lisätä, että hän ehkä lausui sen hienommalla ja kohteliaammalla tavalla, kuin minä sen kirjotan, sillä en muista enää hänen sanojaan, vaan muistan ainoastaan ajatuksen. Sitä paitsi ei hän sanonut sitä missään erityisessä tarkoituksessa, vaan nähtävästi ajattelemattomuudessaan, keskustelun kuumuudessa. Koettipa hän vielä jälkeensä korjata ja miedontaa lausuntoaan. Mutta minusta se tuntui kuitenkin vähän vastenmieliseltä, kuten sanottu, ja sen sanoin myös myöhemmin Dunjalle. Mutta hän vastasi minulle vallan harmistuneena: 'Sanat ovat vallan toista kuin teko', ja onhan se todellakin totta. Ratkaisun edellisenä yötä ei Dunetshka saanut unenrahtuakaan silmiinsä. Luullessaan minun nukkuvan nousi hän vuoteeltaan ja käveli koko yön edes ja takasin lattialla. Vihdoin hän polvistui pyhimyksen kuvan eteen ja rukoili kauvan ja kiihkeästi. Seuraavana aamuna ilmotti hän minulle päättäneensä antaa myöntävän vastauksen.

"Olen puhunut siitä, että Pietari Petrovitsh nyt matkustaa Pietariin. Hänellä on tärkeitä toimia ja hän aikoo avata siellä yleisen asian-ajotoimiston. Hän on jo pitemmän aikaa toiminut oikeusjutuissa ja asioissa. Juuri näinä päivinä hän voitti erään tärkeän oikeusjutun. Eräs syy, jonka vuoksi hän myös tahtoo Pietariin, on se, kun hänellä on tärkeä asia esillä senaatissa. Siten, Rodja-kultani, voi hänestä olla sinulle kaikissa suhteissa suurta hyötyä, ja me, Dunja ja minä, uskomme, että sinä jo tästä päivästä alkaen ratkaisevasti alat virkaurasi ja että siis voit nähdä tulevaisuuden valoisana edessäsi. Oi, jospa kaikki tämä myös tapahtuisi! Se olisi sellainen

onni, että sitä voisi vain pitää kaikkivaltiaan erikoisena armonosotuksena meitä kohtaan. Dunjan on se tuuma vallan temmannut mukaansa. Me mainitsimme siitä joitakin sanoja Pietari Petrovitshille. Mutta hän vastasi varovasti ja sanoi, että hän luonnollisestikin tarvitsee kirjurin ja että hän luonnollisestikin ottaa mieluummin sukulaisen kuin vieraan leipiinsä, jos tämä vain on tarpeeksi kelvollinen sanottuun toimeen (ikäänkuin et sinä kelpaisi siihen?) Mutta hän lausui myös epäilyksensä sen suhteen, jäisikö sinulle opintojesi ohella aikaa työskennellä hänen konttorissaan. Sillä kertaa jäi asia siihen, mutta Dunja ei ole sittemmin voinut ajatella mitään muuta. Hän on pelkkänä tulena ja liekkiä asian puolesta ja tekee suuria suunnitelmia saadakseen nähdä sinun jolloinkin tulevaisuudessa ottavan osaa Pietari Petrovitshin asianajotoimeen, ehkäpä osakkaanakin, sitä suuremmalla syyllä, kun sinä olet lakitieteellisessä tiedekunnassa. Minä olen hänen kanssaan samaa mieltä, Rodja, ja otan osaa hänen suunnitelmiinsa ja toiveihinsa. Kaikkihan puhuu sen puolesta, että siten tulee tapahtumaan, se tahtoo sanoa, ellei Pietari Petrovitsh vallan odottamatta asettuisi sitä vastaan (syystä ettei hän vielä tunne sinua). Mutta Dunja on vallan vakuutettu siitä, että hän voi saavuttaa kaiken vaikutusvallallaan tulevaan mieheensä. Luonnollisestikin olemme varoneet löpöttelemästä suunnitelmiamme Pietari Petrovitshille; ennen kaikkea olemme täysin vajenneet sen toivomme johdosta, että sinusta tulisi hänen osakkaansa.

"Hän on sangen selvästi ajatteleva ihminen ja ottaisi vallan varmastikin moiset mielikuvituksemme jotenkin kuivakiskosesti vastaan. Ei ole Dunja enempi kuin minäkään lausunut hänelle halaistua sanaakaan siitä, että me hartaasti toivomme hänen auttavan sinua ja tukevan rahoillaan siksi, kunnes olet lopettanut opintosi yliopistossa. Emme ole puhuneet siitä, koska se ensinnäkin seuraa itsestään ja koska hän varmasti tarjoutuu sen tekemään ilman että tuhlaamme siihen sanaakaan (voisikohan hän kieltää Dunjalta sitä?) Sinustahan voisi sitä paitsi tulla hänen oikea kätensä konttorissa, eikä sinun tarvitsisi ottaa vastaan hänen apuaan armopalana, vaan hyvin ansaittuna palkanasi. Sillä lailla tahtoo Dunja sen järjestää ja minä olen yhtä mieltä hänen kanssaan. Toiseksi emme ole hänelle siitä puhuneet, syystä että tahdon saada sinut kohta tapahtuvassa kohtauksessanne yhdenarvoiseksi hänen kanssaan. Kun Dunja lämmöllä puhui sinusta hänelle, vastasi hän, että hänen on itsensä nähtävä sinut ja kuitenkin katsottava hyvin tarkkaan, ennenkuin voi muodostaa itselleen mielipidettä jostakin ihmisestä. Siksi tahtoi hän ensin oppia tuntemaan sinut, ennenkuin hän lupaa mitään varmaa sinun suhteesi... Tiedätkö mitä, kallehin Rodjani, minusta tuntuu kypsyneen harkinnan jälkeen siltä kuin tekisin kaikissa tapauksissa paraiten rupeamalla elämään itsekseni, kuten tähänkin asti, enkä muuttaisi häitten jälkeen heidän luokseen. (Tätä en sano ollenkaan Pietari Petrovitshin vuoksi, vaan vallan itseni tähden, täysin henkilökohtaisista syistä, joita ehkä voitaisiin sanoa vanhan lesken hupsutuksiksi). Olen täysin vakuutettu siitä, että Pietari Petrovitsh on niin jalo ja hienotunteinen, että hän kehottaa minua olemaan eroamatta tyttärestäni, ja vaikkakaan hän ei vielä ole sanonut siitä sanaakaan, niin on se kai hänen mielestään vallan luonnollista. Mutta minä kieltäydyn siitä. Olen usein elämässäni huomannut, etteivät anopit ole miehille ollenkaan mieluisia, ja sitäpaitsi, en minä tahdo olla kenenkään pienimpänäkään taakkana, tahdon myös mieluummin säilyttää vapauteni, niinkauan kuin minulla on palakin omaa leipää suuhun pantavaksi ja lapsia sellaisia kuin sinä ja Dunetshka. Jos mahdollista, tahtoisin asua teidän kummankin läheisyydessänne. Sillä näetkö, Rodja, olen säästänyt kaikkein paraimpani kirjeeni loppuun: tiedä, rakas ystäväni, että me ehkä piankin näemme toisemme ja saamme kolmivuotisen eron jälkeen kaikin

kolmin uudelleen syleillä toisiamme. Se on jo *varmasti* päätetty, että minä ja Dunja tulemme Pietariin. Mutta sitä en vielä tiedä tarkalleen, koska. Joka tapauksessa se tapahtuu pian, sangen pian, ehkä jo ensi viikolla. Kaikki riippuu vallan Pietari Petrovitshin toimista. Pietariin tultuaan ilmottaa hän kohta meille. Hän tahtoo erikoisista syistä kiiruhtaa häitä ja määrätä, jos vain mahdollista, hääpäivän ennen paaston loppua. Ellei se kävisi laatuun niin nopeasti, tulee se tapahtumaan kuitenkin heti jälkeen Marian taivaaseennousupäivän. Oi, miten onnellisena silloin painan sinut sydäntäni vastaan! Dunja on suunniltaan jälleennäkemisen ilosta ja sanoipa hän kerran leikillään, että hän vain siitä syystä menee naimisiin Pietari Petrovitshin kanssa. Hän on enkeli! Hän ei nyt kirjota sinulle, vaan pyytää ainoastaan sanomaan sinulle, että hänellä on niin paljon puhuttavaa kanssani, sangen paljon, ettei hänellä ole rohkeutta ottaa kynää käteensä. Muutamalla rivillä ei hän saisi sanotuksi mitään kunnollista, vaan saattaisi itsensä kiihtyneeksi. Hän syleilee sinua mitä sydämellisimmin ja lähettää sinulle lukemattomia suuteloja. Mutta vaikkakin me siis ehkä piankin saamme nähdä toisemme, tahdon kuitenkin näinä päivinä lähettää sinulle niin paljon rahaa kuin mahdollista. Nyt, kun kaikki tietävät, että Dunetshka menee naimisiin Pietari Petrovitshin kanssa, on luottoni äkkiä kohonnut ja minä tiedän varmasti, että Atanasius Ivanovitsh lainaa minulle aina viiteenkahdeksatta ruplaan etukäteen eläkettäni vastaan, niin että ehkä lähetän sinulle viidestäkolmatta kolmeenkymmeneen ruplaan. Mielelläni tahtoisin lähettää sinulle enemmän, mutta minä pelkään matkamme kustannuksia. Ja vaikkakin Pietari Petrovitsh on ollut niin hyvä, että on ottanut osan matkakustannuksista osalleen, hän tahtoo nimittäin toimittaa tavaramme ja suuren matka-arkkumme (tavalla tai toisella tuttavuuden avulla) pääkaupunkiin, niin täytyy meidän sentään ajatella tuloamme Pietariin ja sitä, ettei siellä heti sovi ensi päivänä näyttäytyä lantittomana. Olemme sitä paitsi tehneet Dunetshkan kanssa mitä tarkimman arvion. Itse matka ei paljoa maksa. Rautatielle on meiltä ainoastaan yhdeksänkymmentä virstaa ja me olemme jo joka tapauksessa tehneet ajosta sopimuksen erään talonpoikaisajurin kanssa. Lopun matkaa ajamme sitten reippain mielin kolmannessa luokassa, niin etten ainoastaan toivo, vaan olen varma siitä, että voin sinulle lähettää kolmekymmentä ruplaa. Mutta nyt saa riittää; kaksi arkkia paperia olen kirjottanut täyteen reunojaan myöten ja nyt ei enää ole tilaa enemmälle; siinä on koko historiamme. Mutta kylläpä olikin tapauksia kertynyt koko joukko! Nyt, Rodja-kallehin, syleilen sinua. Voi hyvin piakkoin tapahtuvaan kohtaukseemme saakka. Annan sinulle äidin siunaukseni. Rakasta Dunjaa, sisartasi, rakasta häntä yhtä paljon kuin hän sinua ja tiedä, että hän rakastaa sinua tavattomasti, paljon enemmän kuin itseään. Hän on enkeli, mutta sinä, Rodja, sinä olet kaikkemme, toivomme, tukemme. Jos vain sinä olet onnellinen, niin olemme sitä kaikki. Rukoiletko vielä Jumalaa, Rodja, kuten ennen, ja uskotko myös Luojamme ja Lunastajamme hyvyyteen? Minä pelkään, että se uusi epäusko on alkanut versoa sydämessäsi! Jos niin on, niin tahdon rukoilla puolestasi. Muistatko vielä, rakas poikani, kun sinä isäsi eläessä istuit polvellani ja sopersit rukouksiasi ja miten onnellisia me kaikki silloin olimmekaan! Voi nyt hyvin, tai oikeammin, – kohtaamiin! Syleilen sinua sydämellisesti, sydämellisesti ja suutelen sinua lukemattomia kertoja."

Viimeiseen hengenvetoonsa saakka

Pulcheria Raskolnikovasi.

Melkein koko ajan kuin Raskolnikov luki, aina kirjeen alusta saakka, olivat hänen kasvonsa kosteat kyynelistä. Mutta lopetettuaan oli hän kalpea, kasvonpiirteet vääntyneet kuin halvauksen saaneella ja ilkeä, katkera hymy suupielissä. Hän painoi kasvonsa ohueen, vanhaan patjaansa ja istui

kauvan, kauvan ajatuksiinsa vaipuneena. Hänen sydämensä tykytti kiivaasti, hänen sielussaan kuohui ja pauhasi. Vihdoin tuntui huone-rähjä liian hiostavalta ja ahtaalta; olihan kaapin tai matka-arkun kaltainen. Sekä ajatukset että silmät tahtoivat tilaa. Hän tarttui lakkiinsa ja läksi ulos. Nyt ei hän pelännyt kohdata ketään portaissa. Hän ei yhtään sitä ajatellutkaan. Hän suuntasi kulkunsa Vasili-Ostroville päin pitkin V – n prospektia, ikäänkuin hänellä olisi ollut kiire työhön. Mutta tapansa mukaan kulki hän väliä pitämättä tiestä, puhuen itsekseen, milloin hiljaa, milloin jotenkin kovaa, niin että hän kiinnitti ohikulkijain huomion itseensä. Jotkut pitivät häntä päihtyneenä.

IV

Äidin kirje tuotti hänelle tuskaa. Mutta itse pääseikan suhteen ei hänellä jo lukiessaankaan ollut mitään epäilystä. Pääseikassa oli hänen päätöksensä vakaa, järkähtämättömän vakaa: "Näitä häitä ei vietetä minun eläissäni, ja moinen herra Lushin menköön helvettiin!"

"Sillä tämä seikka on aivan päivän selvä", mutisi hän itsekseen ja naurahti pahanilkisesti riemuiten päätöksensä johdosta. – "Ei, äiti kulta, ei, Dunja, ette te minua petä!.. Ja vielä pyytävät anteeksi, etteivät pyytäneet neuvoa minulta, vaan päättivät asian minun tietämättäni! Jopa jotakin! Arvelevat, ettei sitä nyt enää voi purkaa: mutta katsokaammepa, voiko, vai eikö voi! Lorua vain tuo tuollainen puhe, että Pietari Petrovitsh muka olisi sangen kokenut mies, niin kokenut mies, ettei voi mennä naimisiinkaan muualla kuin postivaunuissa, niin, tuskinpa muualla kuin rautateillä. Ei, Dunetskani, minä huomaan ja ymmärrän mistä sinulla olisi niin *paljon* puhuttavaa kanssani; minä tiedän mitä sinä olet miettinyt yöt läpeensä, kulkenut huoneessasi, ja minkä vuoksi rukoilit Kasanin Jumalan äitiä, joka on äidin vuoteen vieressä. Golgatalle kulkeminen on sangen raskasta. Hm... Tämä merkitsee jo ratkaisevaa päätöstä: kokeneelle järki-ihmiselle tahdot kihlautua, Avdotja Romanovna, pääomaa omaavalle (*jo* pääomaa omaavalle, se kuuluu sirommalta, luotettavammalta), kahta virkaa hoitavalle ja nuorimman sukupolvemme mielipiteitä omaavalle (kuten äiti kirjottaa). Näyttäähän hän hyvältä, kuten Dunetshka huomauttaa. Tämä '*näyttää*', on mitä verrattominta!.. Ja Dunja kun menee naimisiin tämän 'näyttämisen' perusteella!.. Suuremmoista, suuremmoista!..

"Mutta uteliaspa olisin tietämään, miksi äiti kulta kirjotti minulle 'nuorista sukupolvista?' Olisikohan se vain henkilön luonteen kuvaamista, tai tarkoituksessa synnyttää minussa hyvä käsitys herra Lushinista? Oi, noita viekkaita! Uteliaisuudesta haluaisin vielä selityksen erääseen toiseen seikkaan: missä määrin molemmat naiset olivat vilpittömiä toisilleen tuona päivänä ja tuona yönä ja koko sitä seuraavana aikana? Mahtoivatkohan he keskenään puhua suutansa puhtaiksi, vai käsittivätköhän molemmat, että sitä, mikä heillä kummallakin oli sydämellään ja ajatuksissaan ei tarvinnut ilmaista, eikä sen johdosta turhaan sanoja haaskata? Luultavasti on asianlaita sellainen; kirjeessähän on, että herra Lushin näytti äidistä vastenmieliselle, *hiukkasen vain*, mutta naivi äiti kultapa kääntyi Dunjan puoleen huomautuksineen. Mutta tämä suuttui luonnollisestikin ja 'vastaili harmistuneena'. Luonnollisestikin! Kukapa ei suutahtaisi, kun asia on selvä ilman naivia kysymyksiäkin, ja kun jo on päätetty, ettei siitä enää tarvitse keskustella. Ja mitä hän vielä kirjottaa minulle: 'Rakasta Dunjaa, Rodja, sillä hän rakastaa sinua enemmän kuin itseään'; eivätköhän vaan omantunnon soimaukset salaisesti vaivaa häntä sen johdosta, että suostui uhraamaan tyttärensä poikansa hyväksi? 'Sinä olet tukemme, kaikkemme!' 'Oi, äitikulta!...' Viha kiehui hänessä yhä voimakkaampana, ja olisipa hän nyt kohdannut herra Lushinin, olisi hän luultavasti iskenyt hänet hengiltä!

"Hm ... se on totta", jatkoi hän ajatusten myllertäessä hänen päässään, "se on totta, että ihmistä on lähestyttävä vitkalleen ja varovasti, jotta hänet oppisi tuntemaan; mutta herra Lushinista ei voi päästä selville. Pääseikka on, että hän on kokenut mies ja *näyttää* hyvältä:" onko se leikkiä, kun ottaa huolehtiakseen omalla kustannuksellaan toisten suuresta matka-arkusta! Eikö hän silloin ole hyvä? Ja kuitenkin ovat molemmat, *morsian* ja äiti, tilanneet talonpojalta matolla peitetyt kärryt (olen itse ajanut sellasilla!). Eipä haittaa! Ainoastaan yhdeksänkymmentä virstaa, "mutta sitten ajamme reippain mielin kolmannessa luokassa", tuhat virstaa. Kyllä se onkin järkevää! Mutta mitä te, herra Lushin ajattelette? Onhan hän teidän morsiamenne... Ettekö te voi käsittää, että äidin täytyy matkaansa varten lainata eläkettään vastaan? Tietystikin, mutta sehän paljastaa asian kauppamaisen luonteen. Yhteiseen voitto-osuuteen perustuvassa liikeyrityksessä jaetaan liikekustannuksetkin tasan kummallekin osanottajalle; "suola ja leipä yhteistä, mutta tupakka erikseen", kuten sananlasku sanoo. Ja tässäkin tuo kokenut mies vetää heitä hieman nenästä: matkatavaroista menee halvempi maksu kuin heidän matkastaan, ehkeivät maksa kopekkaakaan. Eivätköhän he molemmat huomaa sitä, vai

eivätköhän tahallaan tahtone sitä huomata? Ja tietystikin he ovat tyytyväisiä, sangen tyytyväisiä! Ja he kai ajattelevat, että tämä on vain kukkasia, kyllähän hedelmät tulevaisuudessa kypsyvät! Mutta mikä tärkeintä: se ei ole sairautta, eikä ahneutta, vaan kaiken*pohjasävy!* Tietysti tämä on tuleva, häitän jälkeinen ääni, ennustus... Ja äiti parka, mitä kaikkea kuitenkin jo haaveilee! Ja miten hän tulee Pietariin? Kolme hopearuplaa eli kaksi "lippua" mukanaan, kuten tuo akka tapaa sanoa ... hm! Millä hän sitten toivoo Pietarissa elävänsä? Tietystikin hän on jo jostakin syystä ennättänyt saada tietää, *ettei hän voi* asua Dunjan kanssa yhdessä häitän jälkeen, ei ensi aikoinakaan! Tuo lempeä mies on varmastikin antanut sen tiedoksi, paljastanut, vaikkakin äiti kaikin voimin taistelee moista otaksumaa vastaan: "Itse, muka, kieltäydyn". Mihin hän nyt ryhtyy, mihin luottaa: sadankahdenkymmenen ruplan eläkkeeseensäkö, kun siitä laskee pois Atanasius Ivanovitshin velan? Talvikauluksia hän osaa kutoa ja kalvosimia ommella, ja turmelee vanhat silmänsä sillä. Ja talvikauluksilla voi hän kaikkiaan ansaita ainoastaan kaksikymmentä ruplaa vuodessa entisten sadankahdenkymmenen ruplansa lisäksi, sen minä tiedän ennestään. Hän siis luottaa herra Lushinin jalotunteisuuteen: itse hän muka tekee esityksen, tarjoaa hänelle! Pidä vain taskusi avoinna! Mutta niin on aina näitten Schillerin kauniitten sielujen laita: viimeiseen hetkeen saakka koristavat ihmistä riikinkukon sulilla, viime hetkeen saakka toivovat vain parasta, eivätkä ota huonoa lukuun ollenkaan; ja vaikkakin aavistavat, millainen mitalin takapuoli on, niin välttävät he kuitenkin ratkasevan sanan sanomista ajoissa. He pelkäävät jo ajatellakin sellaista; taistelevat kaikin voimin totuutta vastaan aina siksi kunnes heidän kaunistamansa ihminen vetää heitä nenästä. Halusta tahtoisin tietää, onko herra Lushinilla ritarimerkkiä; lyönpä vetoa, että hänellä on pyhä Anna napinlävessä ja että hän käyttää sitä hankkioitten ja kauppiaitten luona päivällisillä. Ehkäpä hän näyttelee sitä häissäänkin! [Pyhän Annan ritarimerkki on seitsemäs Venäjän kahdeksasta ritarimerkistä; se annetaan vain henkilö- eikä perinnölliselle aatelille.] Periköön hänet sitä paitsi vaikkapa piru!" ...

"Niin ... jääköön äiti, Jumala olkoon hänen kanssaan, hänhän on sellainen kuin on. Mutta Dunja? Dunetshkan, rakkaimpani, kyllä tunnen! Olithan sinä silloin jo kaksikymmenvuotias, kun viimeksi näimme toisemme: opinhan minä jo tuntemaan luonteesi! Äiti kirjoittaa, että 'Dunetshka voi kärsiä paljon'. Sen minä kyllä tiesin. Sen minä tiesin ja kaksi ja puoli vuotta olen ajatellut juuri sitä, että 'Dunetshka voi kärsiä paljon'. Jo se, että hän voi kärsiä herra Svidrigailovia kaikkine seurauksineen, todistaa sitä, että hän voi kärsiä sangen paljon. Ja nyt kuvittelee hän yhdessä äidin kanssa voivansa kärsiä herra Lushinia, joka jo ensi käynnillään selvitteli teoriaansa niiden naisten oivallisuudesta, jotka naimisiin mennessään pääsevät kurjuudestaan ja tällöin joutuvat kiitollisuuden velkaan miehilleen. Mutta jos nyt otaksumme, että hän puhui itsensä pussiin, vaikkakin on järkevä mies (sellainen, ettei ehkä sentään puhunutkaan ajattelemattomuuksia, vaan tahtoi ainoastaan heti osottaa katsantokantansa), mutta mitä sanoo Dunja, Dunja? Kyllä hän on käsittänyt tuon miehen; voiko hän elää hänen kanssaan? Kyllä hänen olisi parempi syödä yksinään mustaa leipää ja juoda vettä kuin myydä sieluaan ja siveellistä vapauttaan mukavasta elämästä; kyllä hänen ei pitäisi tehdä sitä, vaikkapa saisi koko Sleswig-Holsteinin, puhumattakaan jostakin herra Lushinista. Ei, sellainen ei Dunja ollut silloin, kun minä hänet tunsin, – eikä hän nytkään vielä ole muuttunut! Mitäpä sanoisin! Vaikeata oli sietää Svidrigailovin perhettä, vaikeata on myöskin kaiken elämänsä kihnuttaminen kotiopettajattarena kahden sadan ruplan palkalla kuvernementissa, mutta kuitenkin minä tiedän, että sisareni mieluummin menee nekeri orjuuteen istutuksille tai lättiläiseksi Itämerenmaakuntain saksalaisille kuin alentuu kahlehtimaan sieluansa ja siveellistä tuntoansa mieheen, jota hän ei voi kunnioittaa ja jonka kanssa hänellä ei ole mitään tekemistä, – ikuisiksi ajoiksi ja yksistään henkilökohtaisten etujen vuoksi! Ja vaikkapa herra Lushin olisi mitä puhtainta kultaa tai väärentämätön briljantti, eipä hän vielä silloinkaan taipuisi herra Lushinin lainmukaiseksi vuodetoveriksi! Miksi hän nyt suostuu? Mikä on synnä siihen? Mikä arvotuksen ratkaisu? Asia on selvä: oman itsensä, mukavuutensa vuoksi, vieläpä kuolemasta pelastuakseenkaan ei hän olisi itseänsä myynyt, mutta toisen edestä hän sen tekee! Rakkaan, jumaloimansa ihmisen hyväksi hän myy itsensä! Kas tässä koko selvitys: veljensä, äitinsä hyväksi hän myy itsensä! Myy kaiken!

Tällaisessa tapauksessa me panemme alttiiksi kunniantuntomme, vapauden, mielenrauhan, jopa omantuntomme, kaiken, kaiken laahaamme markkinoille. Vaikka menköönkin elämä, kunhan vain nämä rakastamamme olennot olisivat onnellisia! Vieläpä enemmänkin: hankimme itsellemme todisteita, käymme jesuiittain koulua ja rauhoitumme sillä, koetamme tulla vakuutetuiksi siitä, että se on välttämätöntä, aivan välttämätöntä hyvän tarkotuserän saavuttamiseksi. Sellaisia me olemme, se on päivän selvää. Selvää on myös se, ettei tässä ole kysymystä mistään muusta kuin Rodion Romanovitsh Raskolnikovista ja aivan ensi sijassa hänestä. Ja varmaa on, että sisar voi perustaa hänen onnensa, pitää häntä yliopistossa, tehdä liikkeen osakkaaksi, tehdä hänen koko tulevaisuutensa suruttomaksi; voipa hänestä tulla rikaskin mies, arvokas, kunnioitettava, ja lopuksi hän ehkä päättää päivänsä kuuluisana miehenä! Mutta äiti? Mutta nythän on kysymyksessä Rodja, kallis Rodja, esikoinen! Miksikäs ei moisen esikoisen hyväksi voisi uhrata sellaista tytärtä! Oi, te lempeät ja epäoikeudelliset sydämet! Mekö ottaisimme vastaan samankaltaisen uhrin kuin Sonetshkan! Sonetshka Marmeladova, ikuinen Sonetshka, niin kauan kuin maailma on olemassa! Oletteko molemmat tarkasti harkinneet, miten suuri uhri se on? Oletteko? Onko teillä voimia sellaiseen? Onko siitä mitään hyötyä, onko se järkevää? Tiedätkö myös, Dunetshka, ettei Sonetshkan uhri ole olenkaan alempi kuin sinun uhrisi herra Lushinille mennessäsi? 'Rakkaudesta ei voi olla kysymystäkään,' kirjottaa äiti. Mutta ellei rakkaus tai kunnioitus voi tulla kysymykseen, vaan päinvastoin, vieläpä inho, ylenkatse ja vastenmielisyys, niin mitä siitä silloin tulee? Ja voipa vielä sattua, että hän joutuu sellaiseen asemaan, että on pakotettu 'pysymään puhtaana'. Eikö niin? Ymmärrättekö, ymmärrättekö, ymmärrättekö te, mitä tämä puhtaus merkitsee? Ymmärrättekö, että Lushinin puolison puhtaus on vallan samaa kuin Sonetshkan puhtaus, mutta voipa se olla huonompaakin, inhottavampaa, alempaa, syystä että Dunetshka katsoo myös siihen, että hänelle jää hiukkanen mukavuuttakin, kun sitä vastoin toisessa tapauksessa oli kysymyksessä aivan yksinkertaisesti nälkäkuolema! Kalliimpi, kalliimpi hinta on tällä puhtaudella, Dunetshkani! Ja elleivät voimasi sitten riitä, tulee katumus! Entä miten paljon kaikilta salattua huolta, surua, kirouksia, kyynelitä, sillä ethän sinä ole mikään Marfa Petrovna? Ja mitenkä äidin silloin käynee? Onhan hän jo nytkin rauhaton, tuskastunut; entäpä silloin, kun hän huomaa kaiken selvästi? Ja minun?.. Mitähän he molemmat ovat tosiaankaan ajatelleet minusta? En tahdo teidän uhrienne, Dunetshka, en tahdo äiti! Sillä lailla ei saa tapahtua niin kauan kuin minä elän, ei saa tapahtua, ei koskaan! En suostu siihen!"

Äkkiä hän heräsi mietteistään ja pysähtyi.

"Se ei saa tapahtua? Mutta mitä sinä teet ehkäistäksesi sen tapahtumasta? Kiellät sen? Mutta mikä oikeus sinulla on sellaiseen? Mitä sinä voit luvata heille siitä, että saat sellaisen oikeuden? Pyhittää heille kaiken elämäsi, koko tulevaisuutesi, *kun olet lopettanut opintosi ja saanut paikan?* Sen jo tunnemme, se on epävarmaa, mutta nyt? Mutta nyt on tehtävä jotakin aivan heti, ymmärrättekö? Vaan mitäpä sinä nyt teet? Elät heidän kustannuksellaan. Heillähän on vain tuo sadankahdenkymmenen ruplan eläke! Miten sinä, tuleva miljoneeri, Zeus, joka määrää heidän kohtalonsa, suojelet heitä Svidrigailovin perheeltä ja Atanasius Ivanovitsh Vahrushinilta? Ehkä kymmenen vuoden päästä? Mutta kymmenessä vuodessa ennättää äiti tulla sokeaksi ompelemisesta ja kutomisesta ja ehkä myös kyynelistä; näantyy nälkään, ja sisar? Niin, ajatteles, miten sisaren voi käydä kymmenen vuoden kuluttua tai miten hänen on käynyt noina kymmenenä vuonna? Arvaatkos?"

Siten vaivasi ja kiusasi hän itseään näillä kysymyksillä, tuntien siitä jonkinlaista mielihyvääkin. Muuten eivät nämä kysymykset olleet mitään uusia, äkkipikaisia, vaan vanhoja, väsyttäviä. Ne olivat jo kauvan kiduttaneet häntä särkien hänen sydämensä. Jo kauvan sitten oli hänessä syntynyt tämä tuska, lisääntynyt, pukeutuen kauheaan, julman ja fantastisen kysymyksen muotoon, joka kidutti hänen sydäntään ja mieltään, vaatien välttämättömästi ratkaisua. Ja nyt tapasi häntä äidin kirje salaman lailla. Se oli selvää, ettei nyt sopinut surra, kärsiä passiivisesti sen johdosta, etteivät kysymykset olleet ratkaistavia, vaan nyt oli ehdottomasti tehtävä jotakin, ja heti paikalla, mitä pikimmin. Nyt oli päätös tehtävä, millainen tahansa, tai...

"Tykkänään kieltäydyttävä elämästä!" huudahti hän äkkiä kiihtyneenä, "tai kuuliaisesti kannettava kohtaloa, millainen se lieneekin, kerta kaikkiaan kuoletettava itsessä kaikki, kieltäydyttävä kaikesta toimimisen, elämisen ja rakastamisen oikeudesta!"

"Käsitätekö, käsitätekö, hyvä herra, mitä keinotonna oleminen merkitsee?" juolahti hänen mieleensä äkkiä Marmeladovin eilinen kysymys; "sillä joka ihmisellähän täytyy olla jokin suoriutumismahdollisuus"...

Äkkiä hän vavahti; eräs, samaten eilinen, ajatus juolahti hänen mieleensä. Mutta ei hän sen vuoksi vavahtanut, että tuo ajatus juolahti hänen mieleensä. Hänhän tiesi, hänhän *aavisti*, että se välttämättömästi "juolahti mieleen", jopa hän odotti sitä; eikä tämä ajatuskaan ollut eilinen. Mutta ero oli siinä, että se kuukautta takaperin, vieläpä eilenkin, oli pelkkä haave, mutta nyt ... nyt ei se enää äkkiä näyttänyt haaveelta, vaan jossakin uudessa, kauheassa ja vallan tuntemattomassa valossa, ja nyt hän äkkiä sen käsitti... Hänen päätänsä pakotti ja hänen silmänsä himmenivät.

Hän katsahti kiireesti ympärilleen, hän etsi jotakin. Hänen teki mielensä istuutua ja hän etsi penkkiä; hän kulki silloin K – n puistikon poikki. Noin sadan askeleen päässä edessään näki hän penkin. Hän läksi sinne mahdollisimman nopeasti; mutta matkalla tapahtui hänelle pieni välinäytös, joka muutamaksi hetkeksi veti hänen huomionsa puoleensa.

Katsahtaessaan penkkiin huomasi hän noin kahdenkymmenen askeleen päässä edessään kulkevan erään naisen. Mutta alussa ei hän kiinnittänyt häneen enempää huomiota kuin muihinkaan edessään oleviin esineisiin. Hänelle oli jo usein tapahtunut esimerkiksi siten, ettei hän kotiin tultuaan ollenkaan muistanut tietä, mitä oli tullut; hän oli jo tottunut kulkemaan siten. Mutta tuossa edellä kulkevassa naisessa oli jotakin omituista ja jotakin jo ensi silmäyksellä silmiinpistävää, niin että hänen huomionsa heti alkoi suuntautua häneen, – alussa vastenmielisesti ja harmilla, mutta sitten yhä enemmän ja enemmän. Hänen teki äkkiä mielensä saada tietää, mikä tässä naisessa todellisuudessa oli niin omituista. Ensiksikin hän näytti vielä sangen nuorelta tytöltä, kulki moisessa kuumuudessa avopäin, ilman käsineitä ja auringonvarjoa, heiluttaen kummallisesti käsiään. Hänellä oli ollut silkkipuku, mutta sangen omituisesti puettu, tuskin napitettu, vyötäröistä alkaen takaa repeytynyt, kokonainen pala liehui sinne tänne. Paljaalle kaulalle oli heitetty pienoinen kaulahuivi, mutta se oli vallan vinossa. Sitä paitsi kulki tyttö epävakaasti, kompastuen ja heiluen puoleen ja toiseen. Tämä kohtaus veti vihdoinkin Raskolnikovin kaiken huomion puoleensa. Hän ehätti tytön juuri penkin luona; mutta saavuttuaan penkin luo heittäytyi tyttö heti sen nurkkaan, painoi päänsä penkin selkänöjää vasten ja sulki silmänsä, nähtävästi tavattoman väsyneenä. Katsahdettuaan häneen arvasi Raskolnikov, että tyttö oli vallan juovuksissa. Omituista ja kauheata oli katsella moista näytöstä. Raskolnikov arveli jo erehtyneensä. Hän näki edessään peräti nuoret kasvot, noin kuusitoistavuotiaat, ehkäpä ainoastaan viisitoista, – pienet, vaaleaveriset, hauskat, mutta yhäti hehkuvat ja melkeinpä turvonneet. Tyttö oli enää nähtävästi sangen vähän tajuissaan; toinen jalka lepäsi toisella, jonka vuoksi se oli paljastunut paljoa enemmän kuin olisi ollut soveliasta, ja kaikista merkeistä päättäen tajusi tyttö tuskin sitä, että hän oli kadulla. Raskolnikov ei istuutunut, eikä myöskään mielinyt lähteä pois, vaan seisoi hänen edessään kahden vaiheella. Tämä puistikko on melkeinpä aina tyhjä ja nyt, kellon kolmatta käydessä, ei siinä ollut moisessa kuumuudessa tuskin ketään. Mutta syrjässä, noin kahdenkymmenen askeleen päässä pysähtyi puistikon syrjään eräs herra, jonka, kaikesta päättäen, suuresti teki mieli lähestyä penkillä olevaa tyttöä joistakin erikoisista syistä. Hän oli luultavasti myös huomannut tytön jo kaukaa ja kiirehtinyt, mutta Raskolnikov tuli hänen tielleen. Hän silmäili häntä vihaisesti, koettaen kuitenkin peittää sitä tältä, ja odotti kärsimättömästi sitä että tuo kiusallinen ryysyläinen läksisi tiehensä. Asia oli selvä. Herra oli noin kolmikymmenvuotias, voimakas, suuri, maidon ja veren värinen, punahuulinen, viiksikäs ja sangen keikarimaisesti puettu. Raskolnikov kuohahti tavattomasti; hänen teki äkkiä mielensä loukata jollakin lailla tuota paksua keikaria. Hän jätti tytön hetkeksi ja astui herran luo.

– Hei, te Svidrigailov! Mitä te tahdotte? huusi hän hänelle, puristellen nyrkkejään ja nauraen kiukusta vaahtoavilla huulillaan.

– Mitä tämä merkitsee? kysyi herra tuimasti, rypistäen silmäkulmiaan ja tarkastellen kysyjää kiireestä kantapäähän.

– Se merkitsee että menkää tiehenne!

– Kuinka sinä lurjus rohkenet!..

Ja hän kohotti keppinsä. Raskolnikov syöksyi hänen kimppunsa nyrkkeineen, ollenkaan ottamatta huomioon sitä, että tuo voimakas herra olisi voinut suoriutua vaikkapa kahdesta hänen laisestaan. Mutta tällä hetkellä tarttui joku lujasti häneen takaapäin ja heidän välissään oli poliisi.

– Riittää, herrani, olkaa tappelematta julkisilla paikoilla, minä pyydän. Mitä te tahdotte? Kuka te olette? kääntyi hän tuimasti Raskolnikovin puoleen, tarkastellen hänen rääsytystä pukuaan.

Raskolnikov katsahti häneen tarkkaavasti. Siinä oli luotettavat sotilaan kasvot, harmaaviiksiset ja poskilta parrottuneet; silmäys oli järkevä.

– Juuri teitä minä tarvitsen, huudahti hän, tarttuen poliisia käteen. – Minä olen entinen ylioppilas, Raskolnikov... Sen voitte myös tietää... Mutta lähtekää nyt kanssani, niin näytän teille jotakin, sanoi hän kääntyen vieraan puoleen.

Ja hän tarttui poliisia käteen, vetäen hänet penkin ääreen.

– Katsokaas, hän tuossa on vallan juovuksissa, tuli äsken puistikkoa pitkin. Kuka tietää mitä hänelle on tapahtunut, mutta eipä hän vaan näytä miltään ammattilaiselta. Varmastikin on hänet jossakin juovutettu ja sitten petetty ... ensi kerran ... ymmärrätkö? Ja sitten ovat ajaneet kadulle. Katsokaapa, miten puku on repeytynyt, katsokaa, miten hän on puettu: varmasti on joku vieras vetänyt vaatteet hänen ylleen, itse ei hän ole pukeutunut, tottumattomat miehen kädet ovat sen tehneet. Se on selvää. Ja nyt katsokaa tuonne: tuo minulle tuntematon keikari, jonka kanssa mieleni teki kohta tapella, ensi kerran hänet nähdessäni, on tarkastellut tuota juopunutta, tajutonta, ja nyt hänen tekee kauheasti mielensä astua hänen luokseen ja tarttua häneen ja viedä hänet – moisessa tilassa – jonnekin... Se on vallan varmaa; uskokaa vaan, etten minä erehdy. Itse minä näin, miten hän tarkkaili ja seurasi tyttöä, minä vain tulin hänen tielleen. Nyt hän odottaa sitä että läksisin tieheni. Kas nyt hän on vetäytynyt hieman taaksepäin ja on kiertävinään paperossia... Mitäpä tekisimme hänelle? Ajatelkaa, emmekö veisi tyttöä asuntoonsa?

Poliisi käsitti heti kaikki, ollen samaa mieltä. Lihavasta herrasta oli hän vallan selvillä, vaan ei tytöstä. Hän kumartui tarkastelemaan tyttöä lähemmin, ja hänen kasvoillaan kuvastui tavaton säälintunne.

– Voi, mikä vahinko! sanoi hän päätään pudistaen, – vielä vallan lapsi. Petetty häntä on. Kuulkaas, neiti, alkoi hän puhutella tätä, – missä asutte? Tyttö avasi väsyneet, kellertävät silmänsä, katseli tylsästi kysyviin ja heilutti käsiään.

– Kuulkaa, sanoi Raskolnikov, – kas tässä (hän kopeloi taskuaan ja veti sieltä viimeiset kaksikymmentä kopekkaansa), ottakaa ajuri ja käsketään viemään tyttö asuntoonsa. Kunpa vain tietäisimme osotteen!

– Neiti, neiti, alkoi poliisi uudelleen, rahat saatuaan, – otan teille heti ajurin ja vien itse teidät kotiin. Minne määrätte? Minne? Missä neiti asuu?

– Tiehenne!.. Jättäkää minut rauhaan! mutisi tyttö ja viuhtoi taas käsillään.

– Voi, voi, miten ilkeätä! Voi, mikä häpeä, neitiseni, mikä häpeä! Poliisi pudisti taas päätään, häveten, sääliten ja harmistuen. – Tämäpä vasta on toimi! sanoi hän Raskolnikoville taas pikipittäin tarkastellen häntä kiireestä kantapäähän. Tämäkin näytti hänestä epäiltävältä; olihan ryysyihin puettu ja antoi sentään rahat!

– Kohtasitteko hänet kaukaa täältä? kysyi hän häneltä.

– Sanoihan jo, että hän kulki horjuen edelläni tässä puistikossa. Heti penkin luo saavuttuaan vaipui hän sille.

– Voi, Jumalani, mitä häpeällistä tapahtuukaan nykyään maailmassa! Noin kokematon ja jo juovuksissa! Varmastikin on hän petetty! Ja pukukin on repeytynyt... Voi, miten laajalle siveettömyys jo on levinnyt!.. Ehkäpä hän on ylhäistäkin sukuperää, vaikka köyhää... Nykyään tapaa useita

sellaisia. Näyttääpä melkein siltä kuin olisi hän hieno, kunnollinen neiti, – ja hän kumartui uudelleen tytön puoleen.

Ehkä oli hänelläkin kotonaan moisia tyttäriä – "hienoja ja kunnollisia", hyvin kasvatettuja ja uudenaikaisesti sivistyneitä.

– Pääasia on, arveli Raskolnikov, – ettei häntä anneta tuon katalan käsiin! Silloinhan hän häpäisisi tyttöä entisen lisäksi! Näkeehän sen hänestä, mitä hän himoitsee; kas tuota lurjusta, kun ei mene tiehensä!

Raskolnikov puhui ääneensä ja osotti herraa suoraan kädellään. Tämä kuuli hänen sanansa ja mieli suuttua uudelleen, mutta hillitsi itsensä ja tyytyi heittämään häneen halveksivan katseen. Sitten hän kulki vitkalleen vielä kymmenen askelta ja pysähtyi uudelleen.

– Siitä voi kyllä huolen pitää, ettei tuo tule häntä saamaan, vastasi poliisi mietteissään. – Kunpa tyttö vaan sanoisi, minne hänet saa viedä, mutta... Neiti, neiti! Ja hän kumartui uudelleen.

Äkkiä avasi tyttö silmänsä täydelleen, katseli tarkkaavasti, ikäänkuin olisi hän ymmärtänyt jotakin, nousi penkiltä ja läksi takasin samaan suuntaan, mistä oli tullutkin. – Hyi, te hävyttömät, antakaa minun olla! sanoi hän ja viuhtasi vielä kerran kädellään. Hän läksi nopeasti, mutta kuten ennenkin suuresti horjuen. Keikari läksi hänen jälkeensä, mutta toista lehtokäytävää, silti päästämättä tyttöä näkyvistä.

– Olkaa huoletta, en minä anna häntä, sanoi poliisi päättävästi, lähtien heidän jälkeensä.

– Voi, tuota nykyajan siveettömyyttä! toisti hän ääneensä, huoaten.

Tällä hetkellä valtasi Raskolnikovin jonkinlainen kauhu; yhdessä silmänräpäyksessä oli hän kuin muuttunut.

– Kuulkaapas, hei! huusi hän poliisille.

Tämä kääntyi.

– Jättäkää sikseen! Mitä se teihin koskee? Jättäkää! Antakaa hänen päästä tahtonsa perille (hän osotti keikaria). Mitä se teihin kuuluu?

Poliisi ei ymmärtänyt, vaan katseli silmät suurina. Raskolnikov alkoi nauraa.

– Vai niin! arveli poliisi, kättään heiluttaen ja lähtien keikarin ja tytön jälkeen. Hän piti Raskolnikovia luultavasti joko hulluna tai vieläkin pahempana.

"Hän vei minun kaksikymmentä kopekkaani mennessään," lausui Raskolnikov ilkeästi yksin jäätyään. – "No ottakoon hän siltä toiseltakin ja päästäköön hänet menemään tyttöineen, siihenhän se asia päättyy... Miksi sekaannuin siihen auttamaan! Minun asianiko auttaminen on? Onko minulla oikeutta mennä auttamaan? Nielkööt toisensa vaikkapa eläviltään, – mitä se minuun koskee? Ja miten rohkenin minä luovuttaa nuo kaksikymmentä kopekkaa? Olivatko ne ehkä minun?"

Näistä kummallisista sanoista huolimatta kävi hänen mielensä apeaksi. Hän istuutui tyhjälle penkille. Hänen ajatuksensa olivat sotkuset... Hän ei voinut ajatella tällä hetkellä mitään erikoista. Hänen teki mielensä unohtaa kaikki, unohtaa, sitten herättyään alkaakseen aivan uutta elämää...

– Tyttö raukka, sanoi hän, katsellen tyhjää penkin nurkkaa. – Herättyään alkaa hän itkeä, sitten saa äiti tietää sen... Hän lyö, piiskaa häntä; häpeää ja tuskaa saa hän kärsiä, ehkäpä saa jättää kotinsakin ... vaikkeipa häntä ajetakaan pois, niin kuitenkin nuuskii joku Darja Franzovna hänet tietoonsa, ja tyttö saa lymytä sinne, tänne... Heti sen jälkeen seuraa sairaala (siten käy aina niille, jotka äitinsä luona elävät sängen kunniallisesti ja hiljaisuudessa heidän selkensä takana harjoittavat syntiä), niin, ja sitten ... ja sitten taas sairaala ... viinaa ... kapakka ... ja taas sairaala ... kahden, kolmen vuoden kuluttua ovat sitten vallan kykenemättömät ja yhdeksäntoista, jopa kahdeksankintoista vuotiaina ovat sitten vallan turmeltuneet... Enkö ole nähnyt sellaisia? Mutta miten heistä tuli sellaisia? Aivan samalla lailla kuin... Hyi! Hitto huoli siitä! Sanotaan, että niin ja niin monen prosentoin on vuosittain turmelluttava ... heidän on mentävä helvettiin, että muut voisivat pysyä rauhallisina ja terveinä. Prosentti! Totta tosiaan on nykyään kauniita sanoja: tuollaisia rauhoittavia, oppineita. Kun sanoo vaan prosentoin, niin ei tarvitse sen enempää surra. Mutta olisipa siinä toinen sana, niin silloin

... voisi tuntua rauhattomammalta... Mutta jospa Dunetshkakin joutuu näitten prosenttien lukuun!.. Toiseen tai toiseen?

"Mutta minne minä menen?" ajatteli hän äkkiä. "Kummallista. Jonkun vuoksihan minä läksin ulos. Heti kirjeen luettuani läksin ... Vasili-Ostroville, Rasumihinille läksin, sinnehän se oli, nyt muistan. Mutta itse asiassa: miksi? Ja miten juolahti mieleeni nyt tuo ajatus, että läksisin Rasumihinille? Kummallista."

Hän ihmetteli itseään. Rasumihin oli eräs hänen entinen yliopistotoverinsa. Huomattavaa on, että Raskolnikovilla yliopistossa ollessaan oli tuskin ketään toveria, sillä hän kaikkosi heitä, ei käynyt kenenkään luona eikä ottanut mielellään vieraita vastaan. Luonnollisesti kaikkosivat toisetkin pian häntä. Hän ei ottanut osaa kokouksiin, keskusteluihin, huveihin eikä mihinkään muuhun. Hän työskenteli väsymättömästi, itseään säästämättä, ja sen vuoksi häntä kunnioitettiin, vaan ei suosittu. Hän oli sangen köyhä, mutta sangen ylpeä, keinokas, ikäänkuin hänellä olisi jokin salaisuus. Muutamista tovereista tuntui siltä kuin olisi hän pitänyt heitä kaikkia lapsina, katsellut heitä korkeudestaan, pitäen itseään heitä parempana sivistyksessä, tiedoissa ja vakaumuksessa ja arvostellen heidän vakaumustaan ja pyrintöjään mitä alhaisimmiksi.

Rasumihinin kanssa seurusteli hän enemmän, eipä nyt juuri seurustellut, vaan oli hänelle puheliaampi ja suurempi. Muuten oli mahdotonta olla toisessa suhteessa Rasumihiniin. Hän oli tavattoman iloinen ja puhelias poika, yksinkertaisuuteen vivahtavan hyväntahtoinen. Mutta tämän hyväntahtoisuuden peitossa oli mielensyvyys ja henkinen arvo. Hänen paraimmat toverinsa ymmärsivät hänet, kaikki pitivät hänestä. Vaikkakin hän toisinaan tuntui itsepäiseltä, ei hän silti ollut tyhmä. Hänen ulkomuotonsa oli ilmehikäs, – pitkä, laiha, parta aina huonosti ajettuna, mustatukkanen. Toisinaan hän räyhäsi; häntä pidettiin sangen vahvana. Kerran yöllä iski hän eräässä seurassa yhdellä iskulla erään suurivoimaisen vartijan kumoon. Juoda hän voi loppumattomasti, mutta osasi myös olla aivan juomatta; toisinaan hän kujeili vallan luvattomiin saakka, mutta osasi myös olla tykkänään kujeilematta. Rasumihin oli myös merkillinen sen vuoksi, etteivät mitkään pettymykset koskaan saattaneet pahalle tuulelle, eivätkä mitkään vaikeat olosuhteet näyttäneet voivan masentaa häntä. Hän voi viettää yönsä vaikkapa katolla, kärsiä mitä julminta nälkää ja tavatonta kylmää. Hän oli sangen köyhä, mutta itse hän elätti itsensä koettaen ansaita rahaa kaikellisilla töillä. Hän tiesi useita lähteitä, joista voi työtä tekemällä saada jotakin. Kerran ei hän koko talvena lämmittänyt huonettaan, vaan väitti että se oli paljon mielusempaa, syystä että kylmässä oli parempi nukkua. Nyt oli hän myös ollut pakotettu jättämään yliopiston, ei kuitenkaan pitkäksi aikaa. Kaikin voiminsa kiirehti hän järjestämään olosuhteitaan sellasiksi, että pääsisi jatkamaan opintojaan. Raskolnikov ei ollut käynyt hänen luonaan neljään kuukauteen, eikä Rasumihin tiennyt hänen asuntoaan. Noin kaksi kuukautta sitten olivat he kohdanneet toisensa kadulla, mutta Raskolnikov kääntyi ja poikkesi toiseen suuntaan, ettei tämä häntä huomaisi. Rasumihin kyllä lienee hänet huomannut, mutta kulki edelleen, ollakseen vaivaamatta *ystäväänsä*.

V

"Minunhan teki äsken mieleni pyytää Rasumihiniltä työtä, että hän hankkisi joko tunteja tai jotakin muuta..." ajatteli Raskolnikov, "mutta miten hän nyt voi auttaa minua? Otaksukaamme, että hän hankkii minulle tunteja, otaksukaamme, että hän jakaa viimeisen kopekkansakin kanssani, jos hänellä on kopekkaakaan, että voisin ostaa uudet saappaat ja laitattaa pukuni kuntoon, jotta voisin mennä tunteja antamaan ... hm... Niin, entäpä sitten? Mitä teen minä noilla vaivaisilla viisikopekkaisilla? Tarvitsenko minä niitä nyt? Sehän olisi vallan naurettavaa, että menisin Rasumihinin luo..."

Kysymys, miksi hän nyt menisi Rasumihinin luo, huolestutti häntä paljon enemmän kuin olisi luullut; rauhattomasti etsi hän jotakin onnettomuutta ennustavaa tästä sangen tavalliselta näyttävästä tehtävästä.

"Mitä, minäkö tahtoisin järjestää asiani Rasumihinin avulla, ja pitää Rasumihinia turvanani?" kysyi hän kummissaan itseltään.

Hän ajatteli ja hieroi otsaansa, ja kummallista, miten hänen mieleensä äkkiä johtui sangen pitkän tuumailun jälkeen omituinen ajatus.

"Hm ... Rasumihinin luo", sanoi hän äkkiä vallan levollisesti, ikäänkuin ratkaisevan päätöksen johdosta, – "Rasumihinin luo menen, luonnollisestikin ... *sit*ä seuraavana päivänä, jolloin *se* jo on päätetty ja jolloin alan kaiken uudelleen..."

Ja äkkiä hän tuli tajuihinsa.

"*Sit*ä seuraavana päivänä," huudahti hän nousten penkiltä, – "*sesiis* tulee tapahtumaan? Tulleeko se todellisuudessa tapahtumaan?"

Hän jätti penkin ja lähti pois, melkein pä juosten. Ensin aikoi hän palata kotiin, mutta kotiin meneminen alkoi hänestä tuntua kauhistavan vastenmieliseltä. Siellä, tuon kauhean kaapin nurkassahan hänessä oli kypsynyt kaikki *tämä* viimeisten kuukausien kuluessa, – ja kiiruhti edelleen.

Hänen hermostunut vavistuksensa muuttui kuumemaiseksi; tunsipa hän viluakin; häntä vilutti moisessa kuumuudessa! Voimiaan ponnistaen alkoi hän melkein itsetiedottomasti, jonkun sisäisen välttämättömyyden pakotuksesta, tarkastella kaikkia kohtaamiaan esineitä, ikäänkuin etsiäkseen voimistavaa ajanviettoa, mutta tämä onnistui hänelle huonosti ja hän vaipui tämän tästä syviin mietteisiin. Kun hän taasen vavisten kohotti päätään ja katsahti ympärilleen, unohti hän heti, mitä äsken juuri oli ajatellut ja minkä ohi oli kulkenut. Tällä tavoin oli hän kulkenut koko Vasili-Ostrovin, tullut pikku Nevalle, kulki sillan yli ja kääntyi saarelle. Vihreys ja raitis ilma vaikuttivat alussa miellyttävästi hänen väsyneisiin silmiinsä, jotka olivat tottuneet kaupungin tomuun, kalkkiin ja suuriin, ahtaisiin ja mahtaviin taloihin. Täällä ei ollut ummehtunutta ilmaa, ei mitään löyhkää, eikä mitään kapakoita. Mutta pian muuttuivat nämäkin uudet, miellyttävät tunteet sairaloisiksi ja ärtyisiksi. Toisinaan hän pysähtyi jonkun viheriään kätketyn huvilan eteen, tarkasteli aita, katseli kauvas, balkongeja ja terasseja, hienoja naisia ja puutarhassa juoksentelevia lapsia. Erittäinkin kiinnittivät hänen mieltään kukat; hän katseli niitä kaikkein kauvimmin. Kohtasipa hän loistavia ajoneuvoja, ratsastajia ja ratsastajattaria; hän katseli heitä uteliaasti ja unohti heidät, ennenkuin he olivat kadonneet näkyvistä. Kerran hän pysähtyi ja laski rahansa, niitä oli jäljellä vielä kolmekymmentä kopekkaa: "Kaksikymmentä poliisille, kolme Nastasjalle kirjeestä, – niin, ja eilen jätin Marmeladoville seitsemänviidettä tai viisikymmentä kopekkaa", ajatteli hän; pian oli hän unohtanut laskunsa, eikä voinut edes muistaa, miksi oli ottanut rahat taskustaan. Mennessään erään ruokalan ohi muistui hänen mieleensä, että hän oli nälkänen. Hän astui ruokalaan, joi ryypyn viinaa ja osti täytetyn piirakan, jota söi kävellessään. Hän ei ollut pitkään aikaan maistanut viinaa, ja vaikka hän nyt joikin ainoastaan yhden ryypyn, vaikutti se heti häneen. Hänen jalkansa kävivät raskaiksi, ja hän alkoi tuntea tarvitsevansa nukkua. Hän läksi kotiin; mutta tultuaan jo Petrovski-Ostroville, pysähtyi hän vallan uupuneena, poikkesi tieltä, meni pensaikkoon, heittäysi ruoholle ja nukahti heti.

Sairaloisessa mielentilassa ollessa ilmenevät unet usein tavattoman selvästi ja erinomaisen sopusointuisina todellisuuteen nähden. Silloin näkee toisinaan sangen kummallisen kuvan, jonka muodostumistoimi osottaa sellaisia uskomattoman hienoja ja odottamattomia koko kuvaa vastaavia, taiteellisia yksityisseikkoja, ettei uneksia olisi hereillä ollessaan koskaan voinut luoda mitään sellaista, vaikkapa hän olisi sellainen taiteilija kuin Pushkin tai Turgenjevkin. Tuollaset unet, sairaloiset unet, pysyvät aina mielessä ja vaikuttavat voimakkaasti ihmisen jo ennestään kiihottuneeseen ja ärtyneeseen elimistöön.

Raskolnikov näki kamalan unen. Hän uneksi lapsuudestaan, jolloin hän vielä oli syntymäkaupungissaan. Hän on seitsemän vuotias ja kävelee eräänä juhlapäivänä iltapuolla isänsä kera kaupungin edustalla. Ilma on kolea ja raskas, seutu vallan sellainen kuin se oli hänen muistissaan; nyt unessa näytti se vielä selvemmältä kuin hänen hereillä ollessaan. Kaupunki on vallan avoin kuin olisi se kämmenellä, ei yhtäkään puuta ollut ympärillä; jossakin sangen kaukana, vallan taivaan rannalla, hämöttää pienoinen metsä. Muutamien askelten päässä kaupungin viimeisestä piha-aidasta on kapakka, suuri kapakka, joka häneen teki sangen vastenmielisen vaikutuksen, synnyttipä pelkoakin hänen kulkiessaan sen ohi isänsä kera. Siellä oli aina suuri joukko ihmisiä, jotka huusivat, nauroivat, riitelivät, lauloivat hävyttömiä lauluja ja sangen usein tappelivatkin; kapakan ympäristössä kuljeskeli aina tuollasia juopuneita ja pelottavia renttuja. Kohdatessaan sellasia painausi poika isäänsä kiinni, aina pahasti väristen. Kapakan ohi kulkee maantie, joka aina on tomunen, ja se tomu on aina mustaa. Se kulkee kiemuroiden edemmäs ja kääntyy noin kolmensadan askeleen päässä suoraan oikealle kaupungin kirkkomaahan. Keskellä kirkkomaata on kivinen kirkko, jolla on vihreä kupoli ja jossa hän kävi isänsä ja äitinsä kera pari kertaa vuodessa päiväjumalanpalveluksessa, jolloin luettiin sielumessu hänen isoäidilleen, joka oli jo aikoja sitten kuollut ja jota hän ei ollut nähnyt koskaan. Tällöin otettiin aina mukaan kutjaa [Kutja. Rusinasekanen riisipuuro, jota käytetään maahanpaniaisissa ja kuolleitten muistojuhlissa. Suom. muist.] valkosella tarjottimella, salvetin peitossa; kutja oli tehty riisistä, sokerista ja rusinoista, jotka riisiin pistettyinä muodostivat ristin. Hän rakasti tätä kirkkoa ja sen vanhoja pyhimyskuvia, jotka olivat suurimmaksi osaksi, puitteettomia, ja vanhaa pappia, jonka pää aina vapisi. Isoäidin haudan vieressä, jolla oli kiviliuska, oli myös hänen pienemmän veljensä pienoinen hauta; tämä veli oli kuollut kuuden kuukauden vanhana eikä hän ollut tätäkään tuntenut eikä voinut muistaa häntä. Mutta hänelle sanottiin että hänellä oli pieni veli, ja joka kerran kuin hän kävi kirkkomaalla, teki hän hurskaasti ja arvokkaasti ristinmerkin haudan ääressä, polvistui sille ja suuteli sitä. Ja nyt hän uneksii kulkevansa isänsä kanssa kirkkomaalle ja menevänsä kapakan ohi; hän pitää isää kädestä ja katselee pelokkaasti kapakkaa. Eräs erikoinen seikka vetää hänen huomionsa puoleensa: tällä kertaa näyttää siltä kuin olisi siellä kansanjuhla, joukko ylellisesti puettuja tyttöjä, vaimoja miehineen ja kaiken karvasta väkeä. Kaikki ovat juovuksissa, kaikki kajauttelevat lauluja, ja kapakan portaitten edustalla on kärryt, mutta kummalliset kärryt. Ne ovat sellaiset suuret kärryt, joiden eteen valjastetaan suuret vetohevoset ja joilla ajetaan tavaroita ja viinanassakoita. Hän katseli aina mielellään noita tavattoman suuria vetohevosia, joilla oli lihavat jalat ja jotka kulkivat hiljaa, tasaisin askelin ja vetivät vaikkapa kokonaisen vuoren ollenkaan ponnistelematta ikäänkuin olisi kärryjä ollut helpompi vetää kuormitettuina kuin ilman kuormaa. Mutta nyt oli, ihme kyllä, moisten suurten kärryjen eteen valjastettu pieni, laiha, vaaleanruskea talonpoikaishevonen, sellainen, joka muulloin – kuten hän itse oli usein nähnyt – laahasi perässään suurta puu- tai heinäkuormaa, erittäinkin silloin kun pyörät pysähtyivät lokaan tai pyöränraitteisiin; ja silloin ruoskivat talonpojat sellasta niin kipeän kirvelevästi, joskuspa kuonollekin ja silmille. Ja hänen oli niin ikävä, niin ikävä katsella sitä, että oli miltei itkeä; äiti tapasi ottaa hänet tällöin pois ikkunasta. Mutta nyt alkoi äkkiä melu: kapakasta tulee joukko ulos huutaen, laulaen, soittaen balalaikkaa, hulluna ja vallan juopuneena – suuriin punasiin ja sinisiin paitoihin puettuja miehiä, kauhtanat heitetty harteille.

– Käykää kärryille, käykää kaikki kärryille, huutaa eräs, vielä nuori, paksuniskainen, rasva- ja punanaamainen mies. – Kaikki otan mukaan, käykää kärryille! Mutta heti kuuluu naurua ja huuto:

- Tuo kaakki se sitten vetää!
- Oletko sinä, Mikolka, järjissäsi, kun valjastat moisen konin tuollasten kärryjen eteen?
- Tuo ruskohan on jo kahdenkymmenen vuoden vanha!
- Käykää kärryille, kaikki otan mukaan! huudahtaa Mikolka uudelleen, hypäten ensimmäisenä rattaille, tarttuen ohjaksiin ja asettuen kärryissä eteen. – Toisen ruskon otti kai Matvei mukaansa, huutaa hän kärryistä, – ja tämä kaakki saa vain sappeni kiehumään, veljet; mieleni tekisi lyödä se hengiltä, sillä eihän se tee muuta kuin syö. Käykää kärryille, sanon minä! Laukkaa laskemme, laukkaa laskemme! Ja hän ottaa käteensä ruoskan valmistautuen nautinnolla ruoskimaan hevosta.
- Miksi ette käy kärryille! naureskelee joukko. – Kuulettehan, että hän lupaa laskea täyttä laukkaa!
- Tuo hevonen ei ole laukannut kymmeneen vuoteen.
- Sehän vasta juoksee!
- Sääli pois, veljet, ottakaa kukin ruoska, olkaa valmiina!
- Pitäkää varanne! Ruoskikaa! Kaikki kiipeevät naurussa suin ja pilkallisesti Mikolkan kärryille. Nyt on jo kuusi henkeä, mutta vielä on tilaa. Mukaan otetaan eräs lihava ja punanen nainen, joka on puettu punaseen viittaaan, lasikoralleilla koristettuun päähineeseen ja nahkasiin talonpoikaissaappaisiin; hän jyräsi pähkinöitä ja nauraa lakkaamatta. Ympäröivä joukko nauraa samaten, ja eikös ollutkin naurun aihetta: moisen kaakkiraukan tulisi juoksujalkaa vetää moista kuormaa! Pari kärryillä olevaa miestä tarttuu ruoskiinsa auttaakseen Mikolkaa. Kuuluu huuto: "Nyt!" Hevonen ponnistelee kaikin voimin, eikä pääse askeltakaan edemmäs, puhumattakaan juoksemisesta; se vain ähkii ja notkistaa polviaan, väistääkseen kolmen ruoskan iskuja, jotka satelevat raesateen lailla sen selkään. Kärryillä olijat ja joukko nauravat entistä enemmän, mutta Mikolka suuttuu ja ruoskii hevoskaakkia lakkaamatta raivoissaan ikäänkuin todella luullen voivansa saada sen juoksemaan.
- Päästäkää minutkin joukkoon, veljet, huutaa eräs halullinen mies joukosta.
- Tule mukaan vaan! Käykää kaikki kärryille! huutaa Mikolka, – sen tulee vetää teidät kaikki. Lämmitän sen helvetin tulella! Ja hän lyö, lyö, eikä tiedä enää raivoissaan, millä löisi.
- Isä, isä kulta, huutaa lapsi isälleen, – isä kulta, mitä he tekevät?
- Isä, he lyövät hevosraukkaa.
- Lähtekäämme pois! sanoo isä, – he ovat juopuneita, eivätkä tiedä mitä tekevät. Tule, äläkä katso taaksesi! Ja isä aikoo viedä hänet pois, mutta hän tempautuu hänen kädestänsä, ja juoksee itseään muistamatta hevosen luo. Mutta hevosraukan on jo käynyt huonosti. Se huohottaa, pysähtyy, vetää taas ja on kaatumaisillaan.
- Ruoskikaa kuoliaaksi! huutaa Mikolka, – siihen se nyt vielä kelpaa.
- Minä lyön sen hengiltä!
- Oletko sinä ristitty, lurjus, vai etkö? huutaa eräs ukko joukosta.
- Onko ennen nähty moisen hevosen vetävän tuollaista kuormaa? lisää toinen.
- Sinä tapat sen liialla työllä! huutaa kolmas.
- Älä sure, minun omaisuuttani se on! Teen sille mitä tahdon! Käykää kaikki kärryille! Minä tahdon, että sen on ehdottomasti juostava!..
- Äkkiä kajahtaa yleinen nauru ja hämmentää kaiken. Hevonen ei kärsi enää kauvemmin lakkaamattomia iskuja, vaan alkaa potkia. Äskeinen ukkokaan ei voi enää pidättää nauruaan. Ja suoraan sanoen: moinen vanha kaakki ja uskaltaa sentään potkia.
- Kaksi miestä joukosta tuo vielä lisää ruoskia ja juoksee hevosen kimppuun molemmilta puolin.
- Lyökää kuonolle, silmille, silmille! huutaa Mikolka.
- Lauletaanpas, veljet! huutaa joku kärryiltä, ja kaikki kärryillä olijat yhtyvät siihen. Ilmoille kajahtaa hävytön laulu; rumpu pärisee, loppukertaukset vihelletään. Mukana oleva nainen särkee pähkinöitä ja naureskelee.
- ... Lapsi juoksee hevosen luo, hän juoksee sen eteen, hän näkee, kuinka sitä lyödään silmille, suoraan silmille. Hän itkee. Sydän nousee kurkkuun, kyyneleet pulpahtelevat. Joku ruoskijoista lyö

häntä kasvoille; hän ei tunne sitä, hän vääntelee käsiään, huutaa, heittäytyy tuota harmaahapsista ja – partaista vanhusta vastaan, joka puistaa päätänsä ja tuomitsee kaikkea tätä. Eräs nainen tarttuu hänen käteensä viedäkseen hänet pois, mutta hän tempautuu irti ja juoksee uudelleen hevosen luo. Sen voimat ovat kohta lopussa, mutta se alkaa potkia vielä kerran.

– Piru sinut periköön! huutaa Mikolka raivoissaan. Hän heittää pois ruoskan, kumartuu ja ottaa kärryjen pohjalta pitkän ja paksun aisan, tarttuu sen päähän molemmin käsin ja kohottaa sen lyödäkseen ruskoaan.

– Hän lyö sen mäsäksi! huutavat sen ympärillä olijat.

– Hän lyö sen hengiltä!

– Se on minun omaisuuttani! huutaa Mikolka antaen aisan pudota. Kuuluu kova läjäys.

– Ruoskikaa sitä, ruoskikaa! Mitä vitkastelette! huutaa ääni joukosta.

Ja Mikolka nostaa seipään toiseen kertaan ja toinen isku, entistä voimakkaampi, sattuu onnettoman hevosen selkään. Sen koko takaruumis vaipuu maahan, mutta hypähtää pystyyn ja vetää kaikin jälellä olevin voimin sivulle päästäkseen liikkeelle. Mutta kaikilla tahoilla kohtaa se nuo kuusi ruoskaa, aisa kohoutuu uudelleen ja putoaa kolmannen kerran, sitten neljännen kerran, säännöllisesti, voimakkaasti. Mikolka on vallan mieletön, kun ei saa hevosta hengiltä yhdellä iskulla.

– Sitkeähenkinen eläin! huudetaan ympärillä.

– Heti paikalla se kuolee ehdottomasti, veljet, tähän kuolee! huutaa joku joukosta.

– Iskekää kirveellä! Tappakaa se pian, huutaa kolmas.

– Piru sinut periköön! Tilaa! huutaa Mikolka raivoissaan, heittäen pois aisan, ja ottaen kärryistä rautakangen. – Nyt varo itseäsi! huutaa hän ja iskee kaikin voimin hevოსraukkaansa. Isku sattuu, kaakki horjuu, vaipuu maahan, koettaa vetää, mutta kanki putoaa taasen voimakkaasti sen selkään ja hevonen kaatui ikäänkuin olisi siltä leikattu pois kaikki neljä jalkaa.

– Lopettakaa sen päivät! huutaa Mikolka, hypäten kuin mielettömänä alas rattailta. Useat, yhtäläiseen juopuneet ja kiihkon punaamat miehet tarttuvat kaikkeen, minkä käsiinsä saavat – ruoskiin, nuijiin, aisoihin ja juoksevat kuolevan eläimen luo. Mikolka asettuu syrjään ja alkaa lyödä kangella sitä selkään. Hevonen oikasee kuononsa, henkäsee raskaasti ja kuolee.

– Tappoi hevosensa! huutaa joukko.

– Miksikä ei juossut!

– Minun omaisuuttani se oli! huutaa Mikolka kanki kädessä ja silmät veristävinä. Hän seisoo vallan kun valitellen sitä, ettei ole useampaa hengiltä iskettävää.

– No, kyllä sinä et tunnu ristityltä! huutavat jo useat äänet joukosta.

Mutta poikaparka on jo vallan suunniltaan. Huutaen tunkeutuu hän joukon läpi hevosen luo, syleilee sen kuollutta, veristävää kuonoa ja suutelee sitä, suutelee sen silmiä, huulia... Sitten hypähtää hän äkkiä pystyyn ja heittäytyy raivoissaan nyrkit ojossa Mikolkan kimppuun. Tällä hetkellä tarttuu isä, joka jo kauvan on koettanut saavuttaa häntä, häneen ja vie hänet joukosta.

– Tule! Tule! sanoo isä hänelle, – tule kotiin!

– Isä kulta? Miksi nuo ... tappoivat ... tuon hevოსraukan! nyyhki hän; mutta nyyhkäys keskeyttää hänet ja sanat tunkeutuvat hänen ahdistetusta rinnastaan.

– He ovat juovuksissa ... tekevät kunnottomuuksia ... eihän se ole meidän asiamme ... tule! sanoo isä. Poika tarttuu isänsä käteen, mutta hänen rintaansa ahdistaa, ahdistaa. Hän koettaa hengittää, huutaa, – ja herää.

Hän heräsi vallan hikisenä; tukka riippui märkänä hänen kasvoillaan, hengitys oli huohottavaa ja vielä vallan kauhuissaan kohottausi hän.

– Jumalan kiitos, että se oli vain unta! sanoi hän istuutuen erään puun juurelle ja hengittäen raskaasti. – Mutta mitähän se merkinnee? Eihän se vain liene kuumeen alkua? Moinen kauhea uni!

Koko hänen ruumiinsa oli kuin repeytynyt; mieli oli synkkä ja apea. Hän nojasi kyynäspäänsä polviinsa ja tuki molemmin käsin päätänsä.

– Jumalani! huudahti hän, – onko se mahdollista, onko todellakin mahdollista, että mieleni tekee hankkia kirves ja iskeä tuota naista päähän, murskata hänen aivonsa ... uiskennella tahmeassa, lämpimässä veressä, murtaa lukko, ryövätä ja varastaa ... kätkeytyä, vallan verenpeittoisena ... kirveineni... Jumalani, onko se mahdollista?

Hän vapisi kuin lehti tätä puhuessaan.

– Mitä tosiaan aijonkaan tehdä? jatkoi hän kohottautuen kuin syvästi mietiskellen. – Tiedänhän minä sen, etten voisi kestää sellaista; miksi siis olen vaivannut itseäni aina tähän asti moisella ajattelemisella? Johan minä eilen mennessäni tuota *koetta* tekemään, johan minä eilen täydelleen käsitin, etten voisi kestää sitä... Miksi siis ajattelen tällasia? Johan minä eilen portaita astellessani sanoin itseseni, että sellanen olisi alhaista, katalaa, inhottavaa ... johan paljas ajatuskin saattoi minut suunniltani ja kauhuun...

– Ei, minä en kestä, en kestä! Vaikkakaan laskelmani eivät antaisi vähintäkään epäilemisen aihetta, vaikkakin kaikki tässä kuussa tekemäni päätökset olisivat selviä kuin päivä, yhtä oikeita kuin laskuoppi, niin en sittenkään! Jumalani! Tuntuuhan siltä kuin en olisi vielä tehnyt mitään päätöstä! Enhän minä sitä sentään kestä, en kestä!.. Voi, miksi olen ajatellut sitä aina tähän saakka!

Hän nousi, katseli hämmästyneenä ympärilleen ikäänkuin ihmetellen kuinka oli tullut sinne ja läksi T – n sillalle päin. Hän oli kalpea, hänen silmänsä hehkuivat, hänen jäsenensä olivat vallan voimattomat, mutta äkkiä alkoi hengittäminen tuntua hänestä keveämmältä. Hän tunsu jo heittäneensä harteiltaan tuon kauhean taakan, joka oli häntä rasittanut niin kauvan, ja hänen mielensä tyyntyi ja keveni. "Jumalani", rukoili hän, "näytä minulle tie, ja minä luovun tuosta kirotusta ... haaveestani!"

Kulkiessaan sillan yli, katseli hän hiljaa ja rauhallisesti Nevaa ja laskevan punertavan auringon säteitä. Heikkoudestaan huolimatta ei hän kuitenkaan tuntenut väsymystä. Hänestä tuntui siltä kuin olisi se taakka, joka oli ahdistanut hänen sydäntään kuukauden ajan, äkkiä pudonnut siitä. Vapaus, vapaus! Hän on nyt vapaa tuosta lumouksesta, haaveesta, kirouksesta, koettelemuksesta!

Myöhemmin muistellessaan tätä aikaa ja kaikkea sitä, mitä hänelle tapahtui näinä päivinä, hetkeä hetken perästä, hämmästytti häntä aina eräs taikauskoon johtava seikka, joka ei oikeastaan ollut niinkään tavaton, mutta joka aina näytti hänestä myöhemmin joltakin kohtalonsa enteeltä.

Hän ei nimittäin voinut mitenkään käsittää ja selvittää sitä, miksi hän, jonka olisi ollut väsymyksensä ja uupumuksensa vuoksi edullisempaa palata kotiin lyhyintä ja suorinta tietä, palasi heinätorin poikki, jota hänen ei olisi ollenkaan tarvinnut kulkea. Mutka ei tosin ollut suuri, mutta ilmeinen ja vallan tarpeeton. Tosin oli hänelle jo usein tapahtunut, ettei hän kotiin palattuaan muistanut, mitä katuja hän oli kulkenut. Mutta miksi, kysyi hän aina itseltään, miksi tapahtui silloin niin tärkeä ja hänelle niin ratkaiseva satunnainen kohtaaminen heinätorilla, ja juuri tällä hetkellä, tällä hänen elämänsä hetkellä, etenkin moisessa mielenliikutuksessa ja moisissa olosuhteissa, jolloin kohtauksella voi olla ainoastaan mitä ratkaisevin ja merkittävin vaikutus koko hänen kohtaloonsa? Aivan kuin se olisi odottanut häntä?

Kello oli yhdeksän paikkeilla hänen kulkiessaan heinätorin poikki. Kaikki kauppiat kasailivat tavaroitaan pöydiltään, veneistöään, myyntikojuistaan ja läksivät kotiinsa samaten kuin ostajatkin. Ravintolain edustalla, läheisten talojen löyhkäävissä ja likasissa pihossa, mutta ennen kaikkea olut- ja viinamyymälöitten edustalla tungeskeli kaiken karvaisia tyhjätöimittäjiä ja haljuja. Raskolnikov piti erittäin näistä paikoista ja lähellä sijaitsevista kujista silloin kun kuljeskeli päämäärättä kaduilla. Täällä ei kukaan ylpeä vastaantulija kiinnittänyt mitään huomiota hänen rääsyihinsä ja täällä voi kulkea millasessa puvussa tahtoi ilman että tarvitsi hävetä ketään. K – n kadun kulmassa oli eräs aviopari, joka myöskenteli kahden pöydän takaa tavaroita sellasia kuin lankaa, nauhaa, kaulahuiveja j.n.e. He olivat myös matkalla kotiinsa, mutta myöhästyivät jäädessään pakisemaan erään ohikulkevan tutun kanssa. Tämä tuttu oli Lisavjeta Ivanovna eli yksinkertaisesti, kuten kaikki häntä nimittivät, Lisavjeta, tuon kolleginreistratorin lesken ja pantinottajan Aljona Ivanovnan nuorempi sisar, jonka edellisen luona Raskolnikov oli käynyt panttaamassa kellonsa ja tekemässä *koettaan*... Hän oli jo kauvan tuntenut tämän Lisavjetan ja tunsipa tämänkin häntä

jonkun verran. Lisavjeta oli suuri, pullea, kaino ja yksinkertainen, melkeinpä heikkomielinen, noin kolmenkymmenen vuoden vanha. Hänen sisarensa piti häntä täydellisessä orjuudessa. Hän sai tehdä työtä yöt, päivät, vavista sisarensa edessä ja saada selkäänsäkin. Hän seiso i ajatuksissaan nyytti kainalossa kaupustelijan ja hänen vaimonsa edessä ja kuunteli heitä tarkkaavaisesti. He selittivät hänelle jotakin erikoisen innokkaasti. Kun Raskolnikov äkkiä näki tytön edessään, tuns i hän jotakin erikoista tunnetta, joka oli mitä syvimmän hämmästyksen kaltaista, vaikkakaan tässä kohtauksessa ei ollut mitään erikoista.

– Teidän olisi, Lisavjeta Ivanovna, itse päätettävä asia, sanoi kaupustelija äänekkäästi. – Tulkaa luoksemme huomenna siinä kello seitsemän tienoissa. Toiset tulevat myös silloin.

– Huomenna? sanoi Lisavjeta vitkallisesti ja miettivästi, ikäänkuin ei vielä olisi ennättänyt päättää asiaa.

– Voi, kyllä kai te pelkätte Aljona Ivanovnaa alkoi kaupustelijan vaimo, päättäväinen nainen, lörpötellä. – Kun teitä katselee, näytätte te vallan pieneltä lapselta. Ja vaikkei Lisavjeta Ivanovna olekkaan teidän oikea sisarenne, vaan sisarpuolenne, niin kuitenkin hän vallitsee teitä tuolla lailla.

– Mutta tällä kertaa älkää puhuko mitään Aljona Ivanovnalle, keskeytti mies, – minä neuvon teitä tulemaan luoksemme lupaa pyytämättä. Se on hyödyllinen asia. Sittenmin voi sisarennekin ajatella asiaa.

– Koska siis tulen?

– Huomenna kello seitsemän; ja niistä toisistakin on silloin kyllä joku läsnä. Silloin voitte itse päättää asian.

– Pyydämme teitä teelle, lisäsi vaimo.

– Hyvä, kyllä tulen, lausui Lisavjeta, yhä edelleen miettivänä ja vitkalleen lähtien liikkeelle.

Raskolnikov kulki edelleen, eikä kuullut enempää. Hän oli kulkenut ohi hiljaa, huomaamatta, koettaen saada selville edes jonkun sanan. Ensimmäinen hämmästyksensä muuttui vähitellen kauhuksi ja kylmä väristys karmi hänen selkäänsä. Hän sai tietää äkkiä ja vallan odottamatta, että huomenna noin kello seitsemän tienoissa ei Lisavjeta, tuon akan sisar ja ainoa seuralainen, ole kotona ja että akka on huomenna kello seitsemän tienoissa *yksinään kotonaan*.

Hänen asuntoonsa oli enää vain muutamia askelia. Hän tuli kotiinsa samallaisena kuin kuolemaan tuomittu. Hän ei harkinnut mitään, eikä voinutkaan harkita; nyt hän tuns i äkkiä koko olemuksessaan, ettei hänellä ollut jälellä vapaata harkitsemiskykyä eikä tahtoakaan, ja että kaikki nyt oli ratkaisevasti päätetty.

Se on varmaa, että jos hänen olisi tarvinnut odottaa useita vuosia sopivaa tilaisuutta aikeittensa toimeenpanemiseksi, ei hän olisi voinut toivoakaan selvempää viittausta suunnitelmansa toteuttamiseksi kuin se oli, joka hänelle nyt tarjous i. Joka tapauksessa olisi ollut vaikeata saada tietää varmasti edellisenä päivänä, huomiota herättämättä ja vaarallisia kysymyksiä ja utelemisia välttämättä, että tuo vanha akka, josta on kysymys, on huomenna sillä ja sillä kellonlyömällä aivan yksinään kotonaan.

VI

Myöhemmin onnistui Raskolnikovin saada tietää, miksi kaupustelija ja hänen vaimonsa olivat kutsuneet Lisavjetan luokseen. Asia oli mitä tavallisin, eikä siinä ollut mitään erikoista. Eräs köyhä muuttoa tekevä perhe möi tavaroitaan, vaatteitaan, y.m., kaikki naisten. Koska olisi ollut epäedullista myydä niitä torilla, niin etsivät he kaupustelijaa; Lisavjeta toimitti sellaiset asiat, sai välityspalkan ja omasi laajan ostajapiirin, syystä että hän oli rehellinen ja aina tarjosi korkeimman hinnan. Minkä hän oli hinnaksi määrännyt, siitä ei luopunut. Sitä paitsi hän puhui vähän ja oli, kuten jo sanottiin, hiljainen ja kaino...

Raskolnikov oli viime aikoina muuttunut taikauskoiseksi. Sen jälkiä voi havaita vielä pitkä aika perästäkin päin. Ja myöhemmin oli hän taipuvainen näkemään tässä jotakin erikoista, salaista, ikäänkuin erikoiset vaikutteet ja seikat olisivat häntä kohdanneet. Jo edellisenä talvena oli eräs tuttu ylioppilas, Rokorev, ennen Charkoviin lähtöään satunnaisesti keskustellessa ilmottanut hänelle tuon vanhuksen nimen sen tapauksen varalta, että hänen tekisi mielensä pantata jotakin. Mutta hänellä ei ollut pitkään aikaan mitään syytä käydä vanhuksen luona, syystä että hän antoi tunteja ja voi tällä lailla suoriutua taloushuolistaan. Vasta puolitoista kuukautta sitten muistui osote hänen mieleensä. Hänellä oli kaksi esinettä, jotka sopivat panttaviksi, vanha hopeakello, joka oli ollut hänen isänsä, ja kolmella punasella kivellä varustettu sormus, jonka hänen sisarensa oli hänen lähtiessään lahjottanut hänelle muistoksi. Hän päätti siis viedä sormuksen panttiin ja kävi sen vuoksi vanhuksen luona. Käytyään hänen luonaan, syntyi hänessä jo heti ensi silmäyksellä aivan ilman mitään erikoista syytä voittamaton inho tuota naista kohtaan. Hän sai vanhukselta kaksi seteliä ja meni sen jälkeen erääseen pieneen ravintolaan, tilasi teetä, istuutui ja vaipui mietteisiin. Eräs kummallinen ajatus liikkui hänen päässään kuin kananpoika kuoressa ja vaivasi hänen mieltään lakkaamatta.

Aivan hänen lähellään istui erään toisen pöydän ääressä hänelle tuntematon ylioppilas ja nuorehko upseeri; he olivat pelanneet biljardia ja joivat nyt teetä. Äkkiä kuulee Raskolnikov, että ylioppilas ja upseeri puhuvat pantinottaja Aljona Ivanovnasta ja mainitsevat hänen osotteensa. Jo tämä tuntuu hänestä omituiselta; tuskin on hän päässyt vanhuksen luota, ennenkuin heti taas saa kuulla puhuttavan hänestä. Luonnollisestikin se oli vain sattuma, mutta kun hän ei jo aikasemmin ollut voinut vapautua mitä kummallisimmasta tunteesta, jonka vanhus oli hänessä synnyttänyt, oli ylioppilaa kertomus kaikkine yksityiskohtineen Aljona Ivanovnan suhteen sangen kolkkoa hänestä.

– Oivallinen eukko, sanoi hän, – häneltä voi aina saada rahaa. Hän on rikas kuin juutalainen ja voisi, jos tahtois, lainata viisikin tuhatta, mutta hän ei halveksi lainata ruplaakaan panttia vastaan. Useat meikäläiset ovat jo olleet hänen luonaan. Mutta kaikissa tapauksissa hän on tavattoman kauhea...

Ja hän alkoi kertoa, miten ilkeä ja oikullinen tuo vanhus on, ja että pantti on silloin menetetty, vaikkapa viipyi vain päivänkään yli maksuajan, että hän antoi ainoastaan neljännen osan tavarain arvosta ja että kymmenen prosenttia kuussa, j.n.e. Ylioppilas jutteli vielä paljon enemmän, kertoi, että vanhuksella oli sisar, Lisavjeta, jota hän alati piteli pahoin ja jota hän piti lakkaamattomassa orjuudessa aivan kuin pientä lasta, vaikkakin Lisavjeta oli suuri, pitkä nainen ja vanhus itse pieni ja hoikkakasvuinen...

– Tuo sisar on samaten luonnonilmiö! huudahti ylioppilas ja alkoi nauraa.

He alkoivat nyt puhua Lisavjetasta. Ylioppilas kertoili erikoisen tyytyväisesti ja nauroi melkein lakkaamatta. Upseeri kuunteli suuresti huvitettuna ja pyysi ylioppilasta lähettämään Lisavjetan hänen luokseen tekemään hänelle liinavaatteita. Raskolnikov ei jättänyt kuuntelematta yhtäkään sanaa ja sai siten tietää kaikki kerrallaan. Lisavjeta oli vanhuksen nuorempi sisarpuoli; hänellä oli toinen äiti ja oli mahdollisesti viidenneljättä vuoden vanha. Hän teki työtä yöt, päivät ja oli vanhuksen palvelijattarena ja pesijättärenä; sitä paitsi hän ompeli myös vieraille, kävi taloissa pesemässä ja antoi kaiken ansionsa vanhukselle. Hän ei saanut ottaa vastaan mitään tarjousta tai mitään työtä

ilman vanhuksen suostumusta. Tämä oli myös jo tehnyt testamenttinsa, ja Lisavjeta tiesi senkin, ettei hän tulisi, huonekaluja y. m.s. lukuunottamatta, saamaan ainoatakaan kopekkaa; kaikki rahat oli sisarpuoli testamentannut eräälle N – n kuvernementin luostarille että siellä luettaisiin lakkaamatta sielumessuja Aljona Ivanovnan hyväksi. Lisavjeta oli pikkuporvarillista sukuperää, eikä siis kuulunut kuten sisarensa virkamiessukuun. Hän oli naimaton, tavattoman suuri; hänen jalkansa olivat pitkät, litteät ja ulkonevat; hän kulki aina kengät vinossa ja piti itsensä sangen puhtaana. Pääseikka, joka hämmästytti ja nauratti ylioppilasta, oli se, että Lisavjeta melkein aina oli raskaana.

– Mutta sinähän sanoit hänen olevan linnunpelätin? huomautti upseeri.

– No, vähän sitä maata; hänellä on ruskeahko iho ja näyttää virkapukuiselta sotilalta, mutta vastenmielinen ei hän ole ollenkaan, kuten tiedät. Hänen kasvonsa ovat uhkeanpuoliset, samaten silmät. Sehän jo todistaa, että hän miellyttää useita. Hän on hiljanen, lempeä, vaitelias, myöntäväinen, kaikkeen myöntävä. Onpa hänen hymynsä sangen miellyttävääkin.

– Kyllä kai hän sinua miellyttääkin? naurahti upseeri.

– Ainoastaan kummallisuutensa vuoksi. Mutta aikomukseni olikin sanoa sinulle jotakin muuta. Tekisipä mieleni iskeä hengiltä tuo kirottu akka ja ryövätä hänet ja vakuutan sinulle että voisin sen tehdä ilman mitään omantunnon tuskia, lisäsi ylioppilas kiihkeästi.

Upseeri alkoi nauraa uudelleen, mutta Raskolnikov vavahti. Miten kummallista tämä olikaan!

– Suostumuksellasi tahdon tehdä sinulle vakavan kysymyksen, jatkoi ylioppilas kiihkeästi. – Luonnollisestikin sanoin äskeiset sanani ainoastaan piloillani, mutta kuulehan: toisella puolen tyhmä, käsittämätön, hyödytön, paha ja sairaloinen akka, josta ei ole mitään hyötyä, vaan päinvastoin vahinkoa kaikille, joka ei itse tiedä, miksi hän elää ja joka sitä paitsi voi kuolla tänään tai huomenna. Käsitätkö? Käsitätkö?

– Ymmärrän kyllä, vastasi upseeri, katsellen tarkkaavasti kiihkeätä toveriaan.

– Kuule edelleen. Toisella puolella nuoria reippaita voimia, jotka hävivät käyttämättöminä, avuttomina, tuhansittain. Satoja, tuhansia hyviä töitä ja tekoja, joita voitaisiin tehdä vanhuksen rahoilla... Satoja, ehkä tuhansia olentoja voitaisiin johtaa oikeille teille, kymmeniä perheitä pelastaa häviöstä, kurjuudesta, häpeällisistä taudeista – ja kaikki tämä hänen rahoillaan! Tapa hänet, ota hänen rahansa ja käytä ne ihmiskunnan hyväksi. Mitä ajattelet, eikö yhtä pientä vähäpätöistä rikosta voisi korvata tuhansilla hyvillä töillä? Toisella puolen yksi olento – toisella tuhat mädäntymisestä ja häviöstä pelastettua henkeä! Yksi kuolema ja sitä vastaan sata elämää, – onhan se yksinkertainen lasku! Mitä merkitsee itse teossa kuihtuvan, tyhmän ja ilkeän akan olemassaolo elämän yleisellä vaakalaudalla? Ei enempää kuin täi, torakka, eikä niinkään paljoa, sillä akka on paljon vahingollisempi; hän tuhoaa toisten elämän; aivan äskettäin puri hän ilkeyksissään Lisavjetaa sormeen; olipa täpärällä, ettei sitä leikattu pois!

– Paljon mahdollista, että hän on arvoton elämään, huomautti upseeri, – mutta onhan luonto vielä sellainen.

– Ah, veliseni, ikäänkuin ei luontoa voisi oikoa tai, antaa sille oikeata suuntaa! Uppoisimmehan me muuten ennakkoluuloihin! Eihän silloin enää olisi mitään suuria miehiä. Puhutaan velvollisuudesta, omastatunnosta, – mieleni ei tee puhua mitään velvollisuutta ja omaatuntoa vastaan – mutta mitä me sillä ymmärrämme? Odotappa, tahdonpa tehdä sinulle vielä erään kysymyksen. Kuule!

– Ei, odota sinä; minäpä teen sinulle kysymyksen; kuule!

– No!

– Sinä puhut ja löpöttelet niin paljon kaikesta tuollasesta, mutta tahtoisitko itse tappaa tuon vanhuksen vai et?

– Enpä luonnollisestikaan! Minä vain puhuin oikeudenmukaisuudesta...

Eihän minusta nyt ole kysymystä...

– Mutta minun mielipiteeni on, että ellet sinä itse tahdo sitä, niin ei voi olla puhettakaan mistään oikeudenmukaisuudesta!.. Tule pelaamaan vielä kerta!

Raskolnikov oli tavattoman kuohuksissa. Tosin olivat hänen äsken kuulemansa sanat vallan tavallisia ja julkisia nuorison ajatuksia ja mielipiteitä, jos kohta olivatkin toisessa muodossa ja käsittelivät toisia asioita kuin tavallisesti. Mutta miksi piti hänen juuri joutua kuulemaan moista keskustelua ja moisia ajatuksia, kun hänen omassa päässään liikkui *vallan samallaisia* ajatuksia; ja mistä se johtui, että hän jättäessään juuri tuon vanhuksen samallaiset ajatukset mielessä, osui kuulemaan tätä keskustelua?.. Tämä kohtausta tuntui hänestä aina sangen omituiselta. Näköjään vähäpätöisellä ravintolassa kuullulla keskustelulla oli mitä suurin vaikutus asian edelleen kehittymiseen, aivan kuin se olisi ollut viittaus, määräys...

* * * * *

Palattuun kotiin heinätorilta, heittäytyi hän sohvalle ja istui siinä tunnin ajan vallan liikkumattomana. Sillä välin alkoi hämärtää; mitään kynttilää ei hänellä ollut ja tuskinpa olisi hänen mieleensä johtunutkaan sytyttää sitä. Hän ei voinut koskaan muistaa, oliko hän sillä kertaa ajatellut mitään vai ei. Vihdoin alkoi hän taas tuntea, että tuo kuumemainen tila palasi, hän paleli, ja hänen mieleensä johtui että hän voi heittäytyä pitkäkseen sohvalle. Äkkiä hän vaipui syvään, raskaaseen uneen.

Hän nukkui tavattoman kauvan ja vallan uneksimatta. Nastasjan, joka tuli huoneeseen toisena aamuna kello kymmenen tienoissa, oli sangen vaikeata saada häntä heräämään. Tyttö toi mukanaan teetä ja leipää hänelle. Tee oli kerran ennen juotua ja Nastasjan omassa astiassa.

– Kas, miten hän nukkuu! huudahti tyttö harmistuneena, – eikä hän muuta teekkään kuin nukkuu!

Raskolnikov kohottausi väsyneesti. Hänen päätänsä pakotti; hän nousi seisaalleen, kääntyi toiselle kyljelle ja vaipui uudestaan sohvalle.

– Panetko taaskin maata! kiljasi Natasja.

Raskolnikov ei vastannut mitään.

– Tahdotko teetä?

– Myöhemmin, – vastasi puhuteltu väsyneesti, sulkien taas silmänsä ja kääntyen seinään päin. Nastasja jäi hänen luokseen.

– Voipa hän todella ollakin sairas, sanoi hän lähtien pois.

Hän palasi kello kahden tienoissa tuoden keittoa. Raskolnikov makasi samassa asennossa kuin ennenkin. Teehen ei hän ollut koskenut. Nastasja jo loukkaantui ja alkoi harmistuneena herätellä nukkujaa.

– Lopeta jo nukkumisesi! huusi hän katsellen ylenkatseellisesti Raskolnikovia. Tämä kohottausi istumaan, mutta ei virkkanut tytölle mitään, vaan katseli maahan.

– Oletko sairas, vai etkö? kysyi Nastasja, mutta ei saanut nytkään mitään vastausta.

– Lähdehän vähän ulos, sanoi hän hetken vajettuaan; – anna tuulen vilvoittaa itseäsi. Etkö tahdo syödä mitään?

– Myöhemmin, vastasi Raskolnikov heikosti, – mene! Ja hän viittasi kädellään.

Tyttö seisoivat vielä hetken paikoillaan, katsahti sitten säälivästi

Raskolnikoviin ja läksi.

Muutamien minuuttien kuluttua avasi Raskolnikov silmänsä, katsellen kauvan teetä ja keittoa. Sitten hän otti leipää, otti lusikan ja alkoi syödä.

Hän söi vähän, ainoastaan kolme, neljä lusikallista, haluttomasti, koneellisesti. Päänkivistys oli vähän lieventynyt. Syötyään oikasi hän itsensä uudelleen sohvalle, mutta ei voinut nukkua, vaan makasi liikkumattomana vatsallaan, kasvot patjaan painettuina. Hän uneksi lakkaamatta ja hänen unensa olivat aina sangen omituisia. Useimmin tuntui hänestä siltä kuin olisi hän Afrikassa, Egyptissä tai jossakin keitaassa. Karavaani lepää, kamelit loikovat rauhallisina, ylt'ympäriinsä on palmupiiri. Kaikki syövät, mutta hän juo vettä eräästä purosta, joka virtaa ja lirisee vallan hänen vieressään.

Vesi on sangen vilposta, niin kummallisen sinistä ja raikasta, se virtaa kirjaviiden kivensirujen ja kullanhoidon hiekan yli ... Äkkiä hän kuuli selvästi, miten kello löi. Hän vavahti, heräsi ja kohotti päänsä, katseli ikkunaa kohti, ajatteli, miten pitkällä päivä liekään ja hypähti seisaalle, vallan tajuissaan, aivan kuin joku olisi nykässyt häntä. Sitten hän meni ovelle, avasi sen raolleen ja kuunteli ääniä portaista. Hänen sydämensä tykytti kiivaasti; portaissa oli vallan hiljaista aivan kuin kaikki olisivat nukkuneet... Se tuntui hänestä omituiselta ja harvinaiselta, että hän oli voinut viettää kaiken aikansa aina eilisestä saakka moisessa tajuttomassa tilassa, eikä ollut vielä tehnyt mitään, ei valmistellut mitään... Ehkä oli kello jo tällä välin lyönyt kuusi... Tavaton, kuumeentapanen, tarkotukseton toimintahalu valtasi hänet äkkiä unen ja väsymyksen jälkeen. Valmistuksia oli sangen vähän. Hän ponnisti aivojaan punnitukseen kaikkea ja muistaakseen kaikki. Hänen sydämensä tykytti ja jyskytti niin voimakkaasti, että hän vaivoin voi hengittää. Ensin oli hänen tehtävä silmukka päällysnuttuunsa – se oli minuutin työ. Hän pisti kätensä patjan alle, veti sieltä vanhan, kuluneen, likasen paidan alla olevien liinavaatteitten joukosta, ja repi siitä tuuman levyisen ja noin viisitoista tuumaa pitkän liuskan. Tämän liuskan taittoi hän kaksinkertaseksi, veti yltään suuren, paksun kesäviittansa, (ainoan takin, mikä hänellä oli yllään) ja ompeli liuskan molemmat päät kainalokuoppaan sisäpuolelle. Hänen sormensa vapisivat hänen ommellessaan, mutta hän hillitsi itsensä, ja kun hän uudelleen veti viitan ylleen, ei päältä päin voinut havaita mitään. Neulan ja langan oli hän jo edeltäkäsikin varannut kaappiinsa. Silmukka oli hänen oma viekas keksintönsä; se oli nimittäin varattu kirvestä varten. Eihän hän voinut kulkea kadulla kirves kourassa? Jos hän olisi vallan yksinkertaisesti kätkenyt sen viittansa alle, niin olisi hänen ollut pakko pitää sitä kädellään kiini ja se olisi voitu huomata. Mutta nyt kun hänellä oli silmukka, tarvitsi hänen vain ripustaa kirves siihen, jolloin se riippui vakaasti ja varmasti käden alla. Pistämällä käden taskuunsa voi hän myös pitää kiinni varresta, niin ettei se päässyt heilumaan; ja kun viitta oli suuri kuin säkki, niin ei päältä päin voinut ollenkaan huomata sitä, että hän piti jotakin viitan alla. Silmukan tekemisen oli hän keksinyt jo kaksi viikkoa sitten.

Tämän tehtyään pisti hän kätensä sohvan alle, koetteli vasenta puolta ja veti sieltä "panttinsa", jonka hän oli jo kauvan pitänyt varalla ja kätkenyt sinne. Itse asiassa ei se ollut mikään pantti, vaan vallan yksinkertaisesti sileäksi höylätty pieni lauta, joka oli samansuurunen ja paksunen kuin hopeinen paperosikotelo. Tämän pienen laudan kappaleen oli hän sattumalta löytänyt erään puusepäntehtaan läheisyydessä sievästä pihasta. Siihen oli hän sitonut ohuen rautapellin, joka luultavasti oli lohkaistu jostain toisesta esineestä ja jonka hän oli tavannut kadulla laudan kappaleen äärestä. Rautapelti oli hieman pienempi kuin lauta ja hän sitoi ne yhteen langalla. Sitten kääri hän ne siististi ja huolellisesti puhtaaseen, Valkoseen paperiin ja kääri vielä nauhan kaiken ympäri, niin että pakettia olisi vaikea aukoa. Tämän teki hän siksi että vanhuksen huomio siirtyisi hänestä solmuja avatessa, jolloin sopisi käyttää tilaisuutta hyväkseen ja lisätäkseen sen painoa, jottei vanhus heti ensi hetkenä huomaisi, että pantti oli vain puusta. Kaiken oli hän tehnyt valmiiksi jo etukäteen ja kätkenyt sohvan alle sopivan tilaisuuden varalle. Tuskin oli hän ottanut esille panttinsa, kun joku huusi pihalta:

- Kello käy jo seitsemättä.
- Jo! Jumalani!

Hän kiirehti ovelle, kuunteli, otti hattunsa ja kulki varovasti kuin kissa nuo kolmesta porrasta alaspäin. Tärkein oli enää jäljellä – kirveen varastaminen kyökistä. Jo kauvan sitten oli hän päättänyt käyttää kirvestä tekoonsa. Tosin oli hänellä käytettävänä puutarhaveitsi, jonka voi taittaa kasaan, mutta hän ei voinut luottaa veitseen, eikä ennen kaikkea voimiinsa ja siksi oli hän ratkasevasti kallistunut kirveen puolelle. Kiinnittäkäämme nyt ohi menneen huomiota tässä asiassa tehtyjen päätösten omituisuuteen. Niillä oli kaikilla yksi omituisuus; mitä ratkasevammin ne olivat päätettyjä, sitä kamalammilta ja mahdottomammilta ne hänestä näyttivät. Huolimatta siitä vaikeasta sisäisestä taistelusta, jonka hän oli suorittanut, ei hän voinut uskoa hetkeäkään aikeittensa toteutumiseen.

Vaikkapa hän olisi viime hetkeen saakka tutkinut ja ratkasevasti päättänyt kaikki, niin ettei enää olisi ollut mitään epäilyksen aihetta, – niin olisi hän aina viimeiseen saakka selittänyt kaiken

olevan hullutusta, mahdottomuutta ja luopunut siitä. Mutta vielä oli useita ratkaisemattomia seikkoja ja epäilyn aiheita. Moinen pikkuseikka kuin kirveen saaminen ei häntä ollenkaan huolestuttanut; mikään ei tuntunut hänestä helpommalta kuin se. Nastasja oli melkein aina poissa, etenkin iltasin; hän juoksi joko naapuriin tai kauppaan; mutta oven antoi hän aina olla auki. Sepä oli myös syynä siihen, että emäntä aina nuhteli häntä. Ei siis tarvinnut muuta kuin ajan tullen hiipiä sisään, ottaa kirves keittiöstä ja viedä se tunnin kuluttua (kun kaikki oli suoritettu) takasin sinne. Tosin syntyi hänessä epäilyksiä sen suhteen, oliko esim. Nastasja mahdollisesti jo palannut, kun hän tunnin kuluttua tulee tuomaan kirvestä takasin; silloin on hänen luonnollisestikin mentävä ohi ja odotettava siksi, kunnes Nastasja uudelleen on lähtenyt pois. Mutta jospa hän kaipaasi kirvestä ja alkaisi etsiä, huutaa, – silloin voitaisiin ruveta epäilemään tai ainakin saada epäilyn aiheita.

Mutta nämähän olivat pelkkiä pikkuasioita, joita hän ei alkanut harkita, eikä koskaan ollut sitä tehnytään. Hän ajatteli pääseikkaa ja lykkäsi sivuseikat siihen hetkeen, joka oli ratkaseva kaiken. Mutta tuo ratkasu tuntui hänestä yhä vielä mahdottomalta. Hän ei esim. voinut koskaan kuvitella voivansa lakata yhäti ajattelemasta sitä ja yksinkertaisesti uskaltavansa lähteä sinne... Niinpä oli hänen äskeinen *kokeensakin* (se on se käynti, jolla hän oli ollut paikkaan tarkemmin perehtyäksään) vain koe, eikä mitään sellasta, jota hän todella tuumi panna toimeen. Hän ajatteli itseksensä: Lähdenpä sinne kerran katsomaan, mitä se ajattelemisesta paranee! Ja aivan oikein, hän ei ollut voinut kestää sitä, hän oli kauhistunut ja juossut tiehensä sieltä. Mutta kuitenkin näytti siltä kuin olisi hän nyt ennättänyt punnitsemisensä ja asian siveellisen puolen perinpohjaisen harkitsemisen loppuun. Hänen todistelunsa oli niin terävää kuin partaveitsi, eikä hän itse enää voinut keksiä mitään kumottavia asianhaaroja. Mutta tässä suhteessa ei hän täydelleen luottanut itseensä, vaan etsi lakkaamatta uusia vastasyitä, joskin vähemmän arvosia; ja hän ajoi takaa niitä vallan kuin olisi joku pakottanut häntä sitä tekemään. Mutta viimeinen Päivä, joka oli tullut niin odottamatta ja oli ratkaseva kaiken, vaikutti häneen melkein konemaisesti. Tuntui siltä, kuin olisi joku tarttunut hänen käteensä ja vetänyt häntä mukanaan, vastustamattomasti, sokeasti, yliluonnollisen voimakkaasti, aivan kuin olisi hänen pukunsa lieve joutunut koneeseen, joka alkoi vetää häntä mukaansa.

– Alussa – muuten jo kauvan edeltä päinkin – huolestutti häntä kysymys: Miksi päästään melkein kaikkein rikosten perille niin verrattain helposti ja miksi on niin helppoa päästä kaikkein rikollisten jäljille? Hän johtui vihdoon useihin sangen mieltäkiinnittäviin johtopäätöksiin ja hänen mielipiteensä mukaan ei pääsyynä ollut niin mahdottomuus salata rikosta kuin rikos itsessään. Rikoksen hetkellä lamautuu nimittäin melkein jokaisen rikoksentekijän tahdonvoima ja ajatuskyky osaksi, jolloin sen sijaan tulee lapsellista, kummallista kevytmielisyyttä ja juuri sinä hetkenä, jolloin mitä kipeimmin tarvittaisiin arvostelukykä ja kylmäverisyyttä. Hänen mielipiteensä oli, että tämä arvostelukyvyn ja tahdonvoiman lamautuminen kohtaa ihmistä kuin sairaus, lisääntyy vähitellen ja saavuttaa huippunsa vähää ennen rikoksen tekoa, että se yksilöitten mukaan säilyy itse rikosta tehdessä ja vielä, että todelliset, todella tärkeät vaikeudet yrityksessä olivat ainoaltaan sivuseikkoja hänen ajatuksissaan. Tulee vain säilyttää kaiken arvostelukykynsä ja tahdonvoimansa ja silloin, ajan tullessa, on kaikki ohi, jos vain edeltäpäin on syventynyt asian pienimpiinkin yksityiskohtiin... Mutta vielä ei hän ollut alottanut. Hän ei edelleenkään uskonut ratkasevaan päätökseensä ja hetken tullessa tuntui kaikki vallan toiselta kuin mitä hän oli ajatellut, vaan aavistamattomalta, vallanpa odottamattomalta.

Eräs sangen vähäpätöinen seikka saattoi hänet jo heti alussa, ennenkuin hän oli ennättänyt portaita alas, suunniltaan. Tultuaan emännän keittiön-ovelle, joka oli nyt, kuten aina ennenkin, avoinna, katseli hän sinne sisään tullakseen edeltäkin vakuutetuksi siitä, ettei emäntä itse ollut siellä Nastasjan poissa ollessa tai ettei Nastasja ollut siellä. Mutta miten suuri oli hänen hämmästyksensä, kun hän näki, että Nastasja tällä kertaa oli sekä kotona että askaroi keittiössä; hän otti eräästä paikasta liinavaatteita ja ripusteli niitä nuoralle. Raskolnikovin mennessä ohi lopetti hän askaroimisensa ja katseli häntä hänen mennessään ulos. Raskolnikov käänsi pois kasvonsa ikäänkuin ollen huomaamatta

tätä. Mutta hänen yrityksensä oli ajanut karille – hänellä ei ollut kirvestä! Hän oli tavattoman hämmästynyt.

– Miksi kuvittelin mielessäni, ajatteli hän kulkiessaan porttikäytävässä, – ettei hän olisi kotona juuri tällä hetkellä? Miksi? Miksi edellytin sen joksikin vallan itsestään selväksi?

Hän tunsii olevansa masentunut, oikein nöyrytetty, hänen teki mielensä nauraa itselleen pelkästä suuttumuksesta... Mieleton, eläimellinen raivo kiehui hänessä.

Hän pysähtyi mieltävänä porttikäytävään. Katujen mittelemiseen lähteminen tuntui hänestä vastenmieliseltä; kotiin palaaminen – vielä pahempaa. "Minkä tilaisuuden olenkaan päästänyt käsistäni!" mutisi hän sattumalta pysähtyessään aivan pihamiehen avonaisen oven edustalle. Äkkiä hän vavahti. Pihamiehen pimeästä huoneesta, kaksi askelta hänestä, välkkyi penkin alta hänen silmiinsä jotakin... Hän katseli ympärilleen... Ketään ei ollut saapuvilla. Hän hiipi varpaillaan sisään, astui kaksi porrasta alas ja lausui hiljaa pihamiehen nimen. – "Aivan oikein, hän ei ollut kotona! Ehkä hän on jossakin läheisyydessä, pihalla, koska ovi on vallan auki!" Hän syöksähti penkin luo, veti sen alta kirveen (siellä oli kirves), joka oli joittenkin puitten joukossa, kiinnitti sen heti ennen ulos lähtöään silmukkaan, pisti molemmat kätensä taskuihin ja astui porttikäytävään.

Kukaan ei ollut nähnyt häntä! "Mitä ei terävä järki saa aikaan, sen tekee paholainen", ajatteli hän nauraen kummallisesti. Tämä seikka tuotti hänelle uutta rohkeutta.

Rauhallisesti ja vitkalleen jatkoi hän matkaansa kiirettä pitämättä, jottei herättäisi kenessäkään epäluuloja. Hän kiinnitti sängen vähän huomiota ohikulkeviin, jopa vältti katsella heitä kasvoihin ja koetti itse kulkea niin huomaamatta kuin mahdollista. Silloin tuli hän äkkiä ajatelleeksi hattuaan. – "Jumalani!.. Toissapäivänähän minulla oli rahaa, miksikä en silloin ostanut niillä lakkia!" Hän alkoi kiroilla ja noitua.

Menessään erään puodin ohi silmäsi hän toisella silmällään sisään ja katsahti siellä olevaan seinäkelloon. Hänen oli kiirehdittävä, mutta samalla tehtävä kierros, lähetäkseen taloa toiselta puolen...

Ennen hänen onnistuessaan mielikuvituksissaan esittää kaikki, uskoi hän rupeavansa suuresti pelkäämään; mutta nyt hän pelkäsi tuskin nimeksikään, tunsipa tuskin pelon vivahdustakaan. Nyt oli hän, vaikkakin vain lyhyen ajan, vallan toisten ajatusten vallassa. Hänen kulkiessaan Jussupovin puiston ohi, kantoi hän mielessään suurien suihkulähteitten rakentamista ja ajatteli, miten ilma on vilpoista niiden läheisyydessä. Tämä ajatusjuoksu johti hänet vähitellen siihen vakaumukseen, että kaupungin olisi edullista laajentaa kesäpuistoa koko Marskentälle ja yhdistää se Mikaelin palatsin puutarhaan. Sitten kiinnitti hänen mieltään äkkiä kysymys: Mistä se johtuu, että ihmiset ovat kaikissa suurissa kaupungeissa taipuvaiset asettumaan juuri sellaisiin kaupunginosiin, joissa ei ole puutarhoja eikä suihkukaivoja, vaan jonne kaikki lika, löyhkä ja kaikenlainen siivottomuus on kasaantunut, vieläpä silloinkin, kun heillä on vapaus valita. Hän ajatteli myös omia kävelyretkiään heinätorille. "Mitä tyhmyyttä", ajatteli hän. "Parempi on olla ajattelematta mitään".

"Tällä lailla kai nekin, jotka viedään rangaistaviksi, ajattelevat kaikkien esineitten johdosta, joita kohtaavat", johtui hänen mieleensä, mutta katosi nopeasti kuin salama... No nytpä hän on jo lähellä, tuossa on talo, tuossa käytävä. Jostain kuului kellon lyönti. "Mitä se on, eihän kello vielä mahtane olla puolta kahdeksaa? Kyllä mahtaa kulkea edellä!"

Onnekseen suoriutui hän porttikäytävässä hyvin. Hänen edellään kulki juuri tällä hetkellä kuin kohtalon suosista tavattoman suuri heinäkuorma porttikäytävään, niin että se vallan saattoi hänet pimentoon hänen mennessään sen läpi. Tuskin oli kuorma päässyt pihalle, ennenkuin hän oli poikennut oikealle. Kuorman toiselta puolelta kuului huutoja ja torailua, häntä ei kukaan nähnyt eikä kohdannut. Useat suurelle nelikulmaselle pihalle suunnatut ikkunat olivat avoinna, mutta hän ei kohottanut päätään – häneltä puuttui voimia siihen. Ylös vanhuksen luo johtava porrasto oli aivan lähellä, aivan oikealla – nyt hän jo seisoi sillä.

Hän veti henkeään ja painoi kätensä sykkivää sydäntään vastaan, koetteli oliko kirves paikallaan, sekä alkoi sitten nousta varovasti ja hiljaa portaita ylöspäin, samalla kuunnellen

tarkkaavasti, mutta portaatkin olivat nyt vallan ihmisistä vapaat, kaikki ovet olivat suljetut, eikä häntä kohdannut kukaan. Toisessa kerroksessa tosin oli huoneusto, jonka ovi oli auki ja jossa työskenteli muutamia maalareja, mutta ei kukaan katsonut käytävään. Hän pysähtyi, ajatteli ja harkitsi asiaa ja läksi edemmäs. – Parasta kai olisi, etteivät he olisi tuossa ollenkaan, mutta ... onhan tässä vielä kaksi kerrosta.

Nyt on hän jo neljännessä kerroksessa; siinä on ovi ja vastapäätä tuo toinen tyhjä huoneusto. Kolmas vanhuksen asunnon alla oleva kerros on myös kaikesta päättäen tyhjä; oveen kiinnitetty nimikortti on otettu pois! Kyllä he ovat muuttaneet! Hän veti syvään henkeä. Hetken kierteli hänen mielessään kysymys: "Eikö olisi parasta lähteä?" Hän ei vastannut siihen, vaan kuunteli vanhuksen oven takana. Sieltä kuului kuolonhiljaisuus. Sitten kuunteli hän vielä kerran kuuluisiko portaista mitään, kuunteli kauvan tarkkaavasti... Sitten silmäili hän viimeisen kerran ympärilleen, rohkasi luontonsa ja koetti vielä kerran, oliko kirves sillä lailla silmukassa kuin sen piti. "Enköhän näyttäne liian kalpealta," ajatteli hän, "liian liikutetulta? Vanhus on epäluuloinen... Eiköhän mahtaisi olla parasta odottaa siksi kunnes olen tyyntynyt?.."

Mutta hän ei tyyntynyt. Päinvastoin tykytti hänen sydämensä kovemmin, yhä kovemmin!.. Hän ei kestänyt sitä kauvempaa, vaan ojensi kätensä kellon-nuoraa kohti ja soitti. Hetken kuluttua hän soitti uudelleen, kovemmin.

Ei mitään vastausta. Vanhus oli luonnollisestikin kotona, mutta hän oli epäluuloinen ja yksin; Raskolnikov tunsi hiukan hänen tapojaan ... sitten painoi hän vielä kerran korvansa ovelle. Joko olivat hänen aistinsa terottuneet (jota on vaikeata sanoa) tai oli hän todellakin kuullut jotakin, sen verran, että hän luuli erottaneensa hameen kahinan ja oven lukon vikinän, kun sitä varovasti käännettiin. Joku seisoi varmastikin oven takana ja kuunteli salaa kuten hänkin ulkopuolella ja myös, kuten tuntui, korva ovelle...

Raskolnikov liikahti tarkoituksellisesti ja mutisi jotakin, jotenkin kuuluvasti, jottei herättäisi epäilyksiä, sitten hän soitti kolmannen kerran, mutta tyyneesti, vakaasti ja vähääkään ilmasematta kärsimättömyyttä. Jälkeenpäin ajatellessaan tätä, tuntui tämä hetki hänen mielestään täysin selvästi ikuisuudelta. Hän ei voinut ymmärtää, mistä hän oli saanut niin paljon viekkautta, etenkin kun hänen ymmärryksensä oli joinakin hetkinä kuin sokaistu! Hän ei tuntenut mitään ruumista omaavansaakaan. Hetken kuluttua kuului säpin avaaminen.

VII

Ovi aukeni nyt, kuten ennenkin, ainoastaan raolleen ja taas suuntautui häneen pimeässä kaksi terävää ja epäilevää silmää. Silloin menetti Raskolnikov malttinsa ja oli tehdä suuren virheen.

Hän pelkäsi, että vanhus voisi ruveta pelkäämään syystä että oli yksinään hänen kanssaan ja koska hän ei myöskään voinut toivoa, että hänen ulkomuotonsa tyynnyttäisi vanhusta, tarttui hän oveen ja veti sen auki viedäkseen vanhukselta mahdollisuuden sulkea se. Tämän huomattessaan ei vanhus päästänytäkään sitä, niin että Raskolnikov oli vetämäisillään hänet oven mukana portaille. Mutta kun hän pysähtyi keskelle oviaukkoa ja esti häntä tällä tavoin pääsemästä sisään, astui hän suoraan vanhusta vastaan. Pelästyneenä peräytyi vanhus, näytti mielivän sanoa jotakin, mutta ei voinut lausua sanaakaan vaan katseli suurin silmin Raskolnikoviin.

– Hyvä iltaa, Aljona Ivanovna, alkoi hän niin huolettomasti kuin mahdollista. Mutta kieli oli tarttua kitalakeen, hänen äänensä värisi, – tuon ... teille esineen ... mutta menkäämme mieluummin ... tuonne huoneeseen... Ja jättäen vanhuksen siihen astui hän suoraan, pyytämättä huoneeseen. Vanhus juoksi hänen peräänsä; hänen kielensä pääsi siteistään.

– Jumalani! Mitä te sitten tahdotte?.. Kuka olette? Mitä haluatte?

– Suokaa anteeksi Aljona Ivanovna ... vanha tutunne ... Raskolnikov ... kas tässä, tuon teille panttia, jonka lupasin äskettäin... Ja hän ojensi vanhukselle pantin.

Vanhus heitti silmäyksen panttiin, mutta alkoi sitten heti katsella kutsumatonta vierasta suoraan silmiin. Hän katseli ilkeästi, tarkkaavasti ja epäilevästi. Kului ehkä minuutti; Raskolnikov luuli jo huomanneensa vanhuksen silmissä jotakin semmoista ivaa kuin olisi tämä jo arvannut kaiken. Hän tunsu näyttävänsä alakuloiselta, tuli surulliseksi, niin surulliseksi, että jos vanhus olisi katsellut vielä puolikin minuuttia samalla lailla sanaakaan sanomatta, olisi hän varmastikin juossut tiehensä.

– No, miksi minua tuolla lailla katselette ikäänkuin ette tuntisi minua? sanoi hän äkkiä harmistuneena. – Ellette tahdo, niin jättäkäämme, ja minä menen jonkun toisen luo, sillä minulla on kiire.

Hän tuskin itse ajatteli sitä sanoa, mutta sanat tunkeutuivat melkein vastentahtoisesti rinnasta.

Vanhus tointui, sillä nähtävästi rohkasi häntä vieraan päättäväinen ääni.

– Mitä te, isäseni, sitten tahdotte niin äkkiä ... mitä teillä on? kysyi hän katsellen panttia.

– Hopeinen paperossikotelo. Kerroinhan minä siitä teille aivan äskettäin.

Vanhus ojensi kätensä.

– Tehän olette niin kalpea? Ja kätenne vapisevat?

– Kuumetta se on! vastasi Raskolnikov lyhyesti. – Eihän se kait ole ihmeellistä, jos sairastuukin ... kun ei ole mitään syötävää ... lisäsi hän vaivoin kyeten lausumaan sanoja. – Hän tunsu taas voimattomuutta; mutta vastaus näytti todenmukaiselta. Vanhus otti pantin.

– Mitä tämä on? kysyi hän katsellen Raskolnikovia vielä tarkkaavammin ja punniten pakettia kädessään.

– Kapine ... paperossikotelo ... hopeinen ... katsokaa itse.

– Se ei tunnu ollenkaan hopealta... Miksi sen olette noin käärinyt?

Koettaessaan irrottaa solmuja kääntyi vanhus ikkunaan päin paremmin nähdäkseen (kaikki ikkunat olivat kuumuudesta huolimatta kiinni) ja joutui siten seisomaan jokusen sekunnin selkä Raskolnikoviin käännettynä. Tämä avasi päällysnuttunsa ja otti kirveen silmukasta, mutta ei ottanut sitä esiin viitan alta, vaan piti sitä ainoastaan oikealla kädellä viitan alla. Hänen kätensä olivat melkein voimattomat, hän melkein tunsu, miten ne uupuivat yhä enemmän. Hän pelkäsi pudottavansa kirveen ... äkkiä hän oli pyörtyä.

– No, kylläpä hän sen on kietonut nauhoihin! huudahti vanhus suuttuneena ja oli kääntynyt Raskolnikovin puoleen.

Nyt ei ollut varaa menettää silmänräpäystäkään. Raskolnikov veti esiin kirveen, kohotti sen melkein itsetiedottomasti molemmin käsin ja antoi sen pudota voimattomasti, melkein konemaisesti kamara edellä vanhuksen päähän. Hän antoi, kuten sanottu, kirveen pudota vallan voimattomasti, mutta iskun jälkeen palasivat hänen voimansa.

Vanhus oli avopäin kuten tavallista. Hänen ohut, vaalea, harmahtava tukkansa oli vahvasti pomadoittu, kuten tavallisesti, palmikoitu rotanhännäksi ja niskassa kokoon kiinnitetty kamman palasella. Isku oli lyhyen kasvun vuoksi pudonnut suoraan pääläelle. Vanhus huudahti, mutta vallan heikosti, ja vaipui maahan, mutta oli vielä siksi voimissaan, että kohotti molemmat kätensä ylöspäin; toisessa kädessään piteli hän vielä panttia. Nyt löi Raskolnikov häntä vielä muutaman kerran kirveellä pääläelle. Verta alkoi valua kuin kumoon kaadetusta maljasta, ja ruumis vaipui etunojaan. Raskolnikov peräysi, antoi vanhuksen kaatua, kumartui heti katsomaan kaatuneen kasvoja ja näki, että tämä jo oli kuollut. Silmät tunkeutuivat kuopistaan aivan kuin ne olisivat olleet putoamisillaan; otsa ja kasvot olivat ryppyset ja halvauksentapasesti vääristyneet.

Raskolnikov laski kirveen lattialle kuolleen viereen ja tutki heti hänen taskunsa, samalla varoen verivirtaa. Hän oli täysin tajuissaan, ei tuntenut mitään pyöritystä tai tajuttomuutta, hänen kätensä ainoastaan vapisivat. Perästä päin hän muisteli olleensa sangen tarkkaava ja varovainen, jottei tahraisi vaatteitaan vereen... Hän löysi avaimet; ne olivat, kuten ennenkin, kiinnitetyt teräsrenkaaseen. Hän kiiruhti heti ne mukanaan makuukamariin. Se oli pieni huone, jossa oli suuri pyhäinjäännösarkku. Toisella seinustalla oli puhdas vuode, jonka edessä oli kirjavista silkkipalasisista tehty verho. Toisella seinustalla oli kaappi. Kummallista kyllä, alkoi häntä värisyttää juuri kun aikoi sovittaa avainta kaappiin ja kuuli, miten se ulvahteli lukossa. Hänen alkoi taas äkkiä tehdä mielensä jättää kaikki ja juosta tiehensä. Mutta tätä tunnetta kesti vain hetken; sitä paitsi oli nyt jo myöhäistä juosta tiehensä. Hän nauroikin jo itselleen; mutta äkkiä johtui hänen mieleensä eräs toinen huolestuttava ajatus. Hänestä tuntui äkkiä siltä kuin ei vanhus vielä olisikaan kuollut, vaan toipunut. Hän jätti avaimet ja kaapin rauhaan, kiiruhti takasin, tarttui kirveeseensä ja kohotti sen – mutta ei antanut sen pudota. Ei ollut mitään syytä epäillä, ettei vanhus olisi kuollut. Raskolnikov kumartui hänen puoleensa ja katseli häntä tarkasti: pääkoppa oli murskaantunut. Hän tahtoi koskea sitä kädellään ja koettaa, mutta veti sen takasin; olihan se ilmankin vallan varmaa. Tällä välin oli verta virrannut jo kokonainen lammikko. Äkkiä huomasi hän vanhuksen kaulassa nauhan; hän tarttui siihen, mutta nauha oli vahvaa eikä hänen onnistunut vetää sitä poikki; sitä paitsi se oli veren tahraama. Hän koetti vetää sen pois kaulasta, mutta ei saanut. Kiireessään otti hän kirveen ja aikoi sillä iskeä nauhan poikki, mutta ei sentään uskaltanut. Pari minuuttia siten toimittuaan ja tahrattuaan kätensä ja kirveensä vereen, onnistui hänen vihdoinkin saada nauha poikki, jonka jälkeen hän veti sen esiin. Hän ei ollut pettynyt, nauhassa riippui pieni pussi. Nauhassa oli sitä paitsi kaksi ristiä, toinen sypressipuinen, toinen messinkinen, jota paitsi vielä pieni emaljinen pyhimyskuva. Niiden keskellä oli pienempi, likanen nahkapussi, jossa oli teräslukko ja sormus. Pussi oli täysinäinen; Raskolnikov pisti sen sisältöä tutkimatta taskuunsa. Ristit hän heitti vanhuksen rinnalle, mutta otti tällä kerralla kirveen mukaansa ja meni uudestaan makuukamariin.

Hän koetti kiiruhtaa, tarttui avaimiin ja alkoi taas koetella niitä. Mutta kaikessa hän epäonnistui: avaimet eivät sopineet. Se ei johtunut niin paljon käsien vapisemisesta kuin hänen lukemattomista erehdyksistään; vaikkakin hän esim. huomaa, ettei avain sovi, koettaa hän sitä yhä uudestaan. Vihdoin hän alkoi miettiä ja muisti, ettei pienemmän avaimen kanssa yhteen kiinnitetty hammaslehtinen suurempi mitenkään voinut kuulua kaappiin, vaan että se, kuten hän jo edellisellä kerralla oli havainnut, kuului matka-arkkuun, ja että kaikki, vähimmänsä arvon säilytettiin juuri tuossa matka-arkussa. Hän jätti heti kaapin ja tarkasteli vuoteen alustaa, missä vanhat naiset tavallisesti pitävät arkkujaan ja lippaitaan. Aivan oikein, siellä oli toista arshinaa pitkä suuri arkku, jonka kupera kansi oli verhottu punasella sahvianinahalla ja teräspiikeillä. Tuo suuri hammaslehtinen avain sopi ja lukko aukeni. Päällimmäisenä oli valkean raitin alla jäniksennahkanen punavuorinen turkki, sen alla silkkipuku, sitten shaali ja vihdoin alempana yhtä ja toista rojua. Ensinnä alkoi hän pyyhkiä verta

käsistään tuohon punaseen turkkiin. "Punasella ei verta juuri huomaa", ajatteli hän itsekseen, mutta muisti äkkiä: "Jumalani! Olenko minä järjiltäni!" ajatteli hän kauhuissaan.

Tuskin oli hän koskenut pukuun, ennenkuin hän huomasi turkin alta luisuvan kultakellon. Hän alkoi penkoa arkkua. Aivan oikein, vaatteitten alla oli kultatavaroita – kaikki pelkkiä pantteja, langenneita ja lankeamattomia – rannerenkaita, ketjuja, korvarenkaita, rintaneuloja y. m. Toiset olivat kotelossa, toiset huolellisesti ja sirosti käärittyjä sanomalehtipaperiin ja langalla kiinni köytetyt. Vähääkään epäilemättä täytti hän niillä housun- ja takintaskunsa, rupeamatta ollenkaan tarkastelemaan kutakin esinettä erikseen. Mutta hän ei ollut vielä saanut paljoa...

Äkkiä hän kuuli askeleita toisesta huoneesta, jossa kuollut oli. Hän lakkasi ja kuunteli; kaikki oli hiljaista; se siis oli ollut vain mielikuvitusta. Äkkiä hän kuuli selvän ja heikon huudahduksen ikäänkuin äkkinäistä voihkimista; sitten oli taas parin minuutin ajan kuolonhiljaisuus, Hän istui kumarruksissa arkun edessä ja odotti henkeä vetämättä, mutta äkkiä hän hypähti pystyyn, tarttui kirveeseensä ja juoksi pois makuukamarista.

Keskellä huonetta seisoj Lisavjeta suuri nyytti kainalossa ja katseli kuin kivettyneenä kuollutta sisartaan. Hän oli kalpea, eikä kyennyt huutamaan. Nähdessään Raskolnikovin tulevan juosten vastaansa, alkoi hän vavista, väristys kulki kiireestä kantapäähän ja hänen kasvonsa alkoivat halvauksentapasesti väristyä. Hän kohotti kätensä, avasi suunsa, kuitenkin ääntä päästämättä; hän peräytyi vain lakkaamatta tuijottaen tulijaan, erääseen nurkkaan; hän näytti olevan tukehtumisillaan. Raskolnikov heittäytyi kirves kädessä hänen kimppuunsa; Lisavjetan suu väristyi vallan kuin pienen lapsen silloin kun se alkaa pelätä ja on juuri rupeamaisillaan itkemään. Lisavjeta raukka oli niin yksinkertainen, arka pelkuri, ettei hän edes kohottanut käsiään suojatakseen kasvojaan, mikä kuitenkin olisi ollut ensimmäinen ja luonnollisin liike tällä hetkellä, sillä kirves oli jo koholla hänen päällään. Hän vain ojensi vasemman kätensä ikäänkuin rukoillakseen armoa murhaajalta. Isku sattui keskelle päälakea teräpuoli edellä ja halkasi otsan, melkeinpä koko päälakeenkin. Hän vaipuu maahan. Raskolnikov menetti tajuntansa, otti nyytin, heitti sen taas luotaan ja juoksi toiseen etu-huoneeseen.

Tavaton kauhu valtasi Raskolnikovin entistä enemmän, etenkin tämän toisen odottamattoman murhan johdosta. Hänen teki heti mielensä juosta tiehensä. Jos hän olisi tällä hetkellä kyennyt ajattelemaan selvemmin ja miettimään, jos hän vain olisi voinut täydellisesti käsittää asemansa, käsittänyt, miten toivoton, kauhea se oli ... olisi osannut harkita, miten monet esteet hänellä vielä oli voitettavana, miten monta rikosta hänen ehkä vielä oli tehtävä päästäkseen täältä kotiinsa, niin olisi ollut mahdollista, että hän olisi antanut kaiken olla sellasenaan ja itse mennyt antautumaan oikeuden käsiin, ei itsensä vuoksi peläten, vaan tekonsa aikaan saaman kauhun ja inhon vuoksi. Erittäinkin saattoi inho hänet liikutuksiin, sillä se lisääntyi joka hetki. Mistään hinnasta ei hän enää olisi palannut matka-arkun luo, eipä edes siihen huoneeseenkaan.

Mutta hän vaipui vähitellen jonkunlaiseen hajamielisyyteen, johonkin mietiskelyyn. Pitkän aikaa oli hän kuin vallan muualla, unohti toisinaan pääasian ja kiinnitti huomionsa sivuseikkoihin. Heittäessään kerran sattumalta silmäyksen keittiöön ja nähdessään sangollisen vettä pankolla, johtui hänen mieleensä aatos pestä kätensä ja kasvonsa. Kädet olivat niljakkaat verestä. Kirveen hän pani veteen, otti saipuapalan, joka oli ikkunalla rikkinäisessä astiassa, ja pesi kätensä sangossa. Sitten otti hän kirveen vedestä, pesi terän ja hieroi kavun, lähemmä kolme minuuttia vartta, käyttäen saipuaakin siihen. Sitten pyyhki hän kaikki puhtaaksi muutamilla liinanpalasilla, jotka oli ripustettu keittiöön kuivamaan, ja tarkasteli sitten kavun kirvestä ikkunan ääressä. Mitään veren merkkiä ei enään ollut havaittavissa, varsi vain oli vielä vähän märkä. Varovasti ripusti hän kirveen silmukkaan kainalonsa alle. Sitten tarkasteli hän, niin paljon kuin keittiön pimennossa sitä voi, viittaansa, housujaan ja saappaitaan. Ensi silmäyksellä ei voinut havaita mitään, mutta saappaissa hän huomasi joitakin veripilkkuja. Hän kasteli erään kangaspalasen ja pyyhki ne pois. Hän kyllä tiesi, ettei ollut tutkinut itseään kyllin tarkasti, vaan että jotain voi vielä olla jälellä hänen itsensä sitä huomaamatta, ja että se pisti silmiin kun hän tuli ulos. Miettiväisenä seisoj hän keittiössä. Hänen mieleensä johtui synkkiä, tuskastuttavia aatoksia; hän kuvitteli olevansa mielipuoli, ettei hänellä siinä tilassa ollut

voimia ajatella selvästi tai puolustautua ja että hän ehkä nyt teki jotakin vallan toista kuin mitä piti tehdä... "Jumalani, pakene, pakene!" mutisi hän juosten toiseen huoneeseen. Mutta hänet valtasi pelästys, jonka vertaista hän ei vielä koskaan ollut kokenut.

Hän seiso, katseli – eikä uskonut silmiään. Ovi, ulko-ovi, joka johti portaille ja josta hän oli tullut, oli avoinna, kokonaisen kämmenen leveyden avoinna!.. Se ei ollut koko aikana lukossa, eikä säppiäkään oltu sysätty paikoilleen. Vanhus ei ollut sulkenut ovea perässään, ehkä epäluulonsa vuoksi. Mutta, Jumala paratkoon, hänhän oli nähnyt sen jälkeen Lisavjetankin! Miten oli hän voinut kiinnittää huomiota siihen, että Lisavjetan oli täytynyt tulla tavalla tai toisella ... eihän hän ollut tullut sisään seinästä!

Hän syöksyi ovelle ja painoi säpin paikoilleen.

"Mutta ei, eihän sekään ole oikein! Minunhan täytyy lähteä täältä, lähteä täältä!"

Hän veti säpin pois paikoiltaan, avasi oven ja kuunteli.

Hän kuunteli kauvan. Kaukaa, ehkä porttikäytävästä kuuli hän kahden äänen huutavan, itkevän ja torailevan. "Miksi eivät ne lopeta?.." Hän odotti kärsivällisesti. Äkkiä muuttui kaikki vallan hiljaseksi, aivan kuin joku olisi leikannut äänen poikki. Puhelijat olivat eronneet. Hän oli juuri lähtemäisillään, kun äkkiä alla olevassa kerroksessa suurella ryskeellä avattiin ovi ja joku läksi pientä ääntä pitäen alaspäin. "Pysyisivät nyt edes vähän aikaa hiljaa," ajatteli hän itsekseen. Hän veti taas oven kiinni ja odotti. Äkkiä vallitsi hiljaisuus. Taas oli hän astumaisillaan portaille, kun hän uudelleen kuuli askeleita.

Nämä askeleet olivat vielä kaukana alhaalla, aivan portaitten alussa, mutta hän oli vallan vakuutettu siitä, että nämä askeleet johtaisivat tuonne ylös vanhuksen luo neljänteen kerrokseen. Miksi? Olivatko äänet sitten niin omituiset ja merkittävät? Askeleet olivat raskaat, tasaset, verkkaset. Nyt ne olivat jo ensi kerroksessa, ne tulivat ylemmäs; ne tulivat selvemmiksi! Hän kuuli, miten tulija ähki. Hän on jo kolmannessa ... aivan oikein, tänne hän tulee! Äkkiä tunsu Raskolnikov olevansa kuin kivettynyt, aivan kuin kaikki olisi unta, jolloin usein tekee mieli paeta kuin kuolontuskaa, mutta on kuin paikalle naulattu voimatta liikuttaa jäsentäkään.

Vihdoin kun tulija alkoi nousta jo neljättä porrasta, vavahti Raskolnikov äkkiä ja ennätti vielä hiipiä nopeasti ja hiljaa huoneeseen ja sulkea oven. Sitten painoi hän hiljaa ja äänettömästi säpin paikoilleen. Hänen vaistonsa oli auttanut häntä. Hän seiso henkeä vetämättä aivan oven ääressä. Tuntematon vieras oli jo myös vallan oven edustalla. He seisoivat nyt vallan vastakkain aivan samoin kuin hän ennen oli seissyt vanhuksen kanssa vastakkain, kun ovi erotti heidät ja hän kuunteli.

Tulija veti muutaman kerran syvästi henkeään. "Hän tuntuu olevan suuri ja lihava," ajatteli Raskolnikov tarttuen kuin halvattuna kirveeseensä. Hänestä tuntui kaikki tosiaankin unelta. Ulkopuolella oleva tarttui kellonnyöriin ja soitti tulisesti.

Kun kellon rämisevä ääni kuului hänen korvissaan, tuntui hänestä siltä, kuin liikkuisi joku huoneessa ... hän kuunteli joitakin hetkiä vallan tarkasti. Vieras soitti vielä kerran, odotti uudelleen ja alkoi sitten äkkiä ja kärsimättömästi tempoa ovea kaikin voimin. Raskolnikov katseli tavattoman tuskallisena säppiä ja pelkäsi että se joka hetki pettäisi. Mahdollisuus ei ollutkaan kaukana, sillä niin tulisesti temmottiin ovea. Ajattelipa hän painaakin säppiä, mutta tuo tulija ehkä huomaisi sen. Hänestä tuntui siltä, kuin olisi hän taas kadottamaisillaan tajuntansa. "Nyt minä pian kaadun!" johtui hänen mieleensä, mutta vieras alkoi puhua ja hän tuli taas tajuihinsa.

– Mitä, nukkuvatko he, vai onko joku iskenyt heidät hengiltä? Kirottua! mutisi hän kumealla äänellä. Hei, Aljona Ivanovna, vanha noita! Lisavjeta Ivanovna, te kuvaamaton kaunotar! Avatkaa! Voih, noita kirottuja naisia, mahtanevatko he nukkua?

Ja uudelleen tempasi hän vallan raivoissaan ehkä kymmenen kertaa kellonnyöriä. Hän oli luultavasti arvossa pidetty ja läheinen tuttu.

Samana hetkenä kuului portaista lyhyitä, nopeita askeleita. Sieltä tuli joku. Raskolnikov ei sitä kuullut heti.

– Eikö kukaan ole kotona? huudahti äskönen tulija kuuluvasti ja ilosesti, kääntyen tuon toisen puoleen, joka vielä nyki kellonnyöriä.

– Hyvää iltaa, Koch!

"Äänestä päättäen hän lienee sangen nuori mies," ajatteli Raskolnikov äkkiä.

– Pirukin sen tietää, että olin vähällä särkeä lukon, vastasi Koch.

– Mutta miten te minut tunnette?

– Miksipä en teitä tuntisi? Viimeksi toissapäivänä voitin kolme kertaa peräkkäin teidät Gambrinuksessa.

– Vai ... niin...

– Hän ei siis ole kotona? Kummallista. Muuten sangen tyhmää.

Minnekkähän akka nyt on mennyt? Minulla kun olisi ollut asiaa!

– Niinpä minullakin, veliseni!

– No, mitä nyt on tehtävä? Menemmekö tiehemme? Voi, ja minä kun luulin saavani rahaa! huudahti nuorempi tulija.

– Tietysti me lähdemme pois! Mutta miksi hän sitten lupasi? Tuo vanha noita määräsi itse tunnin. Ja minä tein kaaroksen. Minä en vain, piru vieköön voi käsittää, minne hän olisi lähtenyt! Koko vuoden istuu hän kotonaan kuivamassa – hänellä on sairas jalka – ja nyt tällä kertaa on hän poissa, ulkona!

– Kysykäämpä talonmieheltä?

– Mitä?

– Minne hän on mennyt ja koska hän palaa?

– Hm ... piru vieköön, kysykäämme! Ei kai hän ole lähtenyt minnekään!.. Ja hän nykäsi vielä kerran ovea. – Piru vieköön, emme voi mitään, lähtekäämme!

– Seis! huudahti nuorempi heistä äkkiä – katsokaa: näettekö, mitenkä ovi taipuu, kun sitä vetää?

– Entäpä sitten?

– Se merkitsee, ettei sitä ole avaimella lukittu, vaan sisässä on säppi. Kuuletteko, mitenkä säppi rämisee!

– Entäpä sitten?

– Ettekö jo nyt käsitä? Merkitsehän se, että siellä on joku sisällä! Jos Aljona Ivanovna olisi lähtenyt ulos, olisi ovi suljettu avaimella ulkoa päin, vaan ei säpillä sisältä päin. Ja ettekö kuule, miten säppi rämisee? Mutta säppiä ei voi käyttää ellei ole sisässä; käsitättekö? Kotona siis kyllä ovat, vaan eivät tahdo avata!

– Totta tosiaan! Aivan niin! huudahti Koch hämmästyneenä. – Mutta mitä he siellä tekevät? Ja hän alkoi raivoissaan tempoa ovea.

– Seis! huudahti hänen toverinsa taas, – älkää tempoko! Kaikki ei ole vallan kunnossa ... olettehan jo soittanut ja temponut – eivätkä ole sittenkään avanneet. Sehän merkitsee, että he joko ovat tainnoksissa tai...

– Mitä?

– Siinäpä se on! Lähtekäämme talonmiehen luo; herättäköön hän heidät!

– Tehdään niin!

Molemmat lähtivät alas.

– Seis! Jääkää te tänne, minä juoksen talonmiehen luo.

– Miksi jäädä tänne?

– Onko teistä sitten apua?..

– Kernaasti minun puolestani...

– Valmistaudun tässä rupeamaan tutkintotuomariksi! Täällä on ilmeisesti, ilmeisesti tapahtunut jotakin! huudahti nuorempi sisään pyrkijöistä, juosten portaita alas.

Koch jäi jällelle, vetäen vielä kerran hiljaa kellonnyöriä; sitten veti hän vielä kerran hiljaa, ikäänkuin tutkivasti, ovesta tullakseen vielä kerran vakuutetuksi siitä, että ovi tosiaankin oli vain lyöty

sisältä säppiin. Sitten kumartui hän ähkien ja katseli avaimen reijästä, mutta avain oli reijässä, niin ettei siitä voinut nähdä mitään.

Raskolnikov seisoj paikollaan ja piti kirveestään kuin halvattu. Hän oli kuin kuumeessa ja valmistausi taisteluun, jos yritettäisiin tulla sisään. Jo silloin kun tulijat helistivät ovea ja neuvottelivat keskenään, oli hän päättänyt ratkasta kaiken kerrallaan huutamalla heille sisältä. Toisinaan teki hänen mielensä solvata, suututtaa heitä, ennenkuin he olisivat saaneet oven auki. "Kumpu se vaan äkkiä päättyisi!" ajatteli hän.

– Mutta piru vieköön!..

Aika kului, minutti toisensa jälkeen – eikä ketään tullut. Koch alkoi liikkua.

– Piru kuitenkin!.. huudahti hän äkkiä kärsimättömänä, jättäen paikkansa ja lähtien itsekin pois kolistellen saappaillaan. Askeleet hiljenivät.

– Jumalani, mitä on nyt tehtävä? Raskolnikov avasi säpin ja työnsi oven auki.

Ei kuulunut hiiskaustakaan. Äkkiä sulki hän ajattelemattomuudessaan oven ja juoksi portaita alas.

Hän oli jo ennättänyt kolme porrasta alaspäin, kun hänen altaan alkoi äkkiä kuulua melua... Minne nyt? Hän ei voinut piiloutua mihinkään. Hän aikoi juuri kiirehtää takasin vanhuksen huoneeseen...

– Piru vieköön! Ottakaa kiinni!

Eräs henkilö juoksi huutaen alla olevista huoneista ja huusi täyttä kurkkua:

– Mitka! Mitka! Mitka! Mitka! Mitka! Piru hänet periköön!

Huuto loppui ulvontaan; loppuäänät kuuluivat pihalta. Kaikki vaikeni taas. Mutta samalla alkoi useita ihmisiä meluten ja äänekkäästi ja kiihkeästi puhellen nousta portaita ylös. Heitä oli kolme tai neljä. Ylinnä kuului tuon nuoremman miehen heleä ääni. "Siinä he ovat!"

Rajattomimmassa epätoivossaan meni Raskolnikov suoraan heitä vastaan. "Tulkoon mitä tulee! Jos he minut pidättävät, on kaikki menetettyä, jos he antavat minun mennä – on myös kaikki menetettyä – he tuntevat kyllä minut myöhemmin."

He lähenivät yhä toisiaan; heidän välillään oli enää vain yksi porras – ja äkkiä ... pelastumisen toive! Muutamia askelia alempana, oikealla ... tyhjä, avonainen huoneusto, soma toisen kerroksen huoneusto, jossa oli maalareita; nämä olivat nyt niinkuin tarkotuksella lähteneet pois sieltä. He olivat varmaankin ne, jotka äsken juokisivat pois, niin suurta melua pitäen. Lattiat olivat äsken maalatut, keskellä huonetta oli vielä väripyttyjä, astioita ja pensselejä. Kuin salama oli hän mennyt avonaisesta ovesta sisään ja piiloutui siellä sen taakse; se olikin viime hetkellä, tulijat olivat porrasten käänteessä. He menivät ohi, korkeammalle, puhellen kovaäänisesti. Raskolnikov odotti hetken, hiipii varpaillaan kätköstään ja juoksi tiehensä.

Ketään ei ollut portaissa! Ei myöskään porttikäytävässä. Hän kiirehti nopeasti kadulle, kääntyen sitten vasemmalle.

Hän tiesi hyvin, tiesi sangen hyvin, että äskeiset tulijat olivat jo tällä hetkellä vanhuksen luona, että he suuresti kummastelivat tavatessaan oven avoinna, vaikka se aivan äsken oli ollut suljettu, että he jo olivat huomanneet nuo hengettömät ruumiit ja että tuskin ennittäisi kulua minuttiakaan, ennenkuin he olisivat selvillä siitä, että murhaaja oli äskettäin ollut siellä, piiloutunut johonkin, hiipinyt heidän ohitsensa ja kiirehtinyt tuohon tyhjään huoneustoon heidän kulkiessaan portaita ylös. Mutta siitä huolimatta ei hän kuitenkaan uskaltanut kiirehtää askeleitaan vähintäkään, vaikkakin lähimpään kadunkulmaan oli vain noin sata askelta. "Eiköhän mahtaisi olla parasta luikkia johonkin porttikäytävään ja odottaa jossakin vieraassa porrastossa? Ei, se olisi liian uskaliaasta! Eiköhän olisi parasta heittää pois kirvestä? Ottaa ajuri? Kaikki vaarallista!"

Vihdoinkin on tuossa poikkikatu; melkein puolikuolleena kääntyi hän sille; hän käsitti nyt olevansa jo melkein puoleksi pelastunut. Täällä liikuskeli suuri ihmisjoukko ja hän katosi sen joukkoon kuin hiekkajyvä. Mutta kaikki tämä tuska oli hänet niin väsyttänyt, että hän tuskin voi

pysyä pystyssä. Hiki kihosi hänestä, hänen kaulansa oli vallan märkä. "Mutta tuopa on juopunut!" huudahti joku hänelle hänen kääntyessään kanavalle.

Hän oli nyt sangen vähän tajuissaan; mitä pitemmälle kulki, sitä vähemmin. Kuitenkin muisti hän, että hän pelästy huomatessaan, että täällä oli yksinäisempää ja että hänet täällä helpommin havaittaisiin. Heikkoudestaan huolimatta teki hän kuitenkin kaaroksen ja palasi kotiin vastakkaiselta suunnalta.

Hän ei ollut vielä ennättänyt täyteen tajuntaansa, kulkiessaan porttikäytävän läpi, hän oli jo astunut portaille, kun muisti kirveen. Hänellä oli vielä tärkeä asia suoritettavanaan, nimittäin kirveen vieminen sen entiselle paikalle. Luonnollisestikaan ei hänellä enää ollut voimia ajatella, että ehkä olisi parempi olla panematta kirvestä paikoilleen, vaan sittemmin hävittää se tavalla tai toisella salaisuudessa.

Mutta kaikesta hän suoriutui hyvin. Talonmiehen huoneen ovi oli täysin suljettu, vaan ei lukossa. Oli siis sangen todenmukaista, että talonmies itse oli siellä sisällä. Mutta Raskolnikov oli nyt vallan menettänyt harkitsemiskykynsä, jonka vuoksi hän avasi oven yhtään epäröimättä. Jos talonmies olisi kysynyt häneltä, mitä hän tahtoo, olisi hän ehkä suorastaan ojentanut hänelle kirveen. Mutta talonmies ei ollut nytkään siellä ja hän voi panna kirveen entiselle paikalleen penkin alle. Peittipä hän sen puukalikallakin, kuten se ennen oli ollut. Hän ei tavannut ketään, ei yhtä henkeäkään matkalla huoneeseensa; emännänkin ovi oli suljettu. Sisään tultuaan heittäysi hän sellaisenaan sohvalle. Hän ei nukkunut, mutta oli tajuton. Jos joku olisi astunut sisään, olisi hän hypähtänyt vuoteeltaan ja alkanut huutaa. Sotkuset ajatukset pyörivät hänen päässään mutta hän ei voinut käsittää, eikä tarkastella mitään niistä, huolimatta kaikista ponnistuksista...

TOINEN OSA

I

Siten makasi hän sangen kauvan. Silloin tällöin hän kyllä heräsi ja huomasi, että yö oli jo pitkällä. Kuitenkaan ei hänen vielä tehnyt mieli nousta. Vihdoin hän huomasi, että päivä jo sarasti. Hän makasi sohvalta vatsallaan, vielä tyrmistyneenä äskösestä tajuttomuudestaan. Kamalat, epätoivoset avunhuudot kajahtivat hänen korviinsa. Muuten oli hän tottunut kuulemaan niitä joka yö kello kolmen tienoissa ikkunansa alta kadulta. Nepä hänet nytkin herättivät. – "Ah, nyt tulevat juopot kapakasta," ajatteli hän; "kello on siis jo kolmannella." Äkkiä hän hypähti pystyyn aivan kuin joku olisi vetänyt hänet sohvalta. "Mitä! kello käy jo kolmatta!" Hän oikasi itsensä sohvalle ja muisti nyt vasta kaiken. Äkkiä, yhdessä silmänräpäyksessä hän muisti kaikki.

Ensi hetkenä hän luuli tulevansa hulluksi. Tavaton vilu värisytti häntä; mutta se johtui kuumeesta, jota hän oli alkanut tuntea jo kauvan sitten. Mutta nyt tärisivät hampaat niin voimakkaasti ja vilu värisytti häntä niin valtavasti, ettei hän tiennyt, mitä oli tehtävä. Hän avasi oven ja kuunteli; talossa vallitsi täydellinen hiljaisuus. Hän katseli kummissaan itseään, ympärilleen, eikä ymmärtänyt, miten hän oli voinut jättää oven auki tullessaan eilen illalla kotiin ja enempää ajattelematta heittäytyessään vaatettuna sohvalle, jopa hattukin päässä. Hattu oli lattialla, jonne se oli pudonnut. "Jos joku olisi tullut sisään, mitä olisi hän mahtanut ajatella? Luullut minun olevan juovuksissa, mutta..." Hän kiiruhti ikkunan ääreen. Ulkona oli jotenkin valoisaa ja hän tarkasteli itseään mahdollisimman nopeasti kiireestä kantapähän, näkyisikö eilispäivästä mitään merkkejä. Mutta eipä siinä vielä kylliksi. Kuumeesta väristen alkoi hän riisuutua ja tarkastella joka vaatekappaletta erikseen. Hän käänsi ne kaikkiin suuntiin kolme, neljä kertaa, sillä hän ei luottanut itseensä. Mutta hän ei voinut tavata mitään merkkejä. Ainoastaan housujen lahkeissa, jotka olivat rääsyt ja repaleiset, näkyi joitakin kuivuneita veripilkkuja. Hän tarttui suureen linkkuveitseen ja leikkasi rääsyt pois. Mitään enempää ei hän huomannut. Nyt hän muisti, että rahakukkaron ja vanhuksen arkusta ottamansa tavarat vielä olivat taskuissa. Hän ei ollut tähän saakka ajatellut ottaa niitä sieltä pois ja kätkeä! Eipä se edes silloinkaan johtunut hänen mieleensä, kun hän tarkasteli vaatteitaan! Miten hajamielinen hän olikaan! Heti otti hän esiin kaikki ja heitti pöydälle. Koottuaan kaikki ja käännettyään taskunsaakin nurin tullakseen vakuutetuksi siitä, ettei niissä enää ollut mitään, vei hän koko kasan erääseen nurkkaan. Täällä aivan nurkassa oli seinäpaperi irrottunut niin paljon eräässä paikassa, että hän voi kätkeä sen taakse kaikki, kaikki mahtui sinne. "Nyt ainakaan ei kukaan voi nähdä niitä, ei kukkaroakaan!" ajatteli hän keventyneenä, nousi taas ja katseli ajatuksettomasti nurkkaan, missä seinäpaperi oli vielä kauvempaa seinästä kuin ennen. Äkkiä johtui hänen mieleensä taas surullinen ajatus. "Jumalani," kuiskasi hän epätoivoissaan, "miten on laitani? Onko se nyt ehkä kätkössä? Sitenkö tavaroita kätketään?"

Hän ei ollut ollenkaan ajatellut näitä asioita; hän uskoi joutuvansa käsittelemään ainoastaan rahoja, eikä ollut sen vuoksi hankkinut kätköpaikkaa. "Mutta nyt, tuottaako tämä iloa?" ajatteli hän. "Sillälaillako tavaroita kätketään? Varmaankin olen menettänyt järkeni!" Hän istuutui vallan väsyneenä sohvalle ja heti värisytti häntä uudelleen tuo sietämätön vilu. Konemaisesti veti hän luokseen lämpimän viittansa, joka oli hänen vieressään tuolilla, jonka jälkeen hän heti vaipui tajuttomaan uneen.

Mutta jo viiden minuutin kuluttua hypähti hän uudelleen pystyyn ja heittäytyi raivoissaan päällystakkinsa kimppuun. "Miten uskalsinkaan ruveta nukkumaan, kun en vielä ollut suorittanut asiaani? Aivan niin, aivan niin! Kainalon alla olevaa silmukkaa en vieläkään ottanut pois! Sen unohdin! Miten voinkaan unohtaa moista asiaa!" Hän ratkoi silmukan pois ja repi sen säpäleiksi, jotka hän työnsi liinavaatteittensa joukkoon patjan alle. – "Revityt vaatesiekaleethan eivät sentään

voine herättää mitään epäilyksiä; siltä näyttää, siltä näyttää!" toisti hän seisten keskellä huonetta ja katsellen sairaloisesti jännitetyllä tarkkuudella ympärilleen lattialle ja kaikkialle, eikö hän sentään ollut unohtanut jotakin. Häntä alkoi vaivata tavattomasti varmuutensa, muistinsa, jopa kaikkein yksinkertaisimman harkintakykynsäkin menettäminen "No, joko se nyt alkaa? Joko rangaistus nyt alkaa? Niin, niin, siten kai se lienee!" Housuistaan leikkaamansa rääsyt olivat keskellä lattiaa, niin että jokainen voi ne heti nähdä! – "Mutta mikä minun on!" huudahti hän epätoivoissaan.

Silloin juolahti hänen mieleensä omituinen ajatus: ehkä on koko puku veren tahraama, ehkä on siinä pilkkuja kaikkialla, vaikkei hän voi nähdä niitä, syystä että hänen havaintokykynsä on heikontunut, särkynyt ... hänen järkensä pimittynyt ... samalla hän muisti, että kukkarokin oli ollut veressä. "Ha, silloin on taskussakin veren merkkiä, sillä pistin sen sinne sellasenaan!" Heti käänsi hän taskun nurin ja – aivan oikein, vuorissa näkyi veren merkkejä! – "Enpä ole vielä menettänyt järkeäni vallan kokonaan, koska itse tulin ajatelleeksi tuollaista!" sanoi hän riemuissaan itsekseen, hengittäen kevyemmin ja syvemmin, "minulla oli vain kuumeentapainen heikkous, hetkinen hajamielisyys," ja hän repi pois koko vasemman taskun vuorin housuistaan. Tällä hetkellä lankesi valonsäde hänen vasemmalle saappaalleen; sukalla, joka näkyi saappaasta, oli myös verisiä merkkejä. Hän veti saappaan jalastaan – aivan oikein, koko sukan varvaspuoli oli veren tahraama; hän oli kaiketikin astunut liian varomattomasti verilätäkköön... "Mutta miten oli nyt meneteltävä? Minne panen sukan, taskun, rääsy?"

Hän otti kaikki käteensä ja seisoj keskellä huonetta. "Uuniinko? – Mutta uunia aletaan kaikkein ensinnä tarkastaa. Polttaako? – Mutta millä?" Hänellä ei ollut koskaan tikkuakaan. "Ei, silloin on parasta mennä ulos ja heittää pois kaikki johonkin. Niin, parasta kai on heittää pois!" toisti hän istuutuen taas sohvalle. – "Ja se on tehtävä heti, tuhlaamatta minuttiakaan!" Mutta sen sijaan että olisi tehnyt sen, vaipui hänen päänsä yhä enemmän patjalle, taas värisytti häntä tuo tavaton vilu, taas veti hän päällysnutun päälleen. Ja kauvan, usean tunnin ajan, pyöri hänen päässään: "Nyt, heti, tuhlaamatta hetkeäkään, on minun lähdettävä jonnekin ja heitettävä pois kaikki, pois, näkyvistä, pian, pian!" Hän koetti usean kerran kohottautua sohvalta, mutta ei voinut sitä. Kiivas ovelle koputtaminen herätti hänet vihdoon tykkänään.

– No, avaa toki, vai oletko kuollut? Aina hän nukkuukin! huusi Nastasja lyöden kädellään ovea. – Kaiket päivät nukkuukin kuin koira! Kyllä oletkin koira! Etkö avaa? Kello käy jo yhdettätoista.

– Ehkei hän ole kotona, sanoi miehen ääni.

– Haa! Talonmiehen ääni!.. Mitä hän tahtonee?

Hän hypähti pystyyn ja istuutui sohvalle. Sydän tykytti niin kiivaasti, että rintaa pakotti.

– Hänelläpä on säppi kiinni? lausui Nastasja – kas vaan, alkaa sulkeutua säpin taakse! Tahdot kai, että sinut kannetaan ulos sieltä? Avaa, senkin pukari, herää!

– Mitähän he tahtonevat? Miksi tulee talonmies? Kaikki mahtaa olla tiedossa jo. Avannenko vai asettunenko vastarintaan? Käyköön miten tahansa...

Hän nousi, kumartui ja veti säpin auki.

Koko huone oli niin pieni, että voi avata säpin nousematta pois sohvalta.

Aivan oikein: talonmies ja Nastasja.

Nastasja katsahti häneen niin omituisesti. Hän katseli kehottavin ja päättäväisin silmäyksin talonmiestä. Tämä ojensi hänelle harmaan, kokoon käärityn paperin, joka oli sinetöity tavallisella kirjelakalla.

– Tiedonanto konttorista, sanoi hän ojentaessaan paperin.

– Mistä konttorista?..

– Poliisilta, poliisikonttorista. Mistäs muusta konttorista?..

– Tuleeko minun mennä poliisikonttoriin?.. Miksi?..

– Mistä minä sen tietäisin? Kun vaativat – niin mene! – Hän katseli

Raskolnikovia tarkkaavasti, katsahti ympärilleen ja kääntyi lähtemään.

– Sinä kai olet hyvin sairas? huomautti Nastasja yhäti katsellen

Raskolnikovia. Talonmies käänsi vielä kerran päätään ja katsoi häneen.

– Eilisestä asti on hänellä ollut kuume, lisäsi Nastasja.

Raskolnikov ei vastannut, piti vain paperia kädessään sinettiä murtamatta.

– Älä vielä nouse! jatkoi Nastasja säälivästi nähdessään Raskolnikovin aikovan laskea jalkansa sohvalta. – Jos olet sairas, niin älä mene, eihän siinä ole henki kysymyksessä! Mutta mitä sinulla on käsissäsi?

Raskolnikov katsoi. Oikeassa kädessään oli hänellä nuo leikkaamansa rääsy, sukka ja pois repimänsä taskunvuori. Hän oli nukkunut ne kädessä. Myöhemmin tuumiskellessaan tätä muisti hän, että puolinukuksissaan, kuumeessa oli puristellut käsissään niitä lujemmin ja lujemmin ja oli sillä lailla herännyt.

– Kas, mitä rääsyjä hän on kasannut ja nukkuu ne kädessään, ikäänkuin ne olisivat jokin aarre... Ja Nastasja nauroi sairaloisen hermostunutta nauruaan. Heti työnsi Raskolnikov ne kaikki viittansa alle ja alkoi tuijottaa Nastasjaan. Vaikkakaan hän ei tällä hetkellä kyennyt vetämään mitään järkevää johtopäätöstä, ymmärsi hän kuitenkin, ettei ihmistä kohdeltaisi niin lempeästi, jos ajjottaisiin vangita hänet. – "Mutta ... poliisi?"

– Etkö tahdo teetä? Tahdotko? Minä tuon sitä; sitä on hieman jäljellä...

– En ... minä lähden; lähden heti, mutisi hän nousten seisomaan.

– Mahtanetko päästä portaita alas?

– Minä menen...

– Tee kuten tahdot.

Nastasja meni talonmiehen luo. Raskolnikov laahautui ikkunan ääreen katsellakseen kädessään olevia rääsyjä. – "Niissä on pilkkuja, vaikeikaan niin huomattavia; kaikki on niin likasta ja haalistunutta. Joka ei sitä tiedä, ei myöskään näe sitä. Nastasja ei siis, Jumalan kiitos, ole voinut nähdä niin pitkän matkan päästä." Sitten avasi hän vapisevin käsin poliisin kirjeen ja alkoi lukea; hän luki kauvan, ennenkuin hän vihdoinkin ymmärsi. Se oli tavallinen kutsumus poliisitoimistosta saapua sinne kello puoli kymmenen.

"Mutta mitä se merkitsee? Minulla ei ole vielä koskaan ollut mitään tekemistä poliisin kanssa! Ja miksi juuri tänään?" kysyi hän itseltään rauhattomana. "Jumalani, jospa se vain loppuisi!" Hän aikoi juuri heittäytyä polvilleen rukoillakseen, mutta hänen täytyi hymyillä, ei rukoukselle, vaan itselleen. Hän pukeutui nopeasti. "Jos nyt kerran olen hukassa, niin olkoon niin! Vedäkö sukan jalkaani? Silloinhan se ehkä likaantuu vielä enemmän, niin että jäljet häviävät." Mutta tuskin oli hän vetänyt sen jalkaansa, ennenkuin hän veti sen pois inhon tuntein. Mutta ajateltuaan, ettei hänellä ollut toistakaan, veti hän sen uudelleen jalkaansa ja hymyili taas. "Kaikki on vain kuitenkin ehdollista, relativista, vain jotain pintapuolista!" ajatteli hän ohimennen, vavisten koko ruumiiltaan. "Nythän olen sentään vetänyt sen jalkaani, täytyyhän minun se vetää vihdoinkin jalkaani!" Hymyily vaihtui heti epätoivoon. "Ei, minulla ei ole voimia," ajatteli hän. Kuume saattoi hänen päänsä pyörryksiin. "Se on loukku! He tahtovat houkutella minut sinne ja äkkiä vallata minut," jatkoi hän mennessään portaita alas. "Pahinta kuitenkin, että olen kuumeen sokasema ... voin vielä tehdä jonkun tyhmyyden"...

Portaissa hän muisti, ettei hän ollut katkenyt tavaroita paremmin seinäpaperin taakse ja että hänen poissa ollessaan mahdollisesti voitaisiin toimeenpanna kotitarkastus. Hän mietti ja pysähtyi. Mutta hänet oli vallannut sellainen epätoivo ja välinpitämättömyys omasta mielestään varman hukkansa vuoksi, että hän menetti kaiken toivonsa ja kulki edemmäs.

– "Jospa se vain loppuisi!"

Kadulla oli taas sietämätön kuume; eikä yhtä sadepisaraakaan koko näinä päivinä! Sama tomu, kalkki ja savi, sama puotien ja oluttupien löyhkä, juopuneita miehiä joka askeleella, husaareita ja puolijuopuneita ajureita. Aurinko poltti hänen silmiään niin että teki kipeätä, ja hänen päätään pyörrytti – hän tunsu aivan samaa kuin sellainen kuumeessa oleva, joka kulkee ulkona kauniina, aurinkoisena päivänä.

Tultuaan sen *eilisen* kadun kulmaan, katseli hän tuskallisen liikutettuna *sitä* taloa ... ja käänsi heti pois silmänsä.

– "Jos he kysyvät, sanon sen ehkä," ajatteli hän lähetessään poliisikonttoria.

Poliisikonttori oli hänen asunnostaan ehkä neljänesvirstan päässä. Se oli aivan äskettäin muutettu erään uuden talon neljänteen kerrokseen. Entisessä huoneustossa oli hän ollut kerran ennen, joskin sangen kauvan sitten. Tultuaan porttikäytävään, näki hän oikealla portaat, josta eräs mies tuli kirja kädessä – talonmies siis; konttorikin on siis myös tässä, ja hän astui portaita ylös. Kysyä hän ei tahtonut.

– "Menen sisään, lankean polvilleni ja kerron, kaikki"... ajatteli hän noustessaan neljänteen kerrokseen.

Portaat olivat ahtaat ja märät. Kaikki neljännen kerroksen keittiöt olivat näitten portaitten varrella ja olivat avoinna melkein koko päivän. Senpä tähden olikin ilma sangen painostava. Lakkaamatta kulki portaita ylös ja alas talonmiehiä, kirjat kainalossa. Lähettejä ja muuta kansaa, kumpaakin sukupuolta, tuli ja meni. Konttorin ovi oli samaten avoinna. Täällä oli muutamia talonpoikia odottamassa. Myös täällä oli sangen painostavaa ja sitä paitsi oli sangen vaikeata hengittää äsken maalattujen seinien väristä lähtevän hajun vuoksi. Odotettuaan hetken päätti hän astua lähimpään huoneeseen. Kaikki kamarit olivat tuiki pieniä ja matalia. Kiusallinen rauhattomuus johti hänet edemmäs, kukaan ei kiinnittänyt häneen huomiotaan. Toisessa huoneessa oli joitakin kirjureita, jotka olivat vain hieman paremmin puettut kuin hän.

– Mitä tahdotte?

Hän näytti kirjettään.

– Te olette ylioppilas? kysyi kirjuri katsellen kirjettä.

– Niin, entinen ylioppilas.

Kirjuri katsahti häneen, mutta ilman erikoista uteliaisuutta. Hän oli inhottavan näkönen mies, ja kasvonilmeensä oli muuttumaton.

– "Häneltä en saa tietää mitään; hänestä on kaikki samantekevää," ajatteli Raskolnikov.

– Menkää tuonne, sihteerin luo, sanoi kirjuri, osottaen sormellaan viimeistä huonetta.

Hän meni tuohon huoneeseen (neljänteen järjestyksessä); se oli ahdas ja täynnä ihmisiä, joiden joukossa oli joitakin paremminkin puettuja. Heidän joukossaan oli pari naistakin; toinen surupukunen ja köyhästi puettu, istui pöydän ääressä vastapäätä sihteeria ja kirjoitti tämän sanelun mukaan. Toinen naisista oli sangen paksu, punakka – ja pilkkunaamainen, näyttäen sangen arvossa pidetyltä naiselta. Hän oli sangen komeasti puettu: hänellä oli niin suuri rintaneula kuin teevati; hän oli syrjässä ja odotti jotakin. Raskolnikov työnsi kirjeen sihteerille. Tämä katsahti siihen; sanoi: "saatte odottaa" ja jatkoi saneluaan surupukuselle naiselle.

Raskolnikov hengitti keveämmin. "Se ei siis ole varmaa." Hän alkoi rohkaistua ja päätti olla varoillaan.

"Pieninkin tyhmyys, vähinkin varomattomuus voi saattaa minut hukkaan! Hm!.. Vahinko vain, ettei täälläkään ole raitista ilmaa," lisäsi hän, "se on niin ummehtunutta! Päättänikin vielä pyörryttää ... ja entäpä järkeni!" ...

Hän tunsu olevansa tavattoman pyörryksissä. Hän epäili, voisiko hän hallita itseään. Jospa hän vain olisi osannut kiinnittää ajatuksensa johonkin pikkuseikkaan, johonkin vähäpätöiseen asiaan, mutta se ei onnistunut hänelle. Muuten huvitti häntä sihteerin; hän olisi mielellään tahtonut lukea jotakin hänen piirteistään, tahtonut silmätä hänen sisimpäänsä. Hän oli nuori mies, noin yhdenkolmatta vuotias, mutta hän näytti vanhemmalta; hän oli tummahko ja kasvonsa olivat ilmeikkäät. Hänen pukunsa oli uuden kuosin mukainen ja keikaileva, hänellä oli jakausta niskassa, tukka oli huolellisesti kammattu ja pomadoittu; sitä paitsi oli hänellä mitä huolellisimmin pestyissä sormissaan useita sormuksia ja liivillä kultaset kellonperät. Erään läsnäolevan muukalaisen kanssa puhui hän jokusen sanan ranskaakin, eikä niinkään huonosti.

– Luisa Ivanovna, tehkää hyvin ja istukaa, sanoi hän kääntyen tuon komean, punakan naisen puoleen, joka ei ollut uskaltanut istua, vaikka hänen vieressään oli tuoli.

– Ich danke (kiitos), sanoi puhuteltu ja istuutui silkkipukuaan kallistellen tuolille. Hän täytti melkein puoli huonetta ja tuoksui hajuvedelle. Hän näytti ujostelevan sitä, että otti niin suuren alan ja tuoksui hajuvedelle, mutta hymyili puoleksi surullisesti, puoliksi julkeasti ja oli rauhaton.

Surupukunen nainen oli lopettanut kirjottamisensa ja nousi. Äkkiä astui sisään eräs nuori upseeri jotenkin meluisasti ja omavaltasesti, kohautellen olkapäitään joka hetki, heitti lakkinsa pöydälle ja istuutui nojatuoliin. Kun tuo komeapukunen nainen huomasi hänet, hypähti hän tuoliltaan ja alkoi notkistaa polviaan erikoisen ihastuneena, mutta upseeri ei ollut huomaavinaan häntä eikä hän uskaltanut istuutua uudelleen hänen läsnä ollessaan. Upseeri oli piiripäällikön apulainen. Hän oli suora, punaviiksinen, hänen kasvonsa olivat jotenkin ilmeettömät lukuun ottamatta pientä julkeuden piirrettä. Hän katseli syrjästä tyytymättömänä Raskolnikoviin, jonka puku oli niin viheliäinen ja jonka persona arvottomasta ulkonäöstään huolimatta oli sangen huonosti sopusoinnussa sen kanssa. Raskolnikov oli myös niin varomaton, että tuijotti upseeriin liian kauvan, niin että upseeri alkoi tuntea loukkaantuvansa.

– Mitä tahdot? ärjäsi hän, kummastellen luultavasti sitä, ettei moinen ryysyläinen paennut hänen salamoivia silmäyksiään.

– Minut on kutsuttu tänne ... ilmoituksen mukaan... vastasi Raskolnikov rauhallisesti.

– Kysymyksessä on rahain uloshaku ylioppilaalta, kiirehti sihteeri sanomaan avaten paperinsa. – Kas tässä! jatkoi hän heittäen Raskolnikovin eteen paperin sekä osottaen erästä kohtaa – lukekaa!

– "Rahain? Minkä rahain" ajatteli Raskolnikov. – "Mutta silloin se ei ainakaan tarkoita sitä." Ja hän vavahti ilosta. Hän tunsikin äkkiä niin keventyneensä kuin olisi hänen hartioiltaan otettu pois jokin taakka.

– Ja mihin aikaan teidät kutsuttiin tänne, herrani? huudahti luutnantti, joka – ties mistä syystä – loukkaantui yhä enemmän. – Teidät on kutsuttu tänne kello yhdeksäksi ja nyt käy kello jo kahdettatoista!

– Minä sain kutsun vasta neljännestunti sitten, sanoi Raskolnikov kuuluvasti yli olkain. Hän oli myös suuttunut aivan äkkiä ja odottamatta, mikä muuten tuntui tekevän hänelle hyvää. – Siinä kai on jo tarpeeksi, että ollenkaan tulit tänne, kun olen kuumeessa.

– Tehkää hyvin ja olkaa huutamatta!

– Minä en huuda, vaan puhun vallan levollisesti, mutta te huudatte minulle; olen ylioppilas enkä suvaitse, että minulle huudetaan!

Apulainen oli niin tulistunut, ettei hän ensi hetkenä saanut sanoja suustaan, hän sähisi vain ja hypähti paikaltaan.

– Olkaa hyvä ja vaijettakaa! Te olette oikeudessa! Ei törkeyksiä, herrani!

– Myös te olette oikeudessa, huusi Raskolnikov hänelle, – ja te ette ainoastaan huuda, vaan vieläpä poltatte paperossia, poljette siis kaiken sopivaisuuden jalkainne alla!

Tämän sanottuaan tunsikin Raskolnikov erityistä mielihyvää.

Sihteeri katseli heitä kumpaakin hymysuin. Tulinen luutnantti oli ilmeisesti nolostunut.

– Se ei koske teihin! huusi hän vihdoin sangen kovaan; – kas tässä, tahdotteko tunnustaa tämän vaatimuksen, joka on jätetty teitä vastaan?

Näyttäkää se hänelle, Aleksander Grigorjevitsh. Valitus teitä vastaan!

Ette maksa! Siitä sen näkee, millainen te olette!

Mutta Raskolnikov ei enää kuunnellut häntä, vaan tarttui kiihkeästi paperiin, etsien nopeasti ratkaisua. Hän luki sen kertaalleen, kaksi kertaa – mutta ei ymmärtänyt mitään.

– Mikä tämä on? kysyi hän sihteeriltä.

– Teiltä vaaditaan rahoja erään velkakirjan perusteella. Teidän tulee joko suorittaa summa sekä kaikki kustannukset tai täytyy teidän jättää kirjallinen selitys siitä, milloin kykenette sen

maksamaan, sitä paitsi tulee teidän suostua olemaan jättämättä pääkaupunkia ja olemaan sekä myymättä irtainta omaisuuttanne tai olemaan menettämättä sitä muuten ennenkuin olette suorittanut veikanne. Takaajalla sitävastoin on oikeus myyttää irtain omaisuutenne ja menetellä teidän suhteenne lain mukaan.

– Niin, mutta ... minulla ei ole velkaa kenellekään.

– Se ei koske meihin. Meillä on maksettavaksi langennut ja lain mukaan protesteerattu velkakirja, sadanviidentoista ruplan suuruinen, jonka te olette antanut kolleginasessori Sarnitsinin leskelle yhdeksän kuukautta sitten, ja me toivomme nyt, että annatte selityksen sen johdosta.

– Mutta sehän on emäntäni?

– Entäpä sitten, jos onkin emäntänne?

Sihteeri katsahti häneen sääliväinen hymy huulillaan aivan kun oppilasta, joka suorittaa ensi koettaan, ja aivan kuin olisi hän mielinyt sanoa: "No, miltä tuntuu?" Mutta mitä välitti Raskolnikov nyt yhdestä velkakirjasta, tavarain ulosmittauksesta!.. Eihän nyt kannattanut tulla levottomaksi moisen asian tähden ja kiinnittää siihen huomiotaan! Hän seisoi siinä, luki, kuunteli, vastasi, vieläpä kysyikin, mutta kaikki kävi koneellisesti. Itsesäilytysvietin voitto, pelastuminen äsken uhanneesta vaarasta valtasi tällä hetkellä kaikki hänen aatoksensa. Hän tunsu hetken suoranaista, puhtaasti eläimellistä iloa. Mutta samassa syntyi konttorissa tavaton melu. Luutnantti, joka vielä oli sangen suuttunut sen halveksumisen johdosta, jota äsken oli saanut kokea, ja joka oli uudelleen ryhtynyt korjaamaan loukattua itserakkauttaan, purki nyt kaiken sappensa tuolle onnettomalle, koreiluhaluselle naiselle, joka oli aina hänen sisään tulostaan saakka vilkunut häneen tuo hullunkurinen nauru suupielissään.

– Ja sinä, senkin tolvana, huusi hän äkkiä täyttä kurkkua hänelle (surupukunen nainen oli jo poistunut), – mitä tapahtui sinun luonasi viime yönä? Mitä? Taas häpeällinen skandali, jonka saattoi kuulla kadun toiselle puolelle! Taas tappelua ja juopumista! Mielesi kai tekee päästä vankilaan? Ja kuitenkin olen sanonut sinulle, kuitenkin olen jo varottanut sinua kymmenen kertaa, mutta yhdenneltoista kerralla et välttä rangaistusta. Ja sentään olet sinä taas täällä, senkin tolvana!

Paperi putosi Raskolnikovin käsistä ja hän katseli kummastellen tuota komeata naista, jonka osaksi tuli niin paljon solvaussanoja. Mutta pian hän käsitti, mistä oli kysymys ja asia alkoi heti huvittaa häntä. Hän kuunteli tyytyväisenä ja olisi mielellään nauranut, sangen mielellään nauranut! Kaikkia hänen hermojaan tempoi.

– Ilja Petrovitsh! alkoi sihteeri rauhottavasti, mutta oli pakotettu keskeyttämään ja odottamaan sopivampaa hetkeä, sillä tuon tulisen luutnantin voi saada lauhtumaan ainoastaan käyttämällä kouriin tuntuvia keinoja; sen hän tiesi kokemuksesta.

Nainen alkoi heti rajuilman syntyessä vavista kuin haavanlehti; mutta omituista kyllä, mitä lukuisemmiksi ja kaksimielisemmiksi solvaukset kävivät, sitä rakastettavampi ilme väikkyi hänen kasvoillaan, sitä lumoavammaksi kävi hänen hymyilynsä jyrisevän luutnantin edessä. Hän keikkui paikallaan, notkisti polviaan lakkaamatta ja odotti kärsivällisesti sitä hetkeä, jolloin hänen olisi sopivaa ottaa puheenvuoro itselleen; vihdoin täytyi hänen odottamansa toive.

– Ei minun luonani ollut mitään melua ja tappelua, herra kapteeni, alkoi hän äkkiä laverrella luonnollisestikin pannen aito saksalaisen painon sanoilleen, mutta silti puhuen sujuvasti venäjää, – eikä mitään, mitään skandalia. Jo tullessaan he olivat juovuksissa, sanon minä herra kapteeni, enkä minä voi sille mitään, en hitustakaan... Taloni on siivo, herra kapteeni, ja kansaa minä kohtelen hyvin, herra kapteeni, enkä minä pidä skandalista, en, minä en pidä ollenkaan skandalista. Mutta jo tullessaan he olivat juovuksissa ja kuitenkin pyysivät he sitten kolme pulloa lisää, ja sitten nosti eräs heistä jalkansa pianolle ja alkoi soittaa jalkoineen, ja eihän se käy laatuun siivossa talossa. Hän vallan särki pianon ja se ei suinkaan ole sopivaa käyttäymistä ... sen sanoin myös heille. Sitten hän otti pullon ja löi sillä heitä kaikkia selkään. Ja kun minä sitten kutsuin talonmiehen ja kun Kalle tuli, iski hän Kallen silmän siniseksi, samaten myös Henrieten silmän siniseksi ja minua iski hän viidesti korvalle. Ja sehän ei ole kaunista käyttäytymistä siivossa talossa, herra kapteeni, ja minä huusin. Mutta hän

avasi kanavan puoleisen ikkunan ja alkoi röhkiä kuin porsas, niin että vallan hävetti. Ja miten voikaan hän ruveta matkimaan porsasta ikkunassa! Hyi, hyi, hyi! Ja sitten tarttui Kalle hänen frakkiinsa takaapäin ja veti hänet pois ikkunasta – niin, se on toden totta, herra kapteeni – mutta sattui silloin särkemään hänen takkinsa. Silloin hän huusi, että meidän oli maksettava hänelle viisitoista ruplaa korvausta siitä. Ja minun olikin annettava hänelle viisi ruplaa, herra kapteeni, takista. Ja sitten sanoi hän kirjottavansa meistä sanomalehteen, sillä, sanoi hän, "teistä saan kirjottaa kyllä mihin lehteen tahansa," sanoi hän.

– Hän on siis joku sanomalehtisepustelija?

– Niin, herra kapteeni, ja hän on niin julkea vieras, herra kapteeni, kun hän on siivossa talossa...

– No, no, no! Riittää jo! Mutta minähän olen jo sanonut sinulle, sanonut, sanoinhan minä jo sinulle...

– Ilja Petrovitsh! lausui sihteeri uudelleen merkitsevästi. Luutnantti katsahti häneen nopeasti; sihteeri nyökkäsi kevyesti päällään.

– ... sanonpa sinulle vielä kerran, arvoisa Lovisa Ivanovna, ja viimeisen kerran sanon sinulle, jatkoi luutnantti rauhallisemmin, – että jos sinun "siivossa talossasi" tapahtuu vielä kerrankaan mitään konnankujeita, niin vedän sinut itsesi edesvastuuseen. Vai niin, hän oli kirjailija, tekijä, joka maksatutti itselleen viisi ruplaa takkinsa liepukkeesta "siivossa talossa"? Niin, sellaisia ne herrat kirjailijat ovat! – Ja hän heitti ylenkatseellisen silmäyksen Raskolnikoviin. – Toissa päivänä sama näytös eräässä ruokapaikassa – oli syönyt päivällisen, mutta ei tahtonut maksaa; kirjoitan teistä sanomalehteen, sanoi hän. Höyrylaivassa solvaili eräs toinen toissa viikolta erästä kunniallista valtioneuvoksen perhettä, rouvaa ja tytärtä, mitä katalimmalla tavalla. Eräänä päivänä ajettiin eräs sellainen ulos eräästä konditoriasta. Sellaisia ne ovat kaikki nuo herrat kirjailijat, sepustelijat, ylioppilaat ja sanomalehtikirjottajat ... hyi! Ja sinä, mene tiehesi! Tulen kyllä itse luoksesi ... ole silloin varoillasi! Kuulitko?

Luise Ivanovna alkoi yhä enenevällä nopeudella kumarrella kaikille suunnille ja kumarteli tällä lailla aina ovelle saakka. Mutta siinä hän törmäsi selällään erästä komeata upseeria vastaan. Tällä oli terveet kasvot, paksu, vaalea ihoparta. Tämä upseeri oli Nikodin Fomitsh, neljännestarkastaja. Luise Ivanovna kumarsi nopeasti, melkein maahan saakka ja hypäten nopein, kevein askelin lennähti ulos konttorista.

– Taas melua, taas ukkosta ja salamoita, rajusäätä ja tuuliaispäätä!

lausui Nikodin Fomitsh, kääntyen rakastettavasti ja ystävällisesti Ilja

Petrovitshin puoleen, – taas sydän katkeroittunut, taas kuohahtanut!

Kuulin sen jo alas portaihin.

– Mitä vielä! sanoi Ilja Petrovitsh ylhäisen välinpitämättömänä ja meni muutamat paperit kädessä erään toisen pöydän ääreen kohautellen olkapäitään askeleittensa mukaan. – Katsokaa tänne, tehkää hyvin: herra kirjailija, entinen ylioppilas, ei maksa, antaa velkakirjan, ei tahdo muuttaa, useita valituksia!.. Kuitenkin tunsin hän loukkaantuneensa, syystä että poltin paperossia hänen läsnä ollessaan! Itse viettää hän huikentelevaa elämää. Suvaitkaa katsoa häneen, kas tuollainen on niitten herrojen miellyttävä ulkomuoto.

– Köyhyys ei ole mikään rikos, ystäväni, siten sen asian laita on! Sinä olet kuin ruuti, etkä voi kärsiä loukkauksia. Te luultavasti tunsitte hänen jollakin lailla loukanneen teitä, ettekä voinut hillitä itseänne, jatkoi Nikodin Fomitsh kääntyen suoraan Raskolnikovin puoleen; – Mutta se oli sangen pahoin. Vakuutan teille, että hän on rakastettavin ihminen maailmassa, mutta yhtä tulenarka kuin ruuti, kuin puhdas ruuti! Syttyy, säkähtää – ja sitten se on siinä! Häipyi kuin tuuleen! Mutta loppujen loppu on, että hänellä on sydän puhdasta kultaa! Jo hänen rykmenttitoverinsa kutsuivat häntä vain "luutnantti Ruudiksi".

– Ja sellainen rykmentti kuin se oli! huudahti Ilja Petrovitsh sangen tyytyväisenä sen johdosta, että häntä niin mielusasti mairiteltiin, mutta kuitenkin vielä happamana.

Raskolnikovin teki mieli sanoa heille kaikille jotakin mieluista.

– Suokaa anteeksi, herra kapteeni, alkoi hän vallan vapaasti, kääntyen äkkiä Nikodin Fomitshin puoleen, – ajatelkaa asemaani... Sangen mielelläni pyydän herralta anteeksi, jos olen loukannut. Olen köyhä, sairas ylioppilas – köyhyiden musertama. Entinen ylioppilas, koska en enää kykene ansaitsemaan elantoani, mutta saan rahaa ... ja silloin maksan. Minulla on äiti ja sisar R: n kuvernementissa ... he lähettävät minulle rahaa, jolloin voin maksaa. Emäntäni on sangen taipusa, mutta hän on suuresti pahottunut, syystä että olen menettänyt opetustuntini, enkä ole maksanut mitään neljään kuukauteen, eikä hän ole lähettänyt minulle ruokaakaan... Minä en käsitä ollenkaan, mikä vekseli se on! Hän vaatii minulta nyt maksua vekselin nojalla, mutta miten minä voin maksaa ... tuomitkaa itse!..

– Mutta eihän se ole meidän asiamme – koetti sihteeri huomauttaa.

– Suvaitkaa, suvaitkaa! Olen vallan samaa mieltä kanssanne, mutta antakaa minun silti selittää, keskeytti hänet taas Raskolnikov, silti kääntymättä hänen puoleensa – hän puhui vain Nikodin Fomitshille ja ehkä myös Ilja Petrovitshille, vaikkakin tämä oli kaiken aikaa selailevinaan papereita ja ollenkaan huomaamatta häntä – , suokaa minun selittää puolestani, että olen jo kolme vuotta asunut nykyisen emäntäni luona, aina siitä saakka kuin tulin kaupunkiin ja ennen ... ennen ... miksi sitä kieltäisin, heti alussa lupasin naida hänen tyttärensä, lupasin sen suullisesti, vallan vapaaehtosesti ... hän oli tyttö ... muuten pidin hänestä ... joskaan en ollut niin rakastunut häneen ... sanalla sanoen: nuoruus! Sanonpa teille, että siihen aikaan oli luottoni emännän silmissä hyvä, sangen hyvä; vietin siihen aikaan onnellista elämää ... olin sangen kevytmielinen...

– Teiltä ei vaadita ollenkaan moisia läheisiä asioita, herrani, eikä meilläkään ole aikaa kuunnella niitä, keskeytti Ilja Petrovitsh hänet karkeasti ja kylmästi, mutta Raskolnikov keskeytti hänet innostuneena, vaikkakin hänen näytti olevan sangen vaikeata puhua:

– Mutta suvaitkaa, suvaitkaa minun kertoa vaiheeni kaikki sellaisina kuin ne ovat olleet ... vaikka olenkin samaa mieltä kuin te, että on vallan tarpeetonta puhua kaikkea tätä – mutta vuosi sitten kuoli tuo tyttö lavantautiin, mutta minä jäin asumaan entisen emäntäni luo kuten ennenkin, ja kun hän muutti nykyiseen asuntoonsa sanoi hän sangen ystävällisesti minulle ... että hän luotti minuun ... mutta kysyi silti, enkö ehkä tahtoisi antaa velkakirjaa sadasta viidestätoista ruplasta, minkä summan silloin olin velkaa hänelle. Suokaa anteeksi, sanoi hän nimenomaan, heti kun olen antanut hänelle moisen paperin, saisin joutua hänelle velkaan miten paljon tahansa, eikä hän koskaan puolestaan ... ne olivat hänen omat sanansa ... käyttäisi tuota paperia, vaan minä saisin maksaa milloin tahtoisin... Ja nyt, kun olen menettänyt opetustuntini, kun ei minulla ole mitään syötävää, silloin vaatii hän suoritusta... Mitä tulee minun sanoa tällaisesta?

– Kaikki nuo tunteelliset yksityiskohdat eivät ollenkaan koske meihin, herrani, keskeytti Ilja Petrovitsh hänet kylmästi, – teidän on jätettävä kirjallinen tunnustus ja sitoumus; teidän rakkautenne ei koske meihin sen enempää kuin kaikki nuo tragilliset kuvailutkaan.

– No, mutta sinähän ... olet kovin julma... mutisi Nikodin Fomitsh istuutuen pöydän ääreen ja alkaen myös kirjoittaa. Hän vähän häpesi.

– Kirjottakaa tähän, sanoi sihteeri Raskolnikoville.

– Mitä minä kirjoitan? kysyi hän sangen karkeasti.

– Minä kyllä sanelen.

Raskolnikovista tuntui siltä kuin kohtelisi sihteeri häntä nyt halveksuvammin, kun oli ilmaissut sorretun tilansa, mutta, omituista kyllä, tuntui tämä hänestä nyt vallan samantekevältä. Jos hän olisi vain hitustakaan ajatellut asiaa, olisi hän varmaankin kummastellut sitä, miten hän ylipäänsä oli voinut puhua heidän seurassaan sillä lailla kuin oli tehnyt ja esittää heille tunteitaan. Mistä johtui tämä tunteellisuus niin äkkiä? Niin, vaikkapa huone ei olisikaan ollut täynnä poliisimiehiä, vaan hänen läheisimpiä ystäviään, ei hänellä nyt olisi varmastikaan ollut yhtäkään inhimillistä sanaa sanottavana heille, sellainen tyhjyys oli äkkiä vallannut hänet. Mitä kiusallisimman ja pitkällisimmän yksinäisyyden ja hylkäämisen välipitämätön tunne oli äkkiä vallannut hänen sielunsa. Se ei ollut siitä johtunutta häpeän tunnetta, että paljasti köyhyytensä Ilja Petrovitshin tapaselle, tai että tuo luutnantti

nyt riemuitsi hänen tähtensä, jossa nyt oli tapahtunut niin lapsellinen muutos. Oi ei, mitä välitti hän nyt omasta häpeästään, kaikesta kunnianhimosta, noista luutnanteista, veloistaan, polisikonttorista, y.m. Vaikkapa hänet olisi tällä hetkellä tuomittu polttorviolle, olisi hän tuskin voinut liikkua, tuskin voinut kuulla tuomiota. Jotakin aivan vierasta, uutta, odottamatonta ja ennen vallan kokemattonta oli tapahtunut hänessä. Se ei ollut mikään todellinen vaisto ... ainoastaan selvä, sisällinen tunne siitä, ettei enää koskaan saa lörpötellä moisia tunteellisia purkauksia kuin nyt näille polisikonttorin henkilöille, vaikkapa siellä olisi virkahenkilökunnan asemasta veljiä ja sisaria; ei nyt eikä koskaan tulevaisuudessa. Hän ei ollut tuntenut koskaan tähän saakka niin omituista ja kauheata tunnetta, ja enemmän kiusallista oli tässä tunne kuin tajunta ja käsitys; hän ei ollut elämässään tähän asti tuntenut suurempaa, tuskallisempaa tunnetta.

Sihteeri alkoi sanella hänelle kovaan sellaista selitystä varten, jota tällaisissa tapauksissa käytetään, seuraavalla tavalla:

Minä en voi maksaa nyt, mutta sitoudun tekemään siksi ja siksi ajaksi, en poistu kaupungista, en myy omaisuuttani enkä anna sitä pois j.n.e.

– Mutta ettehän osaa kirjottaa, kynähän putoo kädestänne! huomautti sihteeri tarkastellen uteliaasti Raskolnikovia. – Oletteko sairas?

– Kyllä ... pääni on pyörryksissä ... sanelkaa edemmäs!

– Se on jo valmis; kirjottakaa nimenne sen alle.

Sihteeri otti paperin ja alkoi hommata muuta.

Raskolnikov pani kynän pois, mutta sen sijaan että olisi noussut ja lähtenyt tiehensä, nojasi hän kyynäpäällään pöytään ja tuki päätään käsillään. Hänestä tuntui siltä kuin olisi hänen ohimoihinsa isketty naula. Omituinen ajatus pyöri hänen päässään: nousta heti ja mennä Nikodin Fomitshin luo kertomaan hänelle kaikki, mitä oli tehnyt eilen, kaikki, kaikki yksityiskohdatkin – sitten viedä hänet kotiinsa ja osottaa hänelle siellä nurkassa seinäpaperin takana olevat tavarat. Himo tehdä tämä oli niin voimakas, että hän jo oli nousemaisillaan sitä tekemään. – "Eiköhän minun sentään olisi parasta odottaa vielä minuutti?" ajatteli hän. – "Ei, mieluummin olla tykkänään ajattelematta ja antaa olla sellaisenaan!" Mutta äkkiä jäi hän seisomaan kuin kiinninaulattuna. Nikodin Fomitsh puhui kiihkeästi Ilja Petrovitshin kanssa ja hän sattui kuulemaan seuraavat sanat:

– Ei se ole mahdollista, kyllä heidät on molemmat päästettävä vapaiksi. Ensinnäkin kaikki puhuu moista otaksumaa vastaan; päätä itse: miksi olisivat he kutsuneet talonmiestä, jos he sen olisivat tehneet? Ehkä puhdistautuakseen? Tai viekkaudestako? Ei, se olisi liian viekasta! Ja vihdoinkin, molemmat talonmiehet ja eräs nainen ovat nähneet ylioppilas Pestrjakovin portilla hänen sisään mennessään; hän meni kolmen tuttavansa kera ja erosi heistä vallan portin edustalla, kysyen samalla talonmieheltä asuntoa tuttaviansa läsnäollessa. No, jos joku kyselee asuntoa, onko hänellä silloin semmoset aiheet? Ja Koch – ennen vanhuksen luo menoaan istui hän puolen tunnin ajan tuon hopeatyöntekijän luona ja läksi sinne tasan neljännestä vailla kahdeksan. Ajatelkaahan nyt...

– Mutta suo anteeksi, miten voidaan selittää sellainen vastatodiste: he väittävät itse, että he jyskyttivät ovea ja että se oli suljettu sisäpuolelta – ja kolmen minuutin kuluttua siitä heidän palatessaan talonmiehen kera tapaavat he oven avoinna?

– Siinä juuri solmu onkin: murhaaja oli joka tapauksessa siellä sisässä ja oli pannut oven säppiin sisästä päin; hänet olisi varmastikin saatu kiinni, ellei Koch olisi ollut kyllin tyhmä lähteäkseen myös alas. Mutta sitä murhaaja käytti hyväkseen ja hiipi heidän ohitsensa johonkin. Koch tekee ristinmerkkejä molemmin käsin ja sanoo: "Jos olisin jäänyt siihen, olisi hän myös iskenyt minut hengiltä kirveellään." Hän aikoo antaa lukea kiitosrukouksen ... hah, haa!

– Eikä kukaan ole nähnyt murhaajaa?

– Miten se olisi mahdollista? Talo on oikea Noakin arkki, huomautti sihteeri, joka oli kuunnellut keskustelua paikaltaan.

– Asia on selvä, asia on selvä! toisti Nikodin Fomitsh kiihkeästi.

– Eipä niinkään, asia on sangen sekava, vakuutti Ilja Petrovitsh.

Raskolnikov otti hattunsa ja meni ovea kohti, mutta ei päässyt sinne saakka...

Tultuaan taas tajuihinsa näki hän istuvansa tuolilla; oikealta tuki häntä joku henkilö ja vasemmalla seisoj eräs toinen kellertävällä vedellä täytetty lasi kädessä; hänen edessään seisoj Nikodin Fomitsh ja katseli häntä tarkkaavasti; hän nousi tuolilta.

– Mitä tämä on, oletteko sairas? kysyi Nikodin Fomitsh jotenkin terävästi.

– Jo kirjottaessaan hän vaivoin voi kulettaa kynää, huomautti sihteerin istuutuen paikalleen ja ruveten uudelleen askartelemaan papereineen.

– Oletteko ollut kauvan sairas? huusi Ilja Petrovitsh paikaltaan, jossa hän istui ja selaili joitakin papereita.

– Eilisestä saakka... mutisi Raskolnikov vastaukseksi.

– Olitteko te ulkona eilen?

– Olin kyllä.

– Sairaana?

– Aivan niin.

– Mihin aikaan?

– Kello kahdeksan illalla.

– Ja missä, suvaitkaa kysyä?

– Kadulla.

– Lyhyesti ja selvästi.

Raskolnikov oli vastannut terävästi ja lyhyesti; hän oli kalpea kuin liinavaate, eikä painanut mustia, kuumaisia silmiään maahan Iljan Petrovitshin katsellessa häntä.

– Hän voi vaivoin seistä jaloillaan, ja sinä... koetti Nikodin Fomitsh huomauttaa.

– Eipä mitään! ... sanoi Ilja Petrovitsh omituisella äänenpainolla. Nikodin Fomitsh aikoi vielä lisätä jotakin, mutta vaikenä nähdessään sihteerin katselevan häntä. Äkkiä syntyi yleinen hiljaisuus; se oli epämieluisa.

– Hyvä, päätti Ilja Petrovitsh – emme tahdo enää kauvemmin pidättää teitä.

Raskolnikov läksi. Hän voi vielä kuulla, miten keskustelu hänen lähdettyään taas äkkiä uudelleen vilkastui ja ylinnä kaikkia kuului Nikodin Fomitshin kysyvä ääni... Kadulla hän tuli täyteen tajuntaansa.

"Kotitarkastus, kotitarkastus, heti kotitarkastus!" toisteli hän itsekseen kiirehtäen kulkuaan. "Senkin ryövärit! Epäilevät!" Entinen pelko valtasi hänet taas kiireestä kantapähän.

II

"Mutta ehkä kotitarkastus jo oli pidetty? Ehkä tapaan heidät asunnossani?"

Nyt on hän jo huoneessaan. Mitään ei ole tapahtunut, kukaan ei ollut siellä. Eipä hän huomannut Nastasjaakaan. Mutta Herra Jumala! Miten oli hän voinut jättää kaikki nuo tavarat tuonne nurkkaan?

Hän kiirehti kätköpaikkaan ja veti sieltä tavarat seinäpaperin alta pistääkseen ne taskuihinsa. Niitä oli kahdeksan esinettä: kaksi pientä rasiaa, sisältäen korvarenkaita, y.m. – hän ei sitä katsonut – sitten neljä pientä nahkarasiaa, sanomalehtipaperiin käärittynä, ja vielä jokin esine, ehkä ritarinmerkki, myös käärittynä sanomalehtipaperiin.

Hän pisti vähän joka taskuun ja tarkasteli, ettei päältä nähden saattaisi havaita mitään. Kukkaron otti hän myös myötäänsä. Sitten hän läksi ja jätti oven tällä kertaa vallan auki.

Hän kulki nopeasti ja vakain askelin, vaikka tunsikin itsensä kuin särjetyksi; mutta hän oli täydessä tajussaan. Hänen ainoana huolenaan oli se mahdollisuus, että häntä voitiin ajaa takaa, että puolen tunnin kuluessa, ehkä neljänneksenkin, voitiin antaa käsky seurata hänen jälkiään; hänen oli siis hinnalla millä tahansa koetettava saada kaikki kätköön niin pian kuin mahdollista. Hänen oli se tehtävä niin kauvan kuin hänellä vielä oli vähinkin määrä fyysillistä ja henkistä voimaa jälellä... Mutta minne hän ne kätkisi?

Sen seikan suhteen oli hän jo kauvan sitten tehnyt päätöksensä: hän heittää kaikki kanavaan – sittenhän kaikki oli loppu! Sen oli hän päättänyt viime yönä kuumeen houreissa ... noina hetkinä, jolloin hän useampaan kertaan koetti rohkaista itseään ja lähteä: "nopeasti, nopeasti, kaikki kätköön!" Mutta se oli helpommin ajateltu kuin tehty.

Hän oli jo harhaillut noin puoli tuntia, ehkä myös kauvemmin, Katarinan kanavan varsilla ja etsinyt jotakin paikkaa, missä voisi päästä veden rajaan. Mutta hänelle ei tarjoutunut mitään tilaisuutta aikeensa toteuttamiseen; joko oli rannassa veneitä tai huuhtoivat pesijättäret siellä liinavaatteitaan, kaikkialla hääri ihmisiä. Joka puolelta olisi voitu nähdä, jos joku olisi laskeutunut rantaan, pysähtynyt ja heittänyt jotakin veteen; se oli mahdotonta. Ja elleivät laatikot vielä sitä paitsi vaipuisi pohjaan, vaan uiskentelisivat pinnalla – mikä oli sangen luultavaa – silloin jokainen heti kiinnittäisi huomionsa niihin. Hänhän sitä paitsi jo nytkin kiinnitti kaikkien ohikulkevien huomion puoleensa; häntä katseltiin ohi mentyäkkin ikäänkuin hän yksinään ansaitsisi huomiota. "Mistä se johtuu, vai kuvittelenko sellaisia vain mielessäni?" – ajatteli hän.

Vihdoin johtui hänen mieleensä, että ehkä oli parasta mennä Nevalle. Siellä ei ollut niin paljon kansaa, siellä ei kukaan kiinnittäisi huomiota – mutta ennen kaikkea niin kauvas täältä kuin mahdollista. Hän ihmetteli sitä, ettei jo ennen tullut ajatelleeksi sitä; nyt oli hän hyödyttömästi käyttänyt puoli tuntia vain siitä syystä, että oli yöllä houreissaan päättänyt tulla tälle paikalle. Hän oli sangen hajamielinen ja muistamaton ja tunsikin sen hyvin. Mutta nyt oli kiirehdittävä!

Hän kulki Nevalle V – n prospektia myöten. Mutta matkalla mietti hän vielä erästä seikkaa: "Miksi heittää sitä veteen? Eikö olisi parasta kaivaa se jonnekin kauvas maahan, saarille, yksinäiseen paikkaan metsässä jonkun risukon alle ja painaa paikka mieleensä?" Ja vaikka hän tunsikin olevansa kykenemätön harkitsemaan kaikkea, selvästi ja perinpohjaisesti, niin tuntui hänestä kuitenkin siltä kuin ei tätä ajatusta vastaan olisi mitään sanomista.

Mutta tätäkään ajettaan ei hän toteuttanut; tultuaan nimittäin V – n prospektin ohi paikalle, huomasi hän vasemmalla alastoman, kiviaidan ympäröimän pihan. Tässä pihassa oli lautojen ympäröimä paikka, jossa oli koottuna joukko rakennustarpeita. Kauvempaa pihalta näkyi savuttunut kivirakennus, luultavasti paja tai konetehdas; kaikki oli hiilenpölyn peitossa. Tässä olisi sopivata heittää kaikki luotaan ja mennä tiehensä.

Hän katseli tarkkaavasti ympärilleen ja kun ei hän nähnyt ketään pihalla, meni hän sinne. Hän oli juuri pistämäisillään käden taskuunsa, kun hän huomasi portin takana suuren, hakkaamattoman kiven, ehkä noin puolen sentnerin painosen; se oli sen kiviaidan vieressä, mikä erotti pihan kadusta.

Kadulla kulki väkeä ohi, mutta kukaan ei voinut nähdä sinne, ellei tullut kadulta pihalle; se voi kyllä tapahtua ja siksi oli hänen kiirehdittävä.

Hän kokosi siis voimansa ja hänen onnistui vierittää kivi pois paikaltaan. Sen alla oli syvennys, ja sinne hän heitti kaikki tavarat taskuistaan; kukkaron pani hän päällimmäiseksi. Sitten hän vieritti kiven taas paikalleen ja se meni taas samalle paikalle kuin ennenkin, se oli nyt vain hieman korkeammalla. Hän kokosi multaa ympärille, polki sitä jaloillaan, niin ettei kukaan huomaisi mitään.

Sitten hän läksi paikalta, kääntyen torille. Tavaton ilo valtasi hänet, aivan samallinen kuin äskettäin polisikonttorissa. "Todisteet ovat haudatut!" Kenen mieleen johtuisi etsiä tuon kiven alta; se oli kyllä ollut siinä siitä saakka kuin talo rakennettiin ja saisi ehkä olla samassa paikassa vielä yhtä kauvan. Ja mitä sitten, vaikka tavarat nyt löydettäisiinkin? Kuka ajattelisi juuri häntä? Kaikki jäljet olivat hävitetyt, missä olivat todisteet? Hermostunut hymyily leikitsi hänen huulillaan hänen kulkiessaan torin poikki. Mutta tultuaan K – n bulevardille, missä hän toissa päivänä oli kohdannut tuon tytön, katosi hymy äkkiä. Toiset ajatukset pyörivät hänen päässään. Hänestä oli sangen vastenmielistä mennä nyt tuon penkin ohi, jolla hän oli istunut tytön lähdettyä; samaten olisi hänestä tuntunut sangen vastenmieliseltä kohdata taas tuo sama poliisi, jolle hän oli silloin antanut nuo kaksikymmentä kopekkaansa. "Piru hänet periköön!"

Hän kulki ja katseli ympärilleen, hajamielisenä ja harmistuneena. Kaikki hänen ajatuksensa liikkuvat nyt ainoastaan yhden seikan vaiheilla – hän tunsu, että se oli pääseikka, että hän nyt, aivan nyt, oli silmä silmäkkäin sen kanssa, muuten ensi kertaa kahdessa kuukaudessa.

"Piru periköön kaikki!" tuli hän äkkiä ajatelleeksi tavattoman katkeroituneena. "No, jos minun sitten tulee alkaa uutta elämää, niin olkoon niin, piru minut periköön!.. Mutta Jumalani, miten tyhmää tämä kaikki onkaan!.. Ja mitä olenkaan tänään valehdellut ja teeskennellyt! Miten katalasti imartelin ja hyväilinkään tuota konnaa, Ilja Petrovitshiä. Mutta sekin on vain tyhmyyttä; annan palttua kaikelle ja kaikille!"

Äkkiä hän pysähtyi; uusi, aivan odottamaton ja tavattoman yksinkertainen kysymys saattoi hänen ajattelemaan tykkänään toista, hämmästyttäen häntä rajattomasti.

– Jos nyt kaikki tämä on tehty harkinnan jälkeen, eikä vallan suunnittelutta, jos sinulla oli varma ja määrätty päämäärä – mistä johtui silloin se, ettet edes katsonutkaan rahakukkaroon, ettet edes tiedä, mitä olet saanut ja miksi olet koonnut päällesi kaikki nämä tuskat, tehnyt kaikki nämä kurjat, inhottavat ja kauheat teot täydessä tajussasi? Sinähän aijoit ensin heittää kaikki veteen, kukkaron ja nuo muut esineet, joita et edes tarkastellut... Miten se on selitettävissä?"

"Niin, siten on asian laita; aivan niin." Hän oli muuten tiennyt sen jo edeltäpäin, kun hän silloin tuona yönä päätti kaikki yhtään epäilemättä ja horjumatta, aivan kuin sen olisi tullut olla siten, eikä mitenkään muuten... Niin, hän tiesi sen hyvin ja muisti sen selvästi; siten oli hän myös päättänyt eilen sinä hetkenä, jolloin istui arkun ääressä ja veti sieltä esiin rasia... Niinhän se oli!..

"Se johtuu siitä, että olen sairas," päätti hän vihdoin synkkänä – "olen kiusannut ja piinannut itseäni, enkä nyt enää tiedä, mitä teen. Sekä eilen että toissa päivänä kiusasinkin itseäni myös – kaikki päivät läpeensä. Vasta sitten, kun taas olen terve, lakkaavat nämä tuskat. Mutta ellen enää tulekaan terveeksi?.. Jumalani, miten vastenmielistä kaikki on minusta!" Hän kulki edemmäs pysähtymättä. Hän koetti nyt vain kuluttaa aikaansa, mutta hän ei tiennyt, miten hän menettelisi. Hänet valtasi voittamaton inhon tunne kaikkea kohtaan, mikä häntä ympäröi ja mitä hän kohtasi, jäykkä, voittamaton vihan tunne. Hän olisi nyt mieluummin sylkenyt tai purrut sitä, joka oli häntä miellyttänyt...

Tultuaan Vasili-Ostroville pikku Nevan yli vievän sillan luo pysähtyi hän. "Tuolla hän asuu, tuossa talossa. Miten on tämä selitettävissä, olenhan minä Rasumihinin asunnon edustalla! Enpä tiedä! Aivan kuin silloinkin... Olenko tullut tarkotuksella tänne vai sattumaltako? Muuten on saman tekevää... luullakseni toissa päivänä sanoin... että menisinsitä seuraavana päivänä hänen luokseen; niin, ja siksi olen nyt tässä! Miksikä en nyt voisi mennä hänen luokseen?"...

Hän kulki portaita ylös viidenteen kerrokseen Rasumihin luo.

Tämä oli kotona, istui huoneessaan, kirjotti ja tuli itse avaamaan hänelle ovea. He eivät olleet nähneet toisiaan neljään kuukauteen. Rasumihin oli puettuna risaseen kotinuttuun ja paljaissa jaloissaan oli hänellä tohvelit; hänen partansa oli ajamaton ja kasvonsa pesemättömät; hän hämmästyí suuresti.

– Miten sinun laitasi on? huudahti hän katsellen toveriaan kiireestä kantapäähän; sitten hän vaikeni hetkeksi ja päästi pitkän, hiljaisen vihellyksen.

– Noinko huonossa tilassa sinä olet? Voitathan sinä minutkin, lisäsi hän katsellen Raskolnikovin rääsyjä. – Mutta istuhan, sinä kai olet väsyksissä! Ja kun Raskolnikov istuutui huomasi Rasumihin vasta, että hänen vieraansa oli sairas.

– Sinähän olet todella sairas, etkö tiedä sitä? Hän aikoi koettaa Raskolnikovin valtimoa, mutta, tämä veti pois kätensä.

– Ei ole tarpeen, sanoi hän; on tullut ... niin, minulla ei ole mitään opetustunteja ... tahtoisin mielelläni ... sitä paitsi, en tarvitse mitään opetustunteja.

– Mitä? Sinähän houraillet! huomautti Rasumihin, joka lakkaamatta tarkasteli häntä.

– Enkä, en minä houraile... Raskolnikov nousi. Mennessään Rasumihinin luo ei hän ollut ajatellut joutuvansa seisomaan silmä silmäkkäin tämän kanssa. Vasta nyt, tällä hetkellä, tunsí hän ettei hän kyennyt seisomaan silmä silmäkkäin kehenkään kanssa. Hän oli melkein pakahtua suuttumuksesta itseensä, vaikka oli vasta tuskin astunut kynnyksen yli.

– Hyvästi, lausui hän äkkiä ja meni ovea kohti.

– Mutta odotahan, odotahan; senkin houkkio!

– Ei ole tarpeen! vastasi hän ja veti uudelleen kätensä takasin.

– Mutta tuhat tulimmaista, miksi olet sitten tullut tänne? Oletko täydessä tajussasi? Tuohan on jo vallan loukkaavaa ... en minä sinua noin päästä!

– No, kuule sitten: olen tullut luoksesi, koska en tunne ketään muuta, joka voisi auttaa minua ... alkamaan... Sinä olet parempi – se on viisaampi kuin nuo toiset ja voinet tuomita paremmin... Mutta nyt huomaa, etten tarvitsekaan sinua kuuletko, en mitään ... en kenenkään palveluksia, enkä kenenkään osanottoa... Minä itse ... yksinäni... No, nyt riittää jo! Päästä minut rauhaan.

– Odotahan toki hetkinen, senkin nokikolari! Sinähän olet vallan hullu! Tee kuten tahdot. Opetustunteja, näetkö, ei ole itsellänikään, enkä muuten välitäkään sellaista, mutta tuolla torin laidassa on eräs kirjakauppias Gerumivov, joka tavallaan on parempi kuin kaikki opetustunnit. En tahtoisí vaihtaa häntä viiteen opetustuntiinkaan. Hän aikoo ruveta julkasemaan pikkukirjasia, luonnontieteellisiä pikkukirjasia – sellaset tekevät kauppansa nykyään! Pelkkä nimi on rahan arvonen – olet aina sanonut, että minä olen tyhmä; on niitä Jumala paratkoon, vielä minuakin tyhmempiä! Nyt hän puhuu vielä jostain erikoisesta suunnasta – luonnollisestikaan ei hän käsítä sitä, ja minä kannatan luonnollisestikin häntä hänen läsnäollessaan. Siinä on yli kahden arkin saksalaista tekstiä – minun mielipiteeni mukaan tyhmintä mahdollista sekasotkua ... sanalla sanoen se on tutkimus aiheesta, onko nainen ihminen vai eikö? Luonnollisestikin todistetaan siinä mitä juhlallisimmin, että nainen myös on ihminen. Se kuuluu Gerumivovin mielipiteen mukaan naiskysymykseen; minä käännän tämän ja hän venyttää sen kahdesta ja puolesta arkista kuuden arkin mittaseksi; sitten annetaan sille helähtävä otsikko, joka täyttää puoli sivua, ja lähetetään kirja markkinoille puolen ruplan hintasena. Kääntämisestä saan kuusi ruplaa arkilta, siis noin viisitoista koko teoksesta; siitä olen ottanut etukäteen kuusi ruplaa. Kun tämä on valmis, alamme suomentaa jotakin valaita käsittelevää, sitten tulee joitakin kappaleita teoksen "Confessions" toisesta osasta – muutamat ovat pitkäveteisiä loruja. Joku on nimittäin saanut Gerumivovin uskomaan, että Rousseau myös oli jonkinlainen Radishtshev. Minä en luonnollisestikaan, piru periköön, sano mitään sitä vastaan! – No, tahdotko kääntää toisen arkin teosta "Onko nainen ihminen vai eikö?" Jos haluat, niin ota kirja, ota paperia, kyniä – kaikki saat ilmaseksi – ja tässä saat kolme ruplaa; olen ottanut käännöspalkkiosta kuusi ruplaa etukäteen toista ja kolmatta arkkia vastaan, siitä siis tulee kolme ruplaa sinun osallesi. Kun sinulla on arkki valmis, saat loput kolme ruplaa. Ja sitten pyydän, ettet uskoisi minun tahtoneen tehdä sinulle mitään palvelusta.

Päinvastoin, tuskin olin nähnyt sinua, kun mieleeni johtui, että sinusta voisi olla hyötyä minulle. Ensinnäkin olen jotenkin epävakava oikokirjotuksessa ja toiseksi en ole myöskään kovin perehtynyt saksaan, jonka vuoksi itse keksinkin suurimman osan; mutta lohduttelen itseäni sillä, että käännös sen johdosta vielä paranee, mutta voihan se, peijakas vieköön, tulla, ennestään huonommaksikin!.. Otatko vai etkö?

Raskolnikov otti vaijeten saksalaisen alkutekstin, otti kolme ruplaa ja läksi pois sanaakaan sanomatta. Mutta päästyään lähimmälle kadulle, kääntyi hän äkkiä, meni vielä kerran Rasumihinin luo ja laski tälläkin kertaa sanaakaan sanomatta paperit ja rahat pöydälle ja läksi tiehensä.

– Mutta sinussahan on juoppohulluus! huusi Rasumihin suuttuneena hänen jälkeensä. – Vai tahdotko ilveillä kanssani? Vallan saatoit minut pois suunniltani!.. Miksi, piru vieköön, tulit ollenkaan tänne?

– En tarvitse mitään käännöksiä, mutisi Raskolnikov mennessään portaita alas.

– Mutta mitä, perhana vieköön, sitten tarvitset? huusi Rasumihin hänelle. Toinen kulki vain vaijeten edelleen.

– Kuulehan! Missä sinä asut?

Vastausta ei seurannut.

– No, piru sinut periköön!..

Raskolnikov oli jo taas kadulla. Nikolain sillalla sattui hän vielä kerran tulemaan tajuihinsa erään hänelle sangen vastenmielisen tapauksen johdosta. Eräs ajuri oli nimittäin antanut hänelle aito sivalluksen piiskalla selkään, syystä että hän oli ollut joutua hevosten jalkoihin, vaikka ajuri oli huutanut hänelle kolme, neljä kertaa. Piiskan isku teki niin kipeätä, että hän juoksi aina kaidepuuhun asti (hän kulki ajatuksissaan keskellä siltaa, ajotiellä, eikä jalkakäytävällä); hän puri raivoissaan hampaitaan; lähellä olevat nauroivat luonnollisesti.

– Se on oikein hänelle!

– Mokomakin lurjus!

– Tietystikin hän tekeytyy juopuneeksi ja koettaa joutua pyörien ruhjottavaksi; meidän siitä on sitten vastattava.

– Se on myös ammattia, veliseni, se on myös ammattia!..

Hänen vielä seisoessaan kaidepuun ääressä ja katsellessaan pois ajavia ajopelejä, sekä selkäänsä hieroessaan tunsikin äkkiä, että joku pani rahaa hänen käteensä. Hän nosti päätään; hänen edessään seisoikin eräs vanha, päähineeseen puettu kauppiaan vaimo ja hattupäinen, päivänvarjoa kantava tyttö, arvattavasti edellisen tyttö. "Ottakaa, isä hyvä, Kristuksen tähden." Hän otti rahat ja he loittonivat. Raha oli kahdenkymmenen kopeekan lantti; puvusta päättäen voi häntä hyvinkin pitää kerjäläisenä ja lahjan suuruudesta oli hänen luonnollisesti kiitettävä piiskan iskuja, joka herätti heissä myötätuntoa.

Raha kourassa kulki hän noin kaksi askelta eteenpäin ja kääntyi kasvoineen Nevaan päin, kohti hallituspalatsia. Taivas oli pilvetön ja vesi melkein sinistä, mikä on poikkeus Nevan suhteen. Tuomiokirkon kullattu kupooli, jota ei ole mistään edullisempaa katsella kuin täältä, loisti. Piiskan iskun tuottama kipu oli laannut tuntumasta, levoton, epäselvä ajatus valtasi hänet nyt tykkänään. Hän seisoikin katsellen kauvan ja jäykästi kaukaisuuteen; tämän paikan hän tunsikin sangen hyvin. Ehkä sata kertaa oli hän pysähtynyt tähän kotimatallaan yliopistosta katsellakseen tätä todella komeata maisemaa ja melkein joka kerta oli hän kummastellut sen arvotuksentapasen vaikutuksen johdosta, minkä se häneen teki. Selittämätön vilun tunne valtasi hänet aina hänen katsellessaan tätä näköalaa. Hän ihmetteli joka kerta tuota synkkää ja arvotuksellista vaikutusta ja onnistumatta tähän asti selittää sitä toivoi hän tulevaisuuden ratkasevan arvotuksen. Se tuntui hänestä omituiselta, että hän nyt oli, kuten ennenkin, pysähtynyt samalle paikalle ja että hän todella vielä voi kuvitella sellasta, että samat ajatukset, sama kysymys ja kuvat huvittaisivat häntä nyt yhtä paljon kuin silloin ... aivan äskettäin vielä. Se tuntui hänestä melkein naurettavalle, mutta kuitenkin ahdisti se hänen rintaansa. Syvällä, syvällä tuolla pohjattomassa kuilussa näki hän kaiken menneen, kaikki muinaiset ajatuksensa, päämääränsä ja vaikutuksensa – myös koko tämän panoraaman, itsensä ja kaikki, kaikki!

Hänestä tuntui siltä kuin olisi hän yhä kauvempana siitä, niin että se vihdoin häipyi hänen silmistään. – Tahdottomasti liikahtaessaan tunsi hän lantin kädessään; hän katseli sitä, kohotti kätensä ja heitti sen pitkälle luotaan veteen; sitten kääntyi hän lähtemään kotiin. Hänestä tuntui kuin olisi hän tällä hetkellä aivan kuin yhdellä iskulla erottautunut kaikesta.

Hänen kotiin tullessaan oli jo ilta; kuuden tunnin ajan oli hän siis kuljeskellut. Mitä teitä hän oli kulkenut, sitä ei hän enää tiennyt. Hän riisuutui, pani maata, väristen kuin uupunut hevonen, sohvalle, veti päällystakkinsa ylitseen ja vaipui uneen... Kamala huuto herätti hänet jälleen. Jumala paratkoon, mikä huuto se oli! Sellaisia luonnottomia ääniä, sellaista ulvontaa, voihkimista, hampaitten kiristelyä, itkua ja solvauksia ei hän ollut vielä koskaan kuullut. Hän ei ollut voinut kuvitellakaan moista elämellistä esiintymistä. Kamalan tuskan ahdistamana nousi hän ja istuutui: hän kärsi tavattomasti. Iskut, huudot ja kiroukset kävivät yhä taajemmiksi. Äkkiä erotti hän suureksi kummastukseensa emäntänsä äänen. Hän ulvoi, rukoili ja pyyteli kiihkeästi, nieli sanansa, niin ettei saattanut ymmärtää mitään – kerjasi, että häntä lakattaisiin lyömästä, sillä tuntui siltä, kuin olisi häntä lyöty portaissa säälimättömästi. Lyöjän ääni oli käheä ja kamala kuulla siinä ilmenevän vihan ja raivon tähden. Äkkiä tunsi Raskolnikov äänen, se oli Ilja Petrovitshin! Ilja Petrovitsh oli siellä ja pieksi emäntää – hän potki häntä jalkoineen, iski hänen päätänsä portaita vastaan – se on selvää, sen kuulee äänestä, voihkinasta, iskuista! Mitä on tekeillä? Onko jo maailmanloppu? Raskolnikov kuulee, miten paikalle kiiruhtaa ihmisiä kaikista kerroksista, kaikista portaista, ääniä, huutoja kajahtaa; siellä juostaan, koputetaan, isketään ovia kiinni, juostaan sinne, tänne!.. "Mutta miksi niin, mutta miksi niin, ja millä oikeudella?" toisti hän, luullen tulevansa hulluksi. Mutta ei, hänhän kuuli sen selvästi! Pian siis tullaan varmasti hänenkin luokseen, sillä ... sehän on selvää, että tämä tapahtuu vain *sen tähden, vain sen tähden ... eilisen johdosta* ... Jumala paratkoon! Hän aikoi panna oven säppiin, mutta ei voinut kohottaa kättään ... ja olisihan se muuten hyödytöntäkin. Tuska vaivasi hänen sydäntään kuin jäälohkare, painoi häntä niin että hän nukahti... Vihdoinkin se loppui ... vähitellen muuttui kaikki rauhaisaksi, noin kymmenen minuuttia oli sitä voinut kestää. Emäntä valitteli ja voihki, Ilja Petrovitsh uhkaili ja solvasi yhä edelleen. Vihdoin hänkin vaiken; hänen ääntään ei enää kuulu, onkohan hän mennyt pois? Herra Jumala! Niin, myös emäntä poistuu, lakkaamatta voihkien ja valitellen ... nyt isketään hänen ovensa kiinni... Joukko hajaantuu – saattaa vielä kuulla heidän valittelevan, riitelevän, kutsuvan toisiaan, osaksi huutaen, osaksi kuiskaten. Heitä mahtoi olla sangen paljon; koko talon väki oli kasaantunut. Mutta, Jumalan tähden, onko se mahdollista?.. Ja miksi, mistä se johtui?

Raskolnikov vaipui väsyneenä takasin sohvalle, mutta ei voinut enää sulkea silmiään; noin puoli tuntia ujui hän moisessa tilassa tuntien niin sietämätöntä, rajatonta kauhua, ettei hän koskaan ollut tuntenut sen vertaa. Äkkiä tuli huone valosaksi. Nastasja tuli sisään kynttilä kädessä, tuoden keittoa. Katseltuaan tarkkaavasti Raskolnikovia ja nähtyään että hän oli valveilla, laski hän kynttilän kädestään ja asetti leivän, suolan, lautasen ja lusikan pöydälle.

– Et kai sinä ole syönyt mitään eilisestä lähtien, vaan olet kuljeskellut ympäri kaupunkia, vaikka väriset kuumeessa?

– Nastasja ... miksi emäntää piestiin?

Nastasja katseli häntä tarkkaavasti.

– Kuka löi emäntää?

– Ilja Petrovitsh, poliisiupseerin apulainen ... tuolla portaissa noin puoli tuntia sitten... Miksi hän löi häntä sillä lailla ja ... miksi hän tuli tänne?

Nastasja rypisti otsaansa ja katseli Raskolnikovia kauvan vaijeten. Tämä tuijottaminen tuntui Raskolnikovista vastenmieliseltä ja teki hänet surulliseksi.

– Nastasja, miksi sinä vaikenet? kysyi hän arasti ja heikolla äänellä.

– Se on veri... vastasi tämä vihdoin hiljaa, ikäänkuin puhuen itsekseen.

– Veri?.. Mikä veri?.. mutisi Raskolnikov kalveten ja lähennellen seinää.

Nastasja katseli häntä yhä vieläkin vaijeten.

– Kukaan ei ole lyönyt emäntää, sanoi hän vihdoin ankarasti ja päättävällä äänellä.

Raskolnikov katseli häntä ja voi tuskin hengittää.

– Minä kuulin sen kuitenkin ... en nukkunut ... olin valveilla, vastasi hän vielä aremmin. – Minä kuuntelin kauvan ... se oli poliisiupseerin apulainen ... kaikki tulivat juosten portaisiin...

– Täällä ei ole ollut ketään! Veri se on, joka tekee sinut rauhattomaksi. Kun ei sillä ole mitään tietä, jolloin se seisahtuu, niin käy pää noin pyörälle... Tahdotko syödä vähän?

Raskolnikov ei vastannut. Nastasja seiso i vielä hetkisen katsellen häntä.

– Anna juotavaa ... Nastashuska.

Nastasja läksi noutamaan vettä, tuoden sitä valkeassa porsliniruukussa; mutta Raskolnikov ei muistanut enää enempää. Hän muisti vain sen, että ryyppäsi kerran ja kaasi päälleen. Sitten hän menetti taas tajuntansa.

III

Sairautensa aikana ei hän aina ollut tajutonna; hän oli kuumeellisessa tilassa, joka toisinaan vaihtui pyörrytykseen ja osittaiseen tajuntaan. Myöhemmin muisti hän sangen vähän tästä. Toisinaan hänestä tuntui siltä kuin kokoontuisi hänen ympärilleen joukko ihmisiä, jotka tahtoivat viedä hänet jonnekin, ja riitelivät ja torailivat hänestä. Sitten oli hän taas yksinään huoneessaan, kaikki olivat menneet tiehensä aivan kuin peloissaan, ainoastaan toisinaan avattiin ovea hieman, katsottiin häntä, uhattiin häntä, puhuttiin keskenään, naurettiin ja suututettiin häntä. Hän muisti, että Nastasja usein oli hänen luonaan, voipa vielä erottaa vielä erään toisenkin, tutun; mutta hän ei tiennyt, kuka tämä todella oli ja se kiusasi häntä, itkipä hän sen johdosta. Toisinaan hänestä tuntui siltä kuin olisi hän maannut siinä sillä lailla kokonaisen kuukauden, toisella kerralla siltä – kuin olisi vielä sama päivä. *Muttatuota tapausta* ei hän ajatellut enää ollenkaan; mutta silloin tällöin tuntui hänestä siltä kuin olisi hän unohtanut jotakin, jota ei saanut unohtaa – hän kiusasi itseään päästäkseen sen perille; hän voihki, raivostui tai joutui sietämättömän tuskan valtaan. Sitten hän tahtoi nousta, tahtoi paeta, mutta aina esti joku häntä väkivallalla, ja hän vaipui heikkouden ja tajuttomuuden tilaansa. Vihdoin hän tuli täysin tajuihinsa.

Se tapahtui eräänä aamuna kello kymmenen. Jos päivät olivat valosat, leikki aina tällä tunnilla valonsäde hänen kamarinsa oikealla seinällä. Hänen vuoteensa vieressä seisoivat Nastasja ja eräs toinenkin henkilö, joka oli hänelle ventovieras ja joka uteliasti katseli häntä. Se oli nuori, hieman parrakas, pitkään takkiin puettu mies; hän näytti rahanlaskijalta. Puoliavoimesta ovesta katseli emäntäkin. Raskolnikov kohottausi.

– Kuka on tuo, Nastasja? kysyi hän osottaen tuota nuorta miestä.

– Kas vaan ... hän on tullut tajuihinsa! sanoi Nastasja.

– Todellakin! vahvisti rahanlaskija. Emäntä sulki oven ja katsoi. Hän oli sangen ujo, ja keskustelu sekä selitykset olivat hänestä vastenmielisiä: hän oli lihava, paksu, nelikymmenvuotias nainen; hänen silmänsä olivat mustat, samaten silmäripset; muuten hän oli laiskuuden ja hyvinvoinnin vuoksi hyväntahtoinen, jotenkin kaunis, mutta sanomattoman ujo.

– Kuka te olette? kysyi Raskolnikov kääntyen rahanlaskijan puoleen.

Mutta tällä hetkellä avausi ovi sepposen selälleen ja sisään astui

Rasumihin, joka kumartausi, jottei iskisi päätänsä mihinkään.

– Tämähän on oikea hytti, huudahti hän sisään tullessaan, – melkein aina lyön otsani johonkin – ja tätäkö kutsutaan asunnoksi! Mutta sinähän, veliseni, olet tullut tajuihisi! Kuulin sen äsken Pashenkalta.

– Hän heräsi juuri, sanoi Nastasja.

– Äsken heräsi, vahvisti rahanlaskija hymysuin.

– Mutta te, kuka te olette? kysyi Rasumihin häneltä. – Minä olen Rasumihin, ylioppilas ja aatelismiehen poika; tämä tässä on ystäväni.

No, entä te, kuka te olette?

– Minä olen eräässä konttorissa, kauppias Shelopajevin rahanlaskija ja tulen tänne liikeasioissa.

– Tehkää hyvin ja istukaa tänne tuolille! Rasumihin istuutui toiselle.

– Se oli oikein, veliseni, että heräsit, jatkoi hän kääntyen

Raskolnikovin puoleen.

– Neljään päivään et sinä ole syönyt mitään, korkeintaan muutaman lusikallisen teetä. Sosimovitsh on ollut täällä kaksi kertaa. Muistatko Sosimovitshiä? Hän tutki sinut tarkoin ja sanoi heti, ettei se ollut mitään vaarallista – lorua kaikki vaan, joku isku päässä, hermotäräys, ravinnon puute, sanoi hän – siitä johtuu sairaus. Mutta se ei tee mitään, sellaista sattuu ja menee ohi. Hyvä toveri tuo Sosimovitsh, hänellä on hyvät taipumukset ammattiinsa. Mutta mitä! – enhän minä tahdo pidättää teitä täällä, sanoi hän kääntyen uudelleen rahanlaskijan puoleen, – tehkää hyvin ja ilmottakaa

meille asianne? Ajattelehan, Rodja, että konttorista tullaan jo toista kertaa tänne, aikasemmin oli täällä eräs toinen, jonka kanssa jo olen puhunut. Kuka se oli, joka silloin tuli?

– Luultavasti toissa päivänä; aivan oikein, se oli Aleksei Semjonovitsh, myös meidän konttorihenkilöitämme.

– Mutta ei kai hän ole niin tyhmä kuin te, vai mitä arvelette?

– Ehkäpä ei, hän onkin minua hienompi.

– Kiitoksen ansaitsette tuosta; no, olkaa hyvä ja jatkakaa.

– Asia on seuraava: Vasili Ivanovitsh Vahrushinilta, josta, kuten otaksun, olette monta kertaa kuullut puhuttavan, on teidän äitinne pyynnöstä tullut konttoriimme määräys suorittaa teille summa rahaa, alkoi rahanlaskija kääntyen Raskolnikovin puoleen. – Siinä tapauksessa, että olette täysin tajuissanne, suoritan teille viisineljättä ruplaa, minkä Vasili Ivanovitsh on äitinne pyynnöstä jättänyt tehtäväksemme. Tunnetteko Vasili Ivanovitshin?

– Kyllä ... minä muistan hänet ... Vahrushinin ... sanoi Raskolnikov miettivästi.

– Kuulkaa, hän tuntee kauppias Vahrushinin! huudahti Rasumihin. – Hän on siis täydessä tajussaan! Nyt minäkin huomaan, ettette tekään ole niin tyhmä. No, viisasta puhetta kuuntelee mielellään!

– Aivan oikein, hän se on, Vahrushin, Vasili Ivanovitsh; ja teidän äitinne määräyksestä – hänhän lähetti teille kerran ennenkin vähän samalla lailla – se nytkin tapahtuu. Toistaiseksi on minulla jätettävänä teille viisineljättä ruplaa.

– Aivan oikein, "toistaiseksi", siinäpä sanoitte oikein! Tuo "äidiltänne" ei myöskään ollut hullumpaa. No, mitä te siis arvelette, onko hän jo täydessä tajussaan vai eikö vielä kokonaan – mitä?

– Minulla ei ole mitään sitä vastaan. Se on vain allekirjotuksen vuoksi, arvelen.

– Kyllä se toimitetaan. Onko teillä mitään kirjaa, johon voi kuitata?

– Kyllä, kyllä minulla on kuittauskirja, kas tässä!

– Antakaa tänne se. Nyt, Rodja, nouse, minä autan sinua; ota kynä ja kirjota alle; sillä nyt, rakas veliseni, tarvitsemme rahaa, rahat ovat meille siirappia makeampaa.

– Ei tarvita, – sanoi Raskolnikov ja työnsi kynän luotaan.

– Miksi ei niitä tarvita?

– Minä en kirjota nimeäni.

– Mutta, tuhat tulimmaista, miksi et?

– Minä en tarvitse mitään rahaa...

– Mitä, etkö tarvitse rahaa? Ei, veliseni, nyt sinä lasket leikkiä, sen voin vaikka todistaa! Tehkää hyvin, älkääkä välittäkö hänestä, se on vain taas pieni kuumekohtaus. Se kohtaa niin usein häntä... Te olette järkevä mies ja me autamme häntä, se on, viemme yksinkertaisesti hänen kättään, hän kyllä kirjottaa. Auttakaa vähän.

– Voinhan minä muuten palata jonkun toisen kerran.

– Ei, ei; miksi vaivaisimme me teitä? Te olette järkevä mies... No, Rodja, älä pidätä vierastamme ... etkö näe, että hän odottaa – ja hän valmistausi todella viemään Raskolnikovin kättä.

– Anna olla, teen sen itse... sanoi Raskolnikov ottaen kynän ja kirjottaen nimensä kirjaan. Rahanlaskija laski rahat ja poistui.

– Hyvä! Ja nyt, veliseni, etkö tahdo syödä vähän!

– Kyllä! vastasi Raskolnikov.

– Onko teillä keittoa?

– Kyllä, eilistä – vastasi Nastasja, joka oli ollut sisässä koko ajan.

– Onko myös perunoita ja riisiä?

– Kyllä on perunoita ja riisiä.

– Hyvä, tuo tänne sitä ja ota mukaasi myös vähän teetä.

– Kyllä otan.

Raskolnikov katseli Nastasjaa suuresti kummissaan uupunein silminsä. Hän vaikenä ja odotti, mitä se merkitsisi. "Tuntuu siltä kuin en enää hourailisi," ajatteli hän, "se on totta, toivon ma"...

Parin minuutin päästä palasi Nastasja tuoden myös teetä. Keiton mukana oli hän tuonut kaksi lusikkaa, kaksi lautasta ja kaikki lisätarpeet: suolaa, piparijuurta, sinappia lihaa varten j.n.e. niin täydellisen pöydän, ettei Raskolnikov ollut nähnyt sellaista pitkään aikaan. Pöytäliinakin oli puhdas.

– Eipä olisi pahasti, Nastashushka, vaikka Praskovja Pavlovna lähettäisi myös pari pulloa olutta; kyllä me sitä juomme.

– Sen kyllä uskon, senkin veijari, mutisi Nastasja, lähtien kuitenkin täyttämään annettua määräästä.

Конец ознакомительного фрагмента.

Текст предоставлен ООО «ЛитРес».

Прочитайте эту книгу целиком, [купив полную легальную версию](#) на ЛитРес.

Безопасно оплатить книгу можно банковской картой Visa, MasterCard, Maestro, со счета мобильного телефона, с платежного терминала, в салоне МТС или Связной, через PayPal, WebMoney, Яндекс.Деньги, QIWI Кошелек, бонусными картами или другим удобным Вам способом.